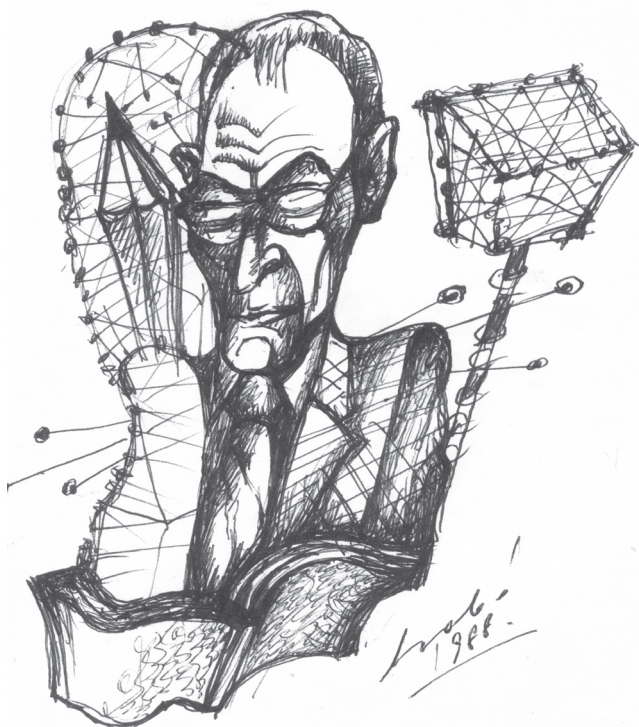
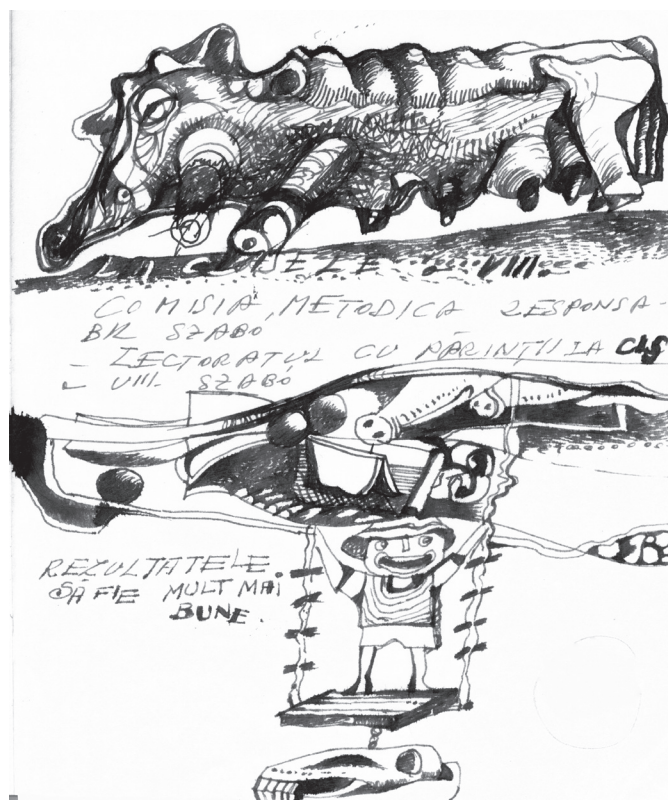

Caiete Silvane

Revistă de cultură

52

A noua "Primăvară a poeziei"

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454 - 3028

Adresa redacției: Zalău, Piața Iuliu Maniu, nr. 4, Sălaj, România
Tel./fax 0260/612870 e-mail: caietesilvane@yahoo.com
www.caietesilvane.ro

Revistă de cultură editată de Centrul Culturii Tradiționale Sălaj,
sub egida Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul V, Nr. 5 (52), mai 2009.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 3 lei

Colectivul de redacție:

Cristian Contraș - manager Centrul Culturii Tradiționale Sălaj

Daniel Săuca - redactor șef

Daniel Hoblea - secretar de redacție

Ileana Petrean-Păușan, Elena Musca, Marin Pop - redactori

Viorel Mureșan, Györfi-Deák György, Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu - colaboratori permanenți

Marius Soare - tehnoredactor

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între:

- Consiliul Județean Sălaj;
- Prefectura Sălaj;
- Primăria Zalău;
- Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Sălaj;
- Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău;
- Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" Filiala Zalău;
- Biblioteca Județeană "Ioniță Scipione Bădescu" Sălaj;
- Inspectoratul Școlar Județean Sălaj;
- Arhivele Naționale Filiala Sălaj;
- Cenachul literar "Silvania";
- Centrul Culturii Tradiționale Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.
Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista "Caiete Silvane"
este membră a Asociației Publicațiilor Literare și
Editurilor din România (APLER) și a Asociației
Revistelor și Publicațiilor din Europa (ARPE).

Tiparul realizat la Tipografia
Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj,
tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile poștale și factorii poștali, precum și prin Damco.
Prețul unui abonament pe o lună este de 2 lei.

SUMAR

ACTUALITATE

Daniel Săuca, "Caiete Silvane" la Gyula p. 2
Ileana Petrean - Păușan, Dependența de virtual p. 30
Boris Marian, Biblia și India p. 30
Ileana Petrean - Păușan, Nou la Editura "Silvania" p. 35
Viorel Tăutan, Memoria memoriei p. 46
Daniel Săuca, Malaxorul de cărți și reviste de cultură pp. 47-48

ESEU

Viorel Mureșan, Insignele melancoliei. In memoriam Petre Stoica pp. 3-4
Zaharia Prodan, Despre frumusețea lăuntrică pp. 31 - 34

INTERVIU

Interviuri cu și despre **Mircea Eliade**, traduceri de **Daniel Hoblea**, pp. 5-7
Adalbert Gyuris, interviu cu **Vasile Tărățeanu** pp. 8-9

PROZĂ

Ștefan Goanță, Bănuțul de aur pp. 10 - 14

CRONICA LITERARĂ

Imelda Chința, De cine se teme Virginia Woolf? pp. 15-16
Marcel Lucaciu, Un visător lucid pp. 17-18

ARTE VIZUALE

Mihaela Opre, Gustave Moreau - *Jupiter și Séméle* pp. 19-20

ESTETICA IMAGINARULUI

Györfi-Deák György, Miniaturi la minut p. 21
Györfi-Deák György, Waldemar și zmeul zmeilor p. 22

POESIS

Festivalul "Primăvara poeziei" - ediția a IX-a. Versuri, în traducerea **Simonei Györfi**, semnate de **Boda Edit**, **Cristian Contraș**, **Peter Cooper**, **Devecseri Zoltán**, **Simone Györfi**, **Halmosi Sándor**, **Daniel Hoblea**, **Dina Horvath**, **Kiss Lehel** și **Lakatos Mihály** pp. 23-26
Gheorghe Șincai, Fragmente din Elegia XXV pp. 27-28

ISTORIE

Ion Ivănescu, De la răsăritul la amurgul zilelor unui anonim (III) p. 29
Dumitru Gheorghe Tamba, *Porolissum*. Vicus militar... pp. 36 - 40
Marin Pop, Alegerile parlamentare parțiale din... Zalău și Crasna (1920 - 1921) pp. 41 - 43

CENACLUL "SILVANIA"

Daniel Hoblea, "Veșnica" amazoană și *adolescenta de elită* p. 44
Alexandra Maria Cristea, Poeme p. 44
Ancuța Mărieș, Armagedonul p. 45

Copertile I și IV, precum și această pagină, sunt ilustrate, cu sprijinul artistului plastic Szabó Attila, cu grafică realizată de regretatul pictor și profesor Szabó Vilmos. Pe coperta III sunt redată fragmente dintr-un interviu realizat de Ileana Petrean - Păușan, pentru "Caiete Silvane", în anul 2005, cu Szabó Vilmos.

"Caiete Silvane" la Gyula

La invitația consulului general Ioan Fodoreanu, subsemnatul și Daniel Hoblea (redactorul - șef al revistei "Caiete Silvane", respectiv redactorul-șef al Editurii "Caiete Silvane", ale Centrului Culturii Tradiționale Sălaj) am participat la manifestările organizate de Consulatul General al României de Ziua Europei în orașul Gyula din Ungaria, la Centrul Cultural Românesc și la Liceul "Nicolae Bălcescu". În deschiderea manifestărilor, consulul general Ioan Fodoreanu a prezentat o prelegere despre semnificația Zilei Europei și despre istoria Uniunii Europene. Mai ales pentru numeroșii elevi prezenți la manifestare, dar nu numai. Asemenea teme sunt actuale, și în România, și în Ungaria. și în contextul alegerilor europene din 7 iunie, ocazie cu care ne-am putea aduce aminte, măcar, de istoria (recentă a) Europei. Apoi, pentru românii din Ungaria, Consiliul Județean Sălaj și Centrul Culturii Tradiționale Sălaj, prin cei doi poeți amintiți, au făcut o importantă donație de cărți și reviste. În continuare, a fost prezentată revista "Caiete Silvane", suplimente editate de această revistă (printre care "Satul Sălăjean" și "Primăvara poeziei/A költészet tavasza"), precum și cărți apărute la Editura "Caiete Silvane". De asemenea, iubitorilor de cultură din Gyula le-au fost prezentate cărțile "Homo Silagensis", scrisă de subsemnatul, și "Gâlceava himerelor" de Daniel Hoblea. Întâlnirea s-a încheiat sub semnul poeziei, cu recitarea de versuri proprii cuprinse în recentul supliment "Primăvara poeziei /

A költészet tavasza", al revistelor "Caiete Silvane" și "Hepehupa". Întâlnirea de la Gyula credem că a fost rodnică și pentru că a întărit relațiile, deja foarte bune, între comunitatea românească din Ungaria și județul Sălaj, între Centrul Culturii Tradiționale Sălaj și instituții de cultură din județul maghiar Békés, între revista "Caiete Silvane" și publicațiile românilor din Ungaria.

Orașul românilor din Ungaria

Gyula este un frumos, cochec oraș de frontieră situat la aproximativ 1 km de Vârșand și care trăiește exclusiv din turism. Orașul are în jur de 35.000 de locuitori și una dintre cele mai cunoscute stațiuni termale din Ungaria. Orașul Gyula este

considerat principalul centru al comunității etnicilor minoritari români din Ungaria, în localitate avându-și sediile cele mai importante instituții și asociații ale acestei comunități: Autoguvernarea pe țară a românilor din Ungaria, Uniunea Culturală a Românilor din Ungaria, Centrul de Documentare și Informare a Românilor din Ungaria, Institutul Cultural al Românilor din Ungaria, precum și alte fundații și asociații reprezentative. Tot în Gyula se află și singura instituție de învățământ cu predare în limba română la nivel liceal din Ungaria - Liceul "Nicolae Bălcescu", dar și cele mai importante publicații de limba română: săptămânalul "Foaia românească" și publicația lunară "Cronica". Majoritatea românilor din Ungaria sunt creștini ortodocși, în Gyula existând și Episcopia Ortodoxă Română din Ungaria, care face parte din Mitropolia Banatului. Una dintre cele mai cunoscute personalități ridicate din rândul minorității românești din Ungaria este George Pomuț, revoluționar pașoptist, general în armata americană, participant la războiul de secesiune, consul al Statelor Unite ale Americii la Petersburg, Rusia. Lui George Pomuț i s-a ridicat, nu cu mult timp în urmă, la Gyula, cu sprijinul Consulatului General al României, o statuie. Un aspect oarecum inedit: în Garnizoana Gyula, Regimentul 2 de Honvezi, de la 1 septembrie 1905 la 12 februarie 1908, a staționat ca sublocotenent de infanterie marele scriitor Liviu Rebreanu. Nu în ultimul rând, să menționăm că la Gyula funcționează, din 17 noiembrie 2006, Consulatul General al României, consul general fiind de atunci sălăjeanul Ioan Fodoreanu.

Daniel SĂUCA

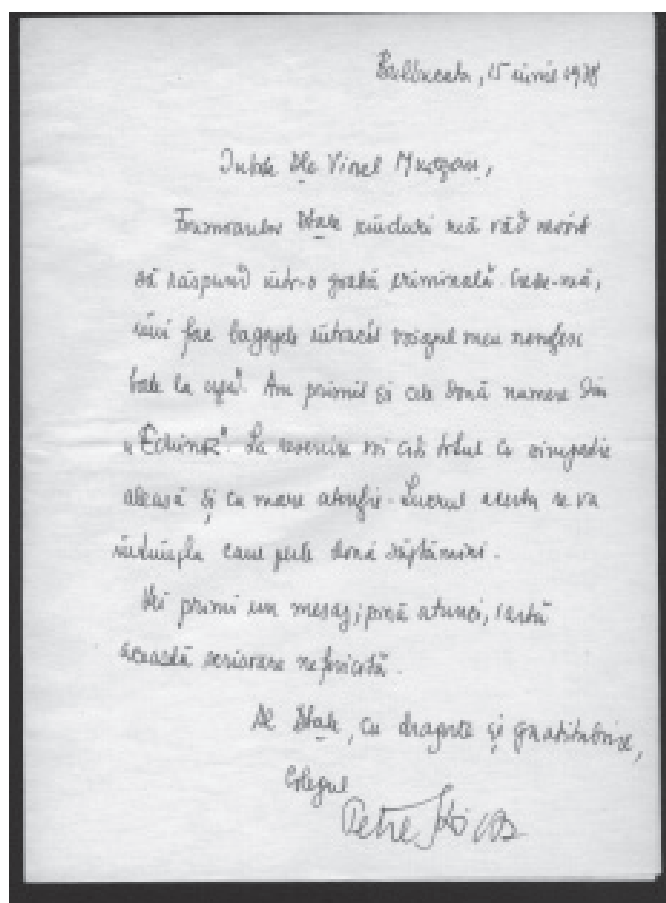
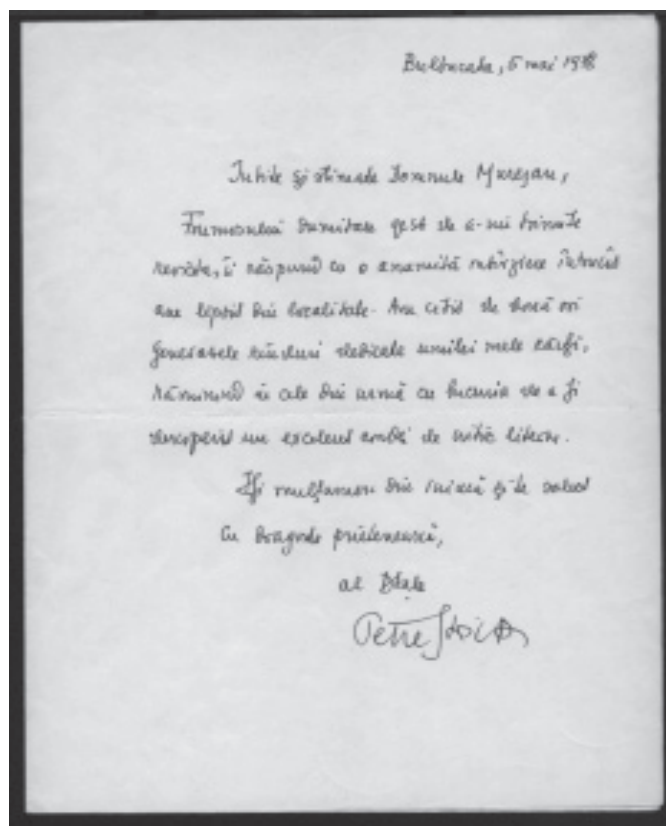
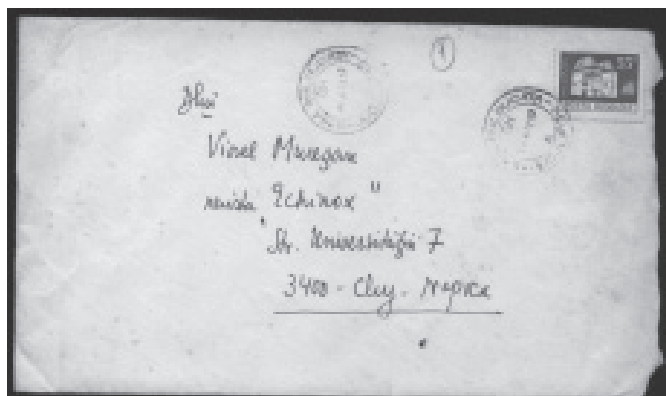

Petre Stoica

(15 februarie 1931 - 21 martie 2009)

Creator al unui univers liric de o mare bogăție, de un rafinament ce riscă a scăpa ochiului grăbit, înșelat de subterfugiul «simplificației», de alura lipsei de pretenții, Petre Stoica ni se înfățișează nu numai un poet dintre cei mai originali în peisajul literar actual, ci și un important, probabil cel mai important ferment al înnoirii acestuia, în a doua jumătate a secolului în curs.
(Gheorghe Grigurcu)

În cadența unui trai ce se asprește de la o zi la alta, uitasem de poetul Petre Stoica. Nu-l mai citeam de mult, chiar dacă odinioară îi avusesem în cap toate cărțile, inclusiv cele câteva jurnale ce-mi îndulceau întunecate după-amiezi din anii satanici, parcurgându-le uneori cu glas tare atât de nimeritele formulări diaristice. Poezia sa însăși ne magnetiza pentru că avea în ea, ca la nimeni altul, ceva din scrisul diaristic. Îl mai frecventam doar ca traducător, căci două dintre edițiile românești din Georg Trakl i se datorează. Prima, **59 poeme**, apărută în primii ani ai dezghețului comunist, în 1967, a lăsat o dâră în poezia română, comparabilă numai cu cea statornicită atunci de Lucian Blaga. După o măturie a traducătorului, cartea s-a epuizat încă din ziua când a văzut lumina tiparului, iar ecourile ei - spunem noi acum - se mai aud deslușit și la ultimele serii de poeți. Când am aflat, din ziar, că a murit, mi-am amintit fulgerător că în urmă cu 31 de ani, în aprilie 1978, îmi inaugurasem o rubrică în revista **Echinox**, scriind despre Petre Stoica. Mica mea încercare critică de atunci era despre **O nuntă de cenușă**, apariție nouă a poetului pe care-l zărisem cam cu un an mai devreme la Librăria Universității din Cluj. Pentru recenzie cuminte prin care încercam să mă apropiu de poezia sa, poetul mi-a trimis două scrisori, încurajându-mi astfel ezitățile începutului de drum. Conștient de ascendentul decisiv al lui Petre Stoica asupra poeziei optzeciste, îl omagiam acum, oferind în facsimil "Caietelor Silvane" rândurile lui, împreună cu scrisul nostru de demult:

Insignele melancoliei

Plecat de sub aripa unor nobili amfitrioni ai spiritului, cu ochiul vag țesut de melancolie, străin de orgoliul podoabelor de orice fel, dar cu un trandafir prins în treacă la piept în mijlocul iernii, Petre Stoica e un prinț al visării. Poezia sa urmând o traiectorie situată între meditație și notație, ia distanța necesară individualizării printr-un soi de umor dureros, uneori prea studiat - de unde și o notă de calm instalată în multe poeme - niciodată însă nemotivat ori verbos. Poezia aceasta are darul unui spectacol care se desfășoară pe două scene: una pe care sunt montate obiectele, urmând, oarecum mecanic, un *ritual* al jocului, și alta pe care singurătatea își rostește solilocviul. O *ars poetica* se poate descifra în piesa intitulată **Spectacolul meu este unic**: *Iubiți copii cu mustăți eventual cu bretele / vă poftesc la teatrul meu original de păpuși / intrarea-i prin dos...* Regizarea discretă, cu o anume ghidușie a gesturilor, apelând la un arsenal domestic, alcătuit din elemente pe care fantezia poetică le asociază ocolind capcanele versului *făcut*, mai direct, ne întâmpină încă în volumul **Miracole**: *Asemenea copiilor, / cu crete colorate / ți-aș desena fața / pe ziduri. // Dar de ce să te sărute vântul ? (Poem de dragoste)*. Dimensiunea erotică se prefigurează de timpuriu, căpătând pondere absolută abia în **O nuntă de cenușă**, editura C. R. 1977. Mai înainte, în **Bunica se așează în fotoliu**, poetul are revelația unei *sărbători fără vârstă*: *Dacă rămâi la fel de gingașă ca în luna de miere / deschid revista cenușie depusă în bazarul din scrin / și-ți cumpăr corsetul oferit cu îndemnuri naive / în reclama publicată în urmă cu aproape nouă decenii / trupul tău va cunoaște o sărbătoare fără sfârșit / și toate femeile moderne din orașul nostru gentil / vor afla cu invidie de cadoul meu cumpărat / de la casa de modă a moliilor mici de argint / apoi plecăm pe o insulă pustie și -n mijlocul ei / ne lăsăm filmați în jurul unui gheridon ponosit / tu în chip de Diană iar eu cu mustăți preluate / de la cel mai frumos străbunic (În jurul unui gheridon ponosit)*, care va reveni, apoi, în volumul recent

apărut, sub forma amintirii : *Am umblat cândva prin pădure / tăiam crengi cu boabe roșii / sau negre dacă nu mă înșel / veselă Diana pândea / lângă râul pădurii de șes / veșmintele ne-au rămas / pe umerii răpitoarelor // dorm o mie de ani în lichieni // pe locul unde iarba verii / întinerea la căldura șoptelor noastre // zace moartă o pasăre // singur trec prin pădure / Diana se piaptână cărunță-i până și ea // vin curând și nopțile iernii / ne vom căuta prin zăpada de vis.(Cândva)*

Diafanul, amestecat cu o simbolistică expresionistă, urmărind sugestia melancolică a eroziunii umane, lasă pe rețină schița unui zâmbet amar, surprins în fugă. Ironia de o nuanță gravă se transformă în autoironie dezvoltată pe trunchiul unui eveniment privit retrospectiv : *Părăsiți / ca o creangă de liliac / între două săbii ruginite // părăsiți ca o sabie ruginită / între două crengi de liliac // părăsiți. (Dincolo de orizont)*. Într-o poezie lapidar formulată (cum întâlnim multe în volumele lui Petre Stoica) marca voce elegiacă magnetizează toate obiectele atinse cândva de iubita *pierdută*, imprimându-le o magică stare pe loc, care, în contextul poeziei contemporane, aduce aminte de câteva poeme din volumul **Hanibal** de Eugen Jebeleanu : *Agrafa de aur descoperită în nisipul plajei / scheletul peștelui ținut într-un covor marin / măruntele resturi ale unui vechi naufragiu / o piatră din care zboară fluturi / o carte deschisă pe cearceaf o țigară / o sticlă o batistă o monedă // atâtea lucruri rămase în ceață / toate poartă numele tău (Suvenir)*. Pe aceeași linie, îngroșând conturul, comparația poate fi împinsă mai departe, spre Paul Celan, de care se pare că amintește și titlul acestei cărți de excepție a lui Petre Stoica. Aceeași funcție a lucrurilor dimprejur, același amestec de patetic și insolit în universul unor obiecte terne : *Am lăsat pe plajă / o carte deschisă la cuvântul iubire / sămburi de piersică în sicriu de hârtie / rugina de pe tabachera înecatului / amonite și dinte de unii faraon anonim borangicuri de soare / totemuri de nylon / tifon și cioburi de sticlă / și semnături în nisip / am lăsat într-o seară / pe plajă // averi și averi / pentru alți naufragați care vin (Într-o seară)*. Memoria poetului dobândește o funcție vecină

cu magicul în această carte de înaltă ținută, de o uimitoare unitate și pe tot cuprinsul egală cu sine : *Memoria mea de azi și memoria mea de mâine / este o mare limpede / în ea înoți aurie zveltă și tânără // înoți departe în larg / și dispari în ziua în care / câini înșetați / îmi vor sorbi memoria. (Poem duios)*. E foarte clară aici vocea singurătății. Petre Stoica e stăpân pe o formulă lirică din cele mai moderne, conturată pe parcursul a peste zece volume, imposibil de confundat chiar atunci când poemele apar izolat, iar substanța poeziei sale e una care urcă de la banalul cotidian spre semnul nobil al împlânzitorului de șerpi ori spre protestul grav și îngrijorarea melancolică în fața crei atomice. După cortina acestei *nunți de cenușă*, orice indiscreție poate avea soarta mitologicului personaj feminin transformat într-o statuie de sare: *Mereu înainte mereu spre golful amintirilor / nu mai întoarce privirile pleoapele iau foc (Insignele melancoliei)*.

Viorel MUREȘAN

Abonamentul la revista SINGUR nu te lasă singur!
Pentru detalii legate de abonament: www.revistasingur.ro
sau
Telefon: 072-444.35.87

Interviuri cu și despre Mircea Eliade

Antoine de Gaudemar - interviu cu Maurice Olender despre Mircea Eliade Scriitorul sacrului*

Mircea Eliade nu vroia să se separe opera sa de istoric al religiilor de opera sa de scriitor. După Maurice Olender, Eliade visa la un nou umanism ce ar combina culturile "exotice" și culturile tehnificate ale Occidentului.

Maurice Olender predă la *Ecole pratique des hautes études* (a 5-a secțiune, științe religioase, aceeași la care preda Mircea Eliade). Director al revistei *le Genre humain* și al colecției "Textes du XXe siècle", la Hachette, a participat activ, sub direcția lui Mircea Eliade, la redactarea *The Encyclopedia Of Religion*, o lucrare monumentală încă inedită, în curs de apariție la editura Mac Millan din New York¹. L-a întâlnit așadar de multe ori pe Mircea Eliade și el evocă aici locul și importanța operei sale în istoria ideilor și literaturii secolului XX.

Libération. - Care este după dvs. impactul operei lui Mircea Eliade asupra epocii noastre?

Maurice Olender. - Îl citesc pe Eliade de la 15 ani, și mii de cititori din întreaga lume îl citesc: pentru prima oară, întâlnisem ceea ce se cheamă culturi fără scriere și ceea ce s-a numit mai demult religii primitive. Aceasta nu este o întâmplare: opera lui Eliade este monumentală, erudiția sa uriașă. Mircea Eliade este un autor cunoscut tocmai datorită concepției sale privitoare la sacru și la "homo religiosus". După Eliade, există în fondul fiecărei ființe umane o nevoie de sacralitate și religiozitate: când occidentalul modern cercetează aceste populații îndepărtate în timp sau în spațiu, nu îi este greu să le înțeleagă, deoarece în inima lui se ascunde, mai mult sau mai puțin trează, această religiozitate care îi este proprie ființei umane. Pentru Eliade, sensul uman al oricărui lucru este dat tocmai de această sacralitate din noi.

Libération. - Cum definește Mircea Eliade sacrul?

M.O. - El și-a mărturisit adesea îndatorarea, filiația pe care o resimțea față de pastorul german Rudolf Otto ce publicase în anii '20 o carte intitulată *Sacralul*. Acesta folosea deseori un cuvânt ce a dispărut poate din Petit Larousse, anume "hierofanie". Hierofania este ceea ce, în orice obiect, bucată de lemn, piatră, text sau orice alt feteș, îndreaptă privirea celui ce-l folosește spre "hieros", sacru, ceea ce indică sacrul. "Primitivii" nu trebuie luați drept idiști, spune în fond Eliade. Când ei consideră astfel piatra ca sacră, nu piatra este sacră, ci ea este încarnarea sacrului (la fel cum va fi privit trupul lui Hristos), care după Eliade este pe cât de difuz pe atât de universal.

Libération. - Care era obiectul principal al cercetărilor savantului Eliade?

M.O. - Culturile "exotice", pentru a folosi expresia sa. Raportul său cu materia sa de studiu era literalmente iubirea. A manifestat o empatie totală, o simpatie profundă față de aceste

mituri, legende, culte, rituri pe care le studia asiduu. Puțini autori moderni au cuprins atâtea religii ca și el. Altfel spus, Eliade își revendica o poziție de artist în munca sa de savant. Cum să vorbești despre pictură și muzică fără să te simți în profundă rezonanță cu ele, s-ar întreba el, și ar adăuga: cum aș putea să-l înțeleg pe *homo religiosus* dacă această ființă însetată de sacru n-ar exista în mine? Deși n-a folosit niciodată această formulă, cred că l-ar fi urmat pe Rilke din *Scrisori către un tânăr poet* când scria că nimic nu egalează iubirea în a aborda o operă și nimic nu este mai fatal în acest sens decât critica.

Libération. - În această lectură a lumii, India ocupă un loc privilegiat?

M.O. - Este chiar viața sa! Eliade și-a mărturisit întotdeauna pasiunea și fascinația sa pentru India, cea a Vedelor și a Yogăi, la fel pentru India modernă în care a trăit mai mulți ani și și-a scris primul roman, *La Nuit bengali*. Această fascinație, după părerea mea, l-a îmbogățit profund și l-a orientat pe savantul Eliade. De exemplu, dacă ne gândim la frumosul volum din 1949, *Mitul eternei reîntoarceri*, e evident că atunci când Mircea Eliade vorbește despre babilonieni, aduce în sprijin aici întreaga imaginație religioasă a Indiei și concepția foarte specifică a acestei țări despre durată și temporalitate. Se cunoaște de asemenea rezerva lui Eliade față de timpul ireversibil al istoriei, pe care-l opunea celui tip de timp ce se învâрте permanent în cerc, care ne întoarce la originea lucrurilor, numit timp ciclic. Văzând apariția tuturor relelor lumii moderne în concepția noastră vectorială asupra timpului, mitul eternei reîntoarceri i se părea lui Eliade o posibilă formulă pentru a ne elibera de ea. Pe scurt, pe lângă remarcabilul specialist în Yoga și în tehnicile sale care a fost, am sentimentul că savantul a citit prin ochii Indiei povestirile și miturile lumii întregi.

Libération. - Care au fost raporturile lui Mircea Eliade cu celălalt mare istoric al religiilor, Georges Dumézil?

M.O. - Georges Dumézil i-a prefațat *Tratatul de istorie a religiilor*, care de-acum este clasic. Nu numai că Dumézil a fost un prieten, un camarad fidel al lui Eliade, dar l-a sprijinit în momente dificile, în special în 1945 când l-a invitat să se întoarcă în Franța ca să susțină cursuri la *Ecole pratique des hautes études*. Dacă-mi amintesc bine, în *Jurnalul* său, Eliade povestește cum Dumézil și alți câțiva au încercat fără succes să-l numească la CNRS. Așa se face că, Eliade va ajunge profesor de istoria religiilor la Chicago. Cu toată simpatia neîndoieabilă a lui Dumézil pentru opera lui Eliade, el nu s-a identificat niciodată cu ea. Pe de altă parte, mi se pare revelator pentru libertatea de gândire și generozitatea lui Dumézil, faptul că el, istoric și filosof de o mare rigoare, a apărut întotdeauna aspectul literar și poetic al operei prietenului său.

Libération. - Un aspect ce pare indisociabil de lucrările sale științifice?

M.O. - Eliade insista mult pe acest subiect: el susținea că opera sa savantă nu se încadrează pe o coloană iar nuvelele și romanele sale pe alta. Cred că avea dreptate. Cei care au citit *Le Viel Homme et l'officier* sau *La umbra unui crin*, au recunoscut caracterul inițiativ pe care Eliade n-a încetat niciodată să-l propună cititorilor săi. Într-adevăr, la fel cum îi plăcea să recunoască într-un rit de inițiere sau într-o poveste despre labirint o probă oferită ființei umane pentru a-i permite să

transcând timpul și spațiul, tot așa visa ca în opera sa romanească să propună o formă de labirint în care cititorul ar putea să se rătăcească în exterior înainte de a se regăsi în el însuși. Această dorință de a abolii timpul și spațiul pe care Eliade a resimțit-o atât de mult, evidențiată în culturile tradiționale studiate de el, această însetare după libertatea absolută se regăsește în opera scriitorului Eliade. El scrisese de altfel în primul volum al *Jurnalului* său un lucru surprinzător pentru cine cunoaște amploarea capacităților sale enciclopedice. Scria că dorința sa cea mai scumpă era ca într-o zi, chiar foarte târziu, să se recunoască faptul că întreaga sa operă a fost cea a unui scriitor.

Libération. - Prin ce vor rezista, totuși, operele științifice ale lui Mircea Eliade?

M.O. - În felul savanților din secolul XIX, Eliade spera ca *Istoria religiilor*, de care-și va lega de acum înainte numele, să aibă astăzi efecte politice internaționale. Astfel, el nu ezita să spună că, dacă președinții Statelor moderne, care cunosc precum întreaga lume atâtea dificultăți politice și economice, ar angaja ca și consilieri istorici ai religiilor, totul ar fi mai bine. Într-adevăr, el era convins că sursa neînțelegerilor dintre Nord și Sud se află în sensibilitățile religioase și simbolice diferite. Activitatea principală a istoricilor religiilor o vedea tocmai în a decifra aceste sensibilități. Întocmai umaniștilor Renașterii, Mircea Eliade visa un nou umanism, universal, care ar fi simbioza culturilor "exotice" și a celor creștine ale Occidentului, posesoare de tehnici și cunoștințe noi. Îi plăcea să vadă începutul acestei mișcări în arta contemporană, în legătură mai ales cu influența africană asupra picturii și muzicii.

Libération. - Opera sa pare străbătută de o adiere de nostalgie.

M.O. - În felul romanticilor (dacă ne gândim la Herder de exemplu, care lansa la sfârșitul secolului XVIII moda arhaismului), Eliade a făcut din drumul spre origini tema centrală a operei sale. Pentru el, așadar, mitul era înainte de toate o relatare despre originea unei credințe sau a unui gest, fie că e vorba de creația universului, a cerului și pământului, ori de o tehnică sau o practică socială. Astfel, Eliade credea că omul societăților tradiționale nu făcea decât să repete indefinit un gest inaugurat de un erou fondator, la începutul timpurilor, *in illo tempore*, mult înaintea timpului nostru. Și aceste gesturi (vânătoarea, pescuitul, construirea unei locuințe) nu erau investite cu sens decât grație împărtășirii din lumina originară.

Eliade, dacă vrei, vedea omul cufundat în spațio-temporalitatea profană a cotidianului, într-o banalitate lipsită de orice semnificație. De aici dorința, pe care o presupunea ascunsă în fiecare, de a ne crea un orizont al sensului care, după Eliade, putea da naștere sacralului. Îi plăcea să redescopere această sacralitate în nudism ca și în alte comportamente marginale, alimentare sau vestimentare (de pildă, la hippie anilor '60). Prin urmare, "religia" lui Eliade era și o estetică existențială. Și poate deopotrivă, într-un fel, un revelator al surselor emoționale ce suscită astăzi o reînnoire religioasă în Occident. Reînnoirea unei spiritualități de dimensiuni planetare, pe care Eliade o invoca cu pasiune.

Asta înseamnă că nostalgia era pentru Eliade un concept dinamic. E-adevărat, el avea nostalgia creatoare și și-o revendica. Biografia sa, ca pentru orice scriitor, aduce în această privință unele clarificări. Împreună cu Cioran și cu atâția alții, Eliade făcea parte din diaspora românească. Părăsise România fără să ia nimic cu el și nu s-a mai întors. Însă scrisul său și timbrul vocii sale erau

impregnate de ea. În *Fragmente de jurnal*, evocă într-un mod sfâșietor acest exil. Își vroia gândirea și opera însuflețite de acest exil, care lua atunci dimensiuni metaforice. Odată când i-au căzut ochelarii de pe nas, a realizat că ei sunt singurul obiect din România pe care l-a păstrat, unicul vestigiu prin care vedea lumea.

Note:

* *Liberation*, 24 aprilie 1986.

¹ Apărută între timp, în XVI volume (n.t.).

Mircea Eliade, ultimul alchimist*

Maurice Olender

După ce, în 1949, publicul francez descoperise *Mitul eternei reîntoarceri* și *Tratatul de istorie a religiilor*, generații de cititori au citit Eliade cu pasiune. Profesor de istoria religiilor la Universitatea din Chicago, Mircea Eliade, doctor *honoris causa* al multor universități, n-a încetat, de mai bine de un sfert de veac, să treacă Occidentul la valorile spirituale ale marilor civilizații. Ne-a incitat deopotrivă să descoperim popoarele arhaice, acele societăți lipsite de scriere la care o memorie ancestrală ritma miturile și riturile ce ordonau realitățile cosmice. Pentru Eliade, aici avea să se nască dialectica "Sacralului și profanului", matricea primă a omului religios.

După ce ne-a dat clasicul său *Tratat de istorie a religiilor* și a abordat numeroase subiecte dintre care unele sunt "Yoga", "Șamanismul" sau "Alchimia", Mircea Eliade avea să publice la sfârșit o *Istorie a credințelor și ideilor religioase*, monument impresionant al cărui trei volume călăuzesc cititorul din "epoca de piatră la teologiile ateiste contemporane". (Un al patrulea volum era prevăzut la Payot.)

Dacă istoricul religiilor și-a gândit și scris opera în franceză, el n-a încetat niciodată să-și redacteze jurnalul, dar și nuvelele și romanele în limba sa maternă: româna. Și în ale sale *Fragmente de jurnal* se poate urmări, de-a lungul vremii, traseul acestui autor care a continuat o operă ale cărei momente au fost marcate de prietenii sale cu Jung, Scholem, Cioran, Corbin, Ricoeur și Dumézil.

Istoric al religiilor și romancier, care afirma că nu poate înțelege o operă decât în unitatea sa, refuzând așadar împărțirea între știința religiilor și ficțiunea sa creatoare, Mircea Eliade a îmbinat o erudiție imensă cu o sensibilitate de artist.

La opera sa se aderă sau nu. Se pătrunde în ea ca într-o muzică, prin simpatie. Căci *Mitul eternei reîntoarceri* și viziunea eliadiană despre sacru care o organizează, funcționează deopotrivă ca o povestire ce oferă răspunsuri la toate întrebările, ca un joc cu chei ce deschid toate porțile. Aici, a înțelege diferitul, departele, înseamnă mai întâi a se descoperi pe sine. Și a sublima timpul și spațiul.

În realitate, enciclopedia inspirată de Eliade nu își are sursa în Occident. Foarte tânăr, la 21 de ani, el pleacă în India unde va rămâne trei ani. Această călătorie, fascinantă pentru el, îi va marca definitiv opera, gândirea și metoda.

Mircea Eliade. - Provincialismul occidental a ignorat întotdeauna estetica indiană sau chineză și filosofile orientale - adică India, Tibetul, China și Japonia. Foarte tânăr fiind, vroiam să depășesc, nu doar în ceea ce mă privește ci și pentru contemporanii mei, cultura română și occidentală. Și îmi închipuiam că voi putea să-i conving într-o zi pe marii noștri maeștri și colegi occidentali de necesitatea unei asemenea deschideri.

Mă consider format spiritualmente și cultural în India, nu numai pentru că am descoperit aici importanța gândirii filosofice și religioase a Orientului, ci și pentru că am înțeles atunci existența unei unități a tuturor culturilor populare provenite din neolitic și din descoperirea agriculturii. Și am înțeles acest lucru pentru că

am trăit printre țăranii indieni.

Astfel, am cunoscut destul de bine viața femeilor indiene. Am cunoscut puritatea, timiditatea și spaima lor în raport cu sexul. Ei bine, când am văzut că aceste tinere fete și femei ofereau flori ca ofrande și făceau sacrificii înaintea unui falus de piatră, un lingam, am înțeles că ele nu aveau în vedere organul anatomic sau funcțiunea fiziologică. Vedeau în el un simbol al lui Shiva, principiul a tot ceea ce este creator și fertil în lume. Adică experimentau și vedeau simbolul falic.

Am înțeles că în orice cult al naturii există întotdeauna o grilă de lectură, un fel de cifru. Și că omul tradițional al societăților arhaice descoperă sacralitatea naturii. Înainte, mă raportam la primăvară ca toată lumea. Am înțeles apoi că e vorba aici de a decipta un cifru secret. În acest mister al recreării periodice și al reînnoirii vieții, în această speranță a unei renașteri, trebuie văzută sursa credinței într-un Mesia ce va veni să reînnoiască lumea și s-o salveze.

- Acestor ani indieni ai lui Eliade le-a corespuns, în Europa, ascensiunea nazismului.

Mircea Eliade. - Student fiind, am părăsit România pentru India. N-am cunoscut deci nazismul ce se năștea. Când am ajuns aici, în 1932, vedeam ca toată lumea pericolul unei dictaturi, dar nu aveam un scop politic precis. Amenințarea era prezentă și mă întrebam ce se putea face. Însă nu mă preocupa acest lucru. Eram absorbit și fascinat de noul meu dialog cu India.

- În centrul lucrărilor lui Eliade stă ideea sacralului. Acesta nu este semnul unui stadiu particular al conștiinței umane nici al unei mentalități "primitive". Pentru Eliade, sacrul este un element fundamental în structura conștiinței lui *Homo sapiens*. Sacrul este în egală măsură un rezervor infinit de sens și semnificație. Conceput ca un invariant universal, sacrul se manifestă, desigur, în simboluri și comportamente ce se schimbă în cursul istoriei.

Însă cum poate fi definit sacrul? Înainte de toate drept ceea ce se opune profanului, ceva radical diferit ce a irupt în cotidian. Astfel, Eliade a redescoperit formele moderne ale sacralului în anumite curente contemporane, sociale sau estetice, însetate de ruptură. La sfârșitul vieții sale, a lansat chemarea la o nouă Renaștere, la o întâlnire planctară între culturile orientale, cunoștințele arhaice și Occident.

Prin urmare, a fost Mircea Eliade un istoric al religiilor sau un alchimist ce visa să sintetizeze o nouă alianță universală? Ca o sonată la patru mâini, opera lui Eliade se compune din acest dublu program inspirat.

Mircea Eliade. - Omul modern, radical secularizat, se crede sau se vrea ateu, areligios sau cel puțin indiferent. Dar se înșeală. El n-a reușit încă să-l suprimă pe *Homo religiosus* din el: nu l-a suprimat decât pe *christianus* (dacă a fost vreodată). Vrem să spunem că el a rămas "păgân", fără să o știe. Acest lucru mai înseamnă și altceva: o societate areligioasă nu există încă; eu cred că nu poate exista, și că, dacă ea s-ar realiza, ar dispărea după câteva generații, de plictisală, neurastenie sau printr-un suicid colectiv.

Note:

* *Le Nouvel Observateur*, 2-8 mai 1986.

Mircea Eliade în interviu cu jurnalistul Edgar Reichmann «Mi-am apropiat spiritualitatea indiană din interior»*

Q. - Există o apropiere între șederea dvs. în India de la sfârșitul anilor '20 și peregrinările tinerilor de astăzi?

Serie nouă, Anul V, Nr. 5 (52), mai 2009

M. E. - Am avut marea șansă să stau trei ani în India pe când eram încă destul de tânăr; când am ajuns la Calcutta, în decembrie 1928, nu împlinisem 22 de ani. Am ales acest oraș deoarece la Universitatea de aici preda profesorul Surendranath Dasgupta, o mare autoritate în filosofia Yogăi clasice. Or eu vroiam să pregătesc o teză de doctorat despre morfologia și istoria tehnicilor yoga. Cred că și acești tineri ce bat drumurile Orientului caută sursele vii ale spiritualității asiatice. În India, ei speră să se inițieze în metodele tradiționale de meditație și visul lor este să poată sta un timp într-un *ashram*. Există totuși o diferență între căutarea lor și demersul meu din anii 1928-1931: eu am făcut efortul de a învăța sanscrita pentru a citi textele și pentru a putea să lucrez cu reprezentanții autentici ai tradiției indiene. În fine, mi-am apropiat spiritualitatea indiană, cum se spune, "din interior", însă fără a renunța la disciplinele occidentale: filologia, critica textelor, exegeza etc.

Q. - Reîntors în România, nu v-ați simțit puțin izolat de cultura română contemporană, orientată către Occident?

M. E. - Dimpotrivă, m-am simțit mai degrabă stimulat, deoarece cultura română reprezintă într-un fel o punte între Orient și Occident. Știam, după experiența mea indiană, că Asia se pregătea să intre în circuitul istoriei. Știam de asemenea că provincialismul cultural este depășit și că trebuia început un dialog cu adevărat ecumenic, care să cuprindă toată planeta. Or, cultura română, datorită situației sale privilegiate, putea să joace un rol în acest dialog cu Orientul și cu întreaga lume.

Q. - Cum vă situați literatura în raport cu opera dvs. științifică?

M. E. - Aș putea spune că cercetarea științifică și creativitatea literară stau respectiv sub semnul a ceea ce unii filosofi numesc "regimul diurn" și "regimul nocturn" al spiritului. Însă un epistemolog ca J. Bronowski nu este de acord cu această dihotomie. Scrie el: "Demersul prin care se descoperă o axiomă nu poate fi mecanizat. E vorba de un joc liber al spiritului, de o invenție dincolo de procesele logice. Acesta este actul central al imaginației în știință, întru totul asemănător oricărui act similar din literatură."

Q. - Fantasticul ascuns în banalitatea cotidiană sfârșește întotdeauna prin a se manifesta în opera dvs. Ceea ce îmi amintește interpretarea dvs. a dialecticii sacralului...

M. E. - Într-adevăr, în ceea ce numesc hierofanie, sacrul se manifestă și se camuflează simultan în profan. Aceeași dialectică "profan-sacru" explică caracterul irecognoscibil al miracolului, adică un miracol nu este evident decât pentru cei ce sunt pregătiți, prin experiența și cultura lor religioasă, să-l recunoască ca atare.

Q. - Este peisajul românesc pentru dvs. o geografie sacră, în care sunt înregistrate și conservate, așadar camuflate, experiențele milenare ale poporului român?

M. E. - Orice ținut natal constituie o geografie sacră. Localitatea în care și-au petrecut copilăria și adolescența, pentru cei ce o părăsesc, sfârșește întotdeauna prin a deveni un loc mitic. Bucureștiul este pentru mine, de multă vreme, centrul unei inepuizabile mitologii. Prin această mitologie am ajuns să-i cunosc adevărata istorie.

Traduceri de Daniel HOBLEA

Note:

* *Le Monde*, 31 mars 1978.

Vasile Tărățeanu:

"Aș vrea să cred că tot ceea ce fac și ce-am făcut nu este rezultatul unei simple pasiuni"

- Vasile Tărățeanu s-a născut la 27 septembrie 1945 în satul Sinăuții-de-Jos, raionul Hliboca (Adâncata), regiunea Cernăuți;

- în 1964 susține examenele de admitere la Facultatea de Filologie Romano-Germanică, secția limba și literatura pe atunci moldovenească, pe care o absolvă în 1972;

- din 1969 până în 1981 este reporter, corespondent special al ziarului regional *Zorile Bucovinei* din Cernăuți, iar din 1981 până în 1991, redactor superior la Redacția emisiunilor în limba română pentru străinătate, Radio Kiev;

- în perioada 1990 - 1994 fondează și conduce ziarul *Plai românesc* al Societății de cultură românească *Mihai Eminescu* pentru tipărirea căruia în grafia latină face naveta lunar, timp de patru ani, la Chișinău;

- în 1994, înființează alte două publicații independente *Arcașul* și *Curierul de Cernăuți*;

- în 1999 fondează ziarul *Junimea* al Ligii Tineretului Român din Bucovina *Junimea*;

- este membru în câteva societăți culturale din întreaga Europă;

- debutează cu versuri în ziarul raionului Hliboca (1962), publicistic în 1967 în ziarul regional "Zorile Bucovinei". În 1981 editează primul volum de poezii;

- a publicat câteva volume de poezii și proză;

- a primit numeroase premii literare naționale și internaționale, multe diplome, medalii și titluri onorifice;

- poet, publicist, deputat în Consiliul Regional Cernăuți, membru corespondent al Academiei Americano-Române de Știință și Arte.

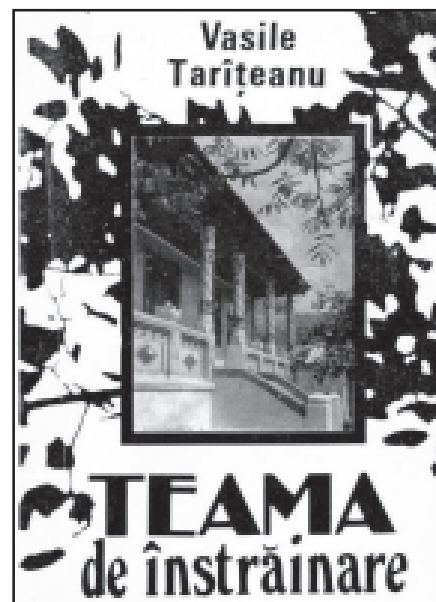
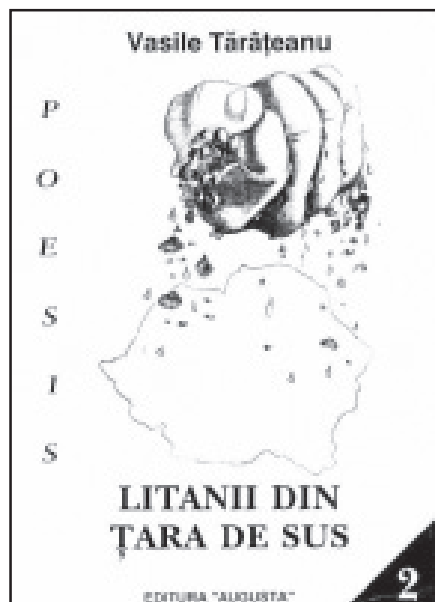
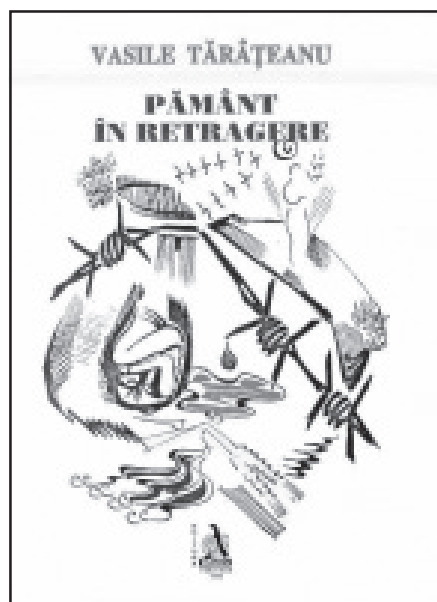
L-am cunoscut pe Vasile Tărățeanu la Reșița, în primăvara anului 1996, cu ocazia Festivalului „Nichita Stănescu” și m-a impresionat prin felul de gândire și expunere a unor lucruri esențiale a existenței noastre. De aceea am ținut neapărat să realizez un interviu cu domnia sa.

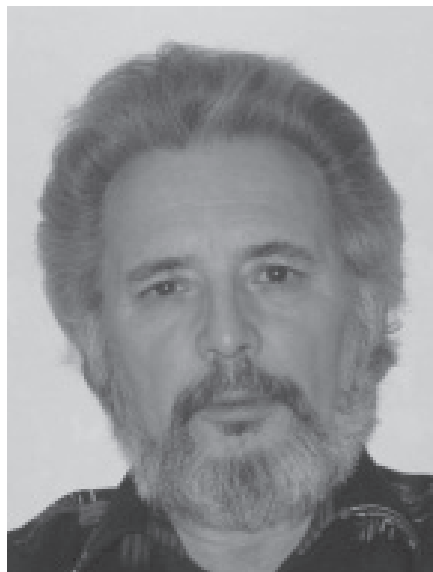
Adalbert GYURIS: De unde izvorăște pasiunea pentru scris?

Vasile Tărățeanu: La această întrebare, aparent ușoară - dacă stai și te gândești bine -, e destul de greu să răspunzi, dragă Adalbert. Pentru că pasiunea scrisului, ca oricăre altă pasiune, vizând creația literară, muzicală, plastică sau tehnică, de fapt orice fel de creație, izvorăște odată cu nașterea omului, din harul cu care Cel de Sus înzestrează orice ființă umană chiar de la bun început, de la naștere, sau poate chiar dinainte de a se naște. Deci pasiunea pentru literatură, pentru pictură sau pentru muzică, ca oricare alt act creator, izvorăște după părerea mea din divinitate și aceasta este, de fapt, locul principal, dacă nu-i vorba doar despre o simplă pasiune, ci de adevărata vocație a fiecărui om, de unde și izvorăște adevărata creație. Pasiunea pentru scris poate izvorî însă și din mediul înconjurător în care s-a născut cutare sau cutare om, s-a dezvoltat și a fost educat. Ea poate apărea și în urma contactelor pe care le are oricare om cu confrății săi, în cazul dat cu scriitorii, sau în urma lecturilor sau audierilor. Mai mult, ea poate fi și rezultatul unei dorințe, unui vis, apărut dintr-un simplu joc, sau dintr-o imitație. Cât mă privește, dragă Adalbert, aș vrea să cred că tot ceea ce fac și ce-am făcut nu este rezultatul unei simple pasiuni, ci rodul unei chemări, unei vocații. Deși la început, la drept vorbind, n-a fost decât o dorință vagă, copilărească de a fi ca și iubitul meu profesor de limba și literatura română (pe atunci moldovenească) Dumitru Hrinciuc, care scria poezii și povestiri, sau ca Vasile Levițchi, directorul școlii din satul meu de baștină, Sinăuții de Jos, căruia în acea perioadă, pe la începutul anilor 50, secolul trecut, îi apăruse prima carte de poezii, ambii trecuți în lumea celor drepti. Acum scrisul nu e pentru mine o simplă pasiune, el e însăși viața mea. În el mi-s și durerile, și bucuriile, și visurile mele.

A.G.: Cum este și mai ales cum a fost să scrieți românește printre străini?

V.T.: Meseria scrisului nu e una făcută în public. Scriitorul lucrează în singurătate. Față în față cu viața sa sau cu viața celorlalți. Așa că eu, cel puțin, nu văd nici o diferență cum e când scrii printre ai tăi sau printre străini. Ori nici unii, nici alții nu te pot nici ajuta, nici împiedica în singurătatea-ți creatoare. Altă vorbă e când dorești

să aparî în public cu lucrările tale. Anume din acel moment lumea începe să se împartă pentru tine în "străini" și "ai tăi". Aici apar dificultățile de comunicare, legate de limba în care ai scris. E una de circulație internațională ea, sau una înțeleasă numai de ai tăi? De fapt și străinii pot să-ți fie tot atât de apropiați ca și prietenii, dacă ești scriitor adevărat, dacă ceea ce faci e de valoare. Și dacă lumea în care trăiești e una civilizată, nealterată de invidie, de aroganță, de vrăjmășie și ură. În cazul dat nu mai are importanță în care limbă scrii: în cea maternă, care ți-i dragă și scumpă, sau în alta, cea de stat, adoptivă, sau în care ai fost tradus. Problemele încep să apară din momentul ce te implică în politic, când lucrările tale vizează anumite realități dureroase, când dorești cu ajutorul lor să schimbi lumea într-un anume fel. Atunci e greu, este chiar periculos să scrii românește într-un mediu ce-ți este ostil.

A.G.: Cum a fost prima întâlnire cu România?

V.T.: De neuitat ca și toate cele care au urmat-o. Or, de fiecare dată, eu nu fac altceva decât să-mi descopăr Patria istorică, să mă pătrund de frumusețile ei - slavă Domnului! - încă nepieritoare. Prima întâlnire cu România ca atare a fost în toamna lui 1945, la nașterea mea. Ori eu m-am născut într-un loc anume, în care limba română era la ea acasă, într-o familie de români, într-un sat de români, într-o zonă românească ce avea și mai are o istorie a ei, destul de complicată, dramatică. Că atunci toate acestea și casa părintească, și părinții mei, și satul cu toți consătenii lui, și fostul ținut Herța, și nordul Bucovinei și sudul Basarabiei făceau deja parte din marele Imperiu Sovietic, e altă vorbă. Întâlnirea cu țara, cu România, cu cetățenii ei, cu rudele noastre, de care am fost despărțiți de noile frontiere stabilite în 1940, apoi în 1944, s-a produs pentru prima dată în 1969, când i-am vizitat pentru prima dată pe frații mamei, Toadere și Visarion, la București.

A.G.: Comunitatea românească din Cernăuți și chiar din întreaga Republică Ucraina este ajutată destul de România...?

V.T.: Întotdeauna este loc pentru mai bine, dar nu putem spune că românii din Ucraina, ca și cei din Republica Moldova, din Serbia, din Bulgaria, din Ungaria și din alte locuri, din lume, nu primesc ajutor din partea statului român, dacă-l solicită. Că acesta ar putea fi mai substanțial, e altă vorbă. Dar, cred că ar fi o obrăznicie din partea noastră să cerem mai mult decât ne poate da mama noastră. Ne-a dat cărți, ne-a oferit burse de studii, ne-a trimis calculatoare pentru publicațiile de limbă română, clopote și iconostase pentru biserici, ne-a ajutat să construim biserici, ne invită la diverse manifestări, congrese, simpozioane etc. Nu putem pretinde în actualele condiții geopolitice mai mult. Mai ales că noi, cei ce ne aflăm în afara hotarelor

actuale ale țării, nu contribuim cu nimic la formarea bugetului ei, nu plătim impozite, nu...alte.

A.G.: Sau sunteți înțeleși mai bine de cei din Moldova?

V.T.: Într-un anumit fel - da. Pentru că și ei, frații noștri din Republica Moldova, au trecut prin aceleași greutăți. Și ei au fost supuși deportărilor și deznaționalizării. Și ei au fost detruși. Cei din Moldova ne-au înțeles mai bine pentru că durerile noastre au fost și mai sunt cam aceleași. Poate de aceasta până nu de mult zeci de mii de tineri români din actuala regiune Cernăuți, din Maramureșul istoric, din sudul Basarabiei, în perioada de până la începutul anilor '90 și-au făcut studiile la Chișinău, Bălți și-n alte orașe din Moldova, majoritatea din ei rămânând chiar în Moldova, afirmându-se acolo în toate domeniile vieții culturale, artistice, științifice, economice etc.

A.G.: În Ucraina sunteți un "ambasador al românilor" și în România un "ambasador" al Ucrainei; este grea această sarcină?

V.T.: Mă onorează asemenea calificative. Ceea ce-mi doresc e să fiu un bun român, pretutindeni și în România și în Ucraina și oriunde aș fi în lume. Și aceasta nu e deloc ușor. Să fii întotdeauna ceea ce ai fost dat să fii pe acest pământ.

A.G.: Credeți că românii stabiliți prin lume se deosebesc de cei din Ucraina și Moldova?

V.T.: În linii mari - nu. În particular - da. Pentru că, vrem noi sau nu vrem, mediul în care ne-am născut sau trăit ne-a influențat sau ne determină comportamentul și mentalitatea. În fond, românii sunt pretutindeni cam același fel de oameni: deschiși, capabili, primitori, sociabili, prietenoși, îndrăgostiți de tot ce-i frumos. Neamul nostru are foarte multe calități frumoase. Dar și destule defecte despre care au vorbit mulți dintre marii noștri înaintași, în mod special Dimitrie Cantemir, Nicoale Bălcescu, Nicolae Iorga, Rădulescu-Motru, defecte de care ar trebui să ne debarasăm.

A.G.: Ce vreți să le transmiteți românilor de pretutindeni?

V.T.: Cele mai sincere urări de bine și de sănătate, de solidaritate națională și de demnitate umană. Să nu le fie niciodată rușine că sunt români. Dimpotrivă, să se mândrească cu acest lucru. Cu neamul, cu istoria, cultura, cu limba noastră. Să nu cadă pradă neajunsurilor și lipsurilor, defectelor care ne caracterizează. Să nu uite niciodată că tare bine e când frații sunt împreună, cum scrie în Sfânta Scriptură, când sunt uniți, când țin unii la alții.

A.G.: Maestre, vă mulțumesc pentru acest interviu și vă doresc să aveți parte doar de realizări frumoase pe toate planurile.

A consemnat,
Adalbert GYURIS

Bănuțul de aur

Cine îl striga - dar cine și ce să aibă cu el? - îl striga *tu ăsta* sau *tu ăla*, *bă ori mă*, îl fluiera sau îi făcea semn cu degetul ăla care vede, deștiul arătător, cel care, tot încovoindu-se către tine, se fâșia făcând pe chemătorul. Nume, în afară de Mărin - dar Mărin erau aproape toți copiii din sat -, un nume de purtare numai al lui, o poreclă, n-avea. N-avusesse vreuna nici bătu-său - așa îi zicea el bunului, bătrânului, lui bunicu-său - ca s-o lase urmașilor, nu-și făcuse rost de una nici taică-său, ca s-o lase copiilor, iar copilul, că numai unul mai rămăsese, deși mărișor, nu se învrednicise nici el să-și găsească ceva, fie de laudă, fie de ocară, oricum ar fi, numai să fie, să aibă cu ce scoate nasul în lume. Nu aveau pentru că nu ieșiseră cu nimic în față, nici cu de bine, nici cu de rău. Că din ieșituri de-astea se nasc porecele. El... cu ce să iasă? Cu tusea aia seacă și uscată și tot mai deasă din cauza căreia îl ocoleau toți? Că numai necazuri, și încă ce necazuri, îi adusesse pacostea asta! Dom' Mărinică, învățătorul, îi spusese bunului să țină copilul acasă până îi trece beteșugul. Și popa - că până la o vreme a mers în fiecare zi la biserică, ori cu bunul, ori cu buna, ori cu amândoi - îi zisese tot așa. Să-l țină acasă, că el e copil nevinovat și încă n-are nevoie de biserică. Dacă vor, să-i spună ei ce auziseră la sfânta slujbă. Pe deasupra, fumul de tămâie și de lumânări îi stârnea și mai rău tusea, iar oamenilor din jur nu le convenea chihăitul lui și îi tot aruncau câte o uitătură muștrătoare. Erau în dreptul lor. Cine era el să-i sâcăie cu ?... Să rabde el, că n-avea încotro, nu ei. Lui i-ar fi plăcut să se strecoare așa, nevăzut și neauzit printre oameni și printre toate cele din jur, numai că tusea îl da de gol, iar asta îl și rușina, îl și speria și îl făcea din cale-afară de sfios.

Până la urmă, ar fi răzbit, totuși, cumva și cu teama de oameni, și cu sfiala în fața lor s-ar fi împăcat măcar așa pe deasupra, și cu tusea, și cu frigul, și cu tremuratul care, pe el, nu-l slăbea nici vara, dacă nu l-ar fi învăluit din toate părțile spaima cea mai mare peste toate spaimile, o înfricoșare cumplită care îl strâmtora în el însuși și nu-l lăsa să iasă și să vadă ce mai e prin lume. De aproape un an intrase în el spaima asta și îl bântuia zi și noapte de atunci de când...

Veniseră de la cimitir. Cum preotul știa că n-o să-i plătească nimeni osteneala pentru mortul ăsta, nu-și lăsase treburile lui, întârziase și, cu toate că scurtase slujba pe cât se putuse, tot dăduse în seară. Rămăsese de îngropat tătuca, iar acum îi venise rândul și lui. Copiii ceilalți, mai mici, mai mărișori, se duseseră unul după altul din cauza aceleiași tuse, cam anul și mortul, ceva, ceva mai des de cum veniseră pe lume, iar undeva între ei își făcuse loc și mămuca. Rămăsese el, copilul, cu buna și cu bunul. Și, el ca el, că nu se putea vedea bine el pe el, dar pe ei ziceai că-i suflă vântul de slabi și, pe deasupra, mai erau și tare bătrâni. Ori fuseseră uitați pe pământ, ori... Mai degrabă fuseseră lăsați ca să aibă grijă de el. Cheltuielile cu leacurile și cu doctorii, că și la doctorii de oraș ajunseseră, după ce nu mai avuseseră ce face și vânduseră bruma de pământ, îi lăsase într-o sărăcie lucie. Te și mirai cum de mai aveau... Totuși, și pentru tătuca s-a făcut după obicei o țără de pomană, mai ales, cu ce aduseseră oamenii. O îmbucătură de azimă întinsă în sare și o gură de țuică tot trebuia să iei în casa mortului ca să-i fie lui de suflet și să-i tihnească pe lumea cealaltă. Puțina lume plecase repede, buna căzuse răpusă de osteneală și de plânsul fără lacrimi, mult mai istovitor decât celălalt, dar de unde atâtea

lacrimi?, copilul se băgase și el în țeale mai mult de frig, decât de somn, iar bătu rămăsese cu un leat de-al lui să mai gustărească din ce mai rămăsese pe fundul unei ploscuțe în care fusese țuică de dudu și să mai schimbe o vorbă până colo spre miezul nopții, ca bătrânii necăjiți de nesomn și de neputerea de a munci. El, copilul, numai se prefăcea că doarme și făcea, el știe cum făcea, că și tusea părea că-i trecuse prin somn, asta ca să nu-i supere cu ceva pe cei doi. Îi plăcea să asculte sporovăiala bătuului și a celor de seama lui care nu ocoleau casa în care se încuibase boala și veneau la bătu care, nu numai că știa o groază de lucruri, dar le dădea de toate, prin felul de a le spune, un gust anume care se potrivea de minune cu pofta de ascultat. Și mai făcea bătu ceva: își îndemna gândurile și vorbele să cotrobăiască prin dedesubturile vieții și, mai ales, ale morții, pe care le știa de-a-fir-a-păr. Totuși se mai găsea mereu câte ceva de spus, adică de deslușit cu ajutorul vorbelor, și astea mai cu seamă din cauza oamenilor care, cu știință sau fără știință, se băgaseră cu vorba și cu fapta în rosturile vieții și ale morții și, mai vrând, mai nevrând, stricaseră multe și din ale uneia și din ale alteia. Fie și la început, fie și la sfârșit, dar neapărat de trei-patru ori în miezul vorbitului, se începea, se sfârșea ori se întorcea încă o dată, de două sau de trei ori pe toate fețele, aceeași știută și răsștiută și mereu spusă de o gură sau de alta: "Bre, s-a păcătoșit lumea, bre, s-a înrăit din cale-afară și într-atât s-au umplut căpățânile de minte bună și de minte rea, mai mult de cea rea, că te miri cum de nu plesnesc. Mai pocnește câte una pe ici, pe colo, dar abia dacă se cunoaște. Păi dacă oamenii crapă de atâtea boli, de ce n-ar crăpa și de asta a minții care le umflă, le umflă fără de măsură căpățânile? Toate ca toate, dar să ajungi tu, om în două picioare și cu o căpățână cât banița, să-ți batjocorești casa, pământul pe care Dumnezeu ți l-a dat să-ți fie sălaș, să te hrănească și să te ocrotească!... Păi se poate, bre, să ajungă omul, mielul lui Dumnezeu, se poate să ajungă să-i placă ce e mai rău și mai scârbavnic pe lumea asta, omorul de om, de om-tată, fiu și frate, să-i placă vărsatul de sânge într-atât încât să-i întreacă și frica de moarte, frica mai presus de toate fricile? Cât de adânc să se fi încuibat răul și urătenia? Iar dacă e să stăm strâmb și să judecăm drept, pământul ăsta e numai al omului? Cum să fie așa dacă Dumnezeu l-a lăsat să fie al tuturor viețărilor care să se bucure de el în devălmășie? L-a pus Dumnezeu pe om împărat ori stăpân? Haida-de! Doar l-a văzut din capul locului, de la treaba cu Eva, cu șarpele și cu măru, cât îi poate pielea! și, la urma urmelor, cine dacă nu ăsta în două picioare și cu de la sine putere și-a vârât în tărâcuță gogorița aia că el, cu puterea și cu mintea lui, ar fi peste toți și peste toate și ar avea căderea să ia în deșert și cuvântul Domnului? Ca să vezi, cuscre, ca să vezi, mă leat, cum devine! Păi e în stare colțosul ăsta care are zimți nu numai pe limbă, ci și pe biata lui mintiuță - cam coajă fără miez și asta - e în stare, zic, să cuprindă puterea învățatului de a trăi al atâtor viețuitoare care știu despre oameni mai mult decât știu oamenii despre ele? Că de-aia, toate, parcă vorbite între ele, fug de căpățânos, în timp ce căpățânosul le aleargă cu limba scoasă de un cot fie să le mănânce, fie numai de dragul de a le stârpi".

De fapt, oamenilor le e greu să se uite cu atenție și la minunea care sunt ei înșiși, pentru a se înțelege (nu prea au puteri pentru așa ceva), cu toate că întreaga zi cască zadarnic

ochii la ei înșiși și la ce fac ei, zgâindu-se ca la o poartă nouă, dar rămasă mereu închisă, le e greu (ba pe asta chiar n-o pot deloc) să înțeleagă firea confracților de diferite soiuri într-ale vieții, le e greu sau nu știu să-și potrivească lăuntru cu al acestora pentru o viață în pace și bună înțelegere, săvârșită chiar sub semnul tributului de sânge plătit de unii altora. În loc să-și caște ochii de dinăuntru, nu cei de din afară, de lăcustă sau de mătă, în loc să calce de zece ori înainte de a face un pas, ei s-au datat la fușereală - Doamne, ce cuvânt cumplit, dar cât de trebuincios, cât de împărat în lumea cuvintelor de pe vremea când o fi având alt nume, dar care în ziua de azi e tot mai împărat și mai foarte împărat! Drept care alde Mărin de lăsat baltă toate chestiile care privesc cunoașterea până în străfunduri și, pentru ușurință, sau din interese de-ale trupului, se mulțumesc cu lătratul gol, dând de veste că restul lumii vii e doar o îngrămădeală de lucruri vii lăsate să astâmpere foamea de o mie de feluri de foame a oamenilor, care de care mai foame. Păi treaba aia a lui Columb cu așezatul oului pe unul din vârfuluri, sau cu cea a Machedonului care, în loc să-și piardă vremea cu dezlegatul nodului gordian, l-a retezat cu sabia. nu țin tot de fușereală care, la rândul ei, e viermușul isteț din minte? Cum ar fi mers viața înainte dacă n-ar fi fost să sară ca păsăroiul peste bulgări? Bătu și leaturile de dinaintea lui știau asta de ahăăă!, chiar dacă nici nu auziseră de cei doi viteji. Și ce, galopul de azi al omului nu e tot treabă de păsăroi isteț? Dar cu temeiurile, cu muma rădăcinilor ce facem?

Mda! Ar mai fi ceva. Doamne, câte ar mai fi! Ar mai fi, că nu se apucase bățul de treaba asta a spusului ca s-o lase neterminată.

Serie nouă, Anul V, Nr. 5 (52), mai 2009

Ce i-ar mai fi sictirit el pe pixanii care cred că pot însemna în șapte-opt rânduri de scriitură truda lui de o viață lungă cât viața vremurilor! Dar, de, fușereala e la modă! Păi faci tu mândrețe de flori din foiță și tinichea și să nu faci un om-mașinărie care să-ți țină locul batjocorind marea taină a vieții? Mai mare dragul să vezi un Mărin de așa *zdrang-zdrong încoace, zdrong-zdrang încolo, țiu-țiu în stânga, fiu-fiu în dreapta, hodoronc-tronc în sus, hâr-hâr în jos...* și asta pentru că tu, om cu ghearele și cu colții în creștere, te apucaseși cu sânge să desfăci făcutele de la urzitul pământului încoace și să faci tu altele mai bune (!!!), pe potrivă înțelegerii tale, adică dintre cele care să nu se abată cumva de la nevoile trupesti ale țărâniei, în dauna celor cerești, sufletești. Omul e om, uită dacă nu-și strunește ținerea de minte, uită cine a fost să fie, uită și că a venit pe lume să trăiască om fiind, și se trezește când bărzăune, când bălărie, când rămă sau rămător. Uite că între podoabele de ierburi și flori, de găze și păsări și de dobitoace așșederea, el e singurul în care Dumnezeu, prin suflarea Sa, a pus mugurii dumnezeirii. Și ce-a făcut nefericitul uituc? Ascultând numai de porunca foamei și lăcomiei țărâniei din el, s-a apucat să ucidă și să schilodească fără să ia câtuși de puțin în seamă și sfânta foame a sufletului.

Pierdut în rătăcirea senină a celui obișnuit să nu înțeleagă nimic, dar cu atât mai fermecat de neînțeleșurile rămase numai zornăieli, copilul desprindea, din când în când, câte o vorbă din parascoveniile bățului și, știind și el fără să audă de la alții, că vorbele răzlețe au, pe lângă altele, și o mai mare încărcătură de taină care sperie sau bucură sau fac și una și alta în același timp, după ce desprindea vorbele, le și lega, singur, repede,

repede unele de altele în împerecheri și mai năstrușnice, dar ale lui în îmbârligături și mai spăimoase, ca acelea poruncite de gândurile obosite și gata de ducă, și din cauza asta furioase din cale-afară, sau în plămuri ca acelea văzute cu ochii închiși. Nu puteau muri, vezi bine, nu puteau muri oameni ca alde bātu care fuseseră de față și când se urzise pământul, nu puteau muri fără urmași de aceeași talie cu lumea gândurilor și care trebuiau să spună ce n-apucaseră să spună ei. Că e și aici o regulă. Nu mergea să-ți pui coada pe spinare și s-o iei teleleu la fugă spre lumea cealaltă. Sunt chestii și socoteli peste căderea unui biet ăla ca tine.

Să te mai miri că somnul și nesomnul copilului se nășteau unele din altele, plâsmuirile cele mai fioroase, vâcolacii uriași și nesătui care înghițeau hălci întregi din pământul tot mai boșorogit de boli, balaurii cu capetele puind alte capete și care măturau cu o singură plesnitură de coadă suflarea omenească din șapte-opt sate și o ronțăiau ca pe un deal de pietriș, scorpiile îmbrăcate în pene de oțel și lespezi de piatră care vânturau văzduhul?... Copilul știa încă de mult, de la bātu-său, despre mânia lui Dumnezeu îndreptată împotriva păcătoșeniei oamenilor, știa, dar, mic fiind, nu prea înțelegea că pământul avea și el junghiuri, că îl apuca tusea, că uneori îl lua tremuratul sau îl apuca vărsatul, că numai foc vărsa... Avea nevoie de doctor, asta era! știa copilul, știa și chiar înțelegea că Dumnezeu îi certase pe oameni cu fel de fel de boleșnițe, cu înfometări, cu ploii de sânge, doar-doar i-o aduce pe calea cea dreaptă... Știa și de potopul cel mare care ținuse patruzeci de zile și patruzeci de nopți, tremura ca fulgul când se gândea și vedea pârjolul care ștersese cu briciul de foc încuibăturile de păcate, Sodoma și Gomora cele scufundate în mocirla păcatului. ("Păi... bătule, acolo erau și copii, copilași care, cum zici matale, n-aveau...") Acum însă, spunea bătul, care știa ca pe apă toate cărțile sfinte, acum, când răbdarea cerului ajunsese la capăt, toate cele scrise se vor împlini și nesfârșitul își va găsi sfârșitul. Valuri de foc peste valuri de foc vor pogorî din țării, mări de smoală și pucioasă în clocot se vor vărsa de jos în sus, din străfundurile iadului spre fața pământului și... Stratul de jeregai de peste doi stânjeni va ferici în voie, dar în fugă cât va ferici, apoi va muri și el în stânjenii de cenușă, iar cenușa, sămânța moartă a ceea ce fusese și bine și rău, va fi spulberată de vânturi spre alte văzduhuri. Se vor prăvăli apoi munți de apă să spele până și urmele și umbrele a ceea ce fusese. Nicicând, la vreun sfârșit, dacă mai avuseseră loc asemenea sfârșituri, nu se înfrățiseră într-atât apa și focul, bezna și lumina mai neagră ca negura, tunetul și neauzitul răsuflut al celor ce mor, duritul pământului beteag în goana spre scăparea în nicăieri, nicicând, ca acum, puzderiile de feluri de moarte nu-și urziseră puterile să plâsmuiască trupul Nimicului pe care Dumnezeu îl dezlegase de blestemul de a fi nimic, înviindu-l și făcându-l lume. Nu se auzeau măcar aievea dangăte de clopot, prohoduri, jelanii scrijelate în surle și trâmbețe și nu s-ar fi văzut decât nevăzutul dacă hidoșenia, cea care moare pe urmă, nu și-ar fi sticlit, din când în când și din loc în loc, ochii urduroși de smârc obosit de clocote mincinoase, ochii Necuratului ghiftuiți de priveriște și de înfulecarea stârvurilor sfintelor flori, ale sfinților pomi, ale sfinților fluturi, sfintelor păsări, sfintelor... "Tu dormi acolo, copile, sau ce supărare faci? Că gemi și te frichinești și n-ai astâmpăr ca în gură de șarpe!" "Bătule, mai e... cât mai e până-n revărsatul zorilor?" "Culcă-te, că te scol eu când o fi de sculat". Trebuia să îl trezească în fiecare dimineață și îl trezea. Îl învelea

în cojocul lui cel mare și îl ducea în grădină. Dimineța aerul e rece și curat și-i făcea bine la boală. Sta acolo până când soarele se înălța cam la două palme pe cer. Sta, dar nu sta degeaba. Aștepta și, de cele mai multe ori, aștepta cu folos. Venea păsăruța lui. Numai ce se pomenea cu nemaipomenitul ei cântec care venea dintr-unul din pomii din jur. Doamne, și ce cântec! Negreșit, păsăruța asta a lui rămăsese din vremurile când toate erau frumoase, când și oamenii aveau chip de feți-frumoși și ilene cosânzene cu păr de aur. De la o vreme, cântăreața n-a mai venit, cu toate că el o ruga în fiecare dimineață. L-a întrebat pe bātu. "La primăvară, mă, atunci vine să-și facă rosturile". Acum însă n-o chema pentru cântec. Voia să-i spună despre sfârșitul care va veni și s-o roage să zboare, să zboare dincolo de marginile pământului, doar-doar va scăpa. Dar, mai știi, poate nici focul nu va cuteza să ardă asemenea cântec!

Au trecut azi, mâine, poimâine, apoi alte mâine și poimâine s-au făcut azi și au trecut și ele, și încă nu s-a întâmplat nimic. Ceva, ceva semne ar fi fost, până și buna zicea, încă și în fața lui, fără să ascundă ca bātu, că vine sfârșitul... Să-l întrebe pe bātu care, cu siguranță, știa, dacă nu ceasul și ziua, măcar luna prăpădului? Asta însemna să se dea de gol că nu dormea în nopțile când dumnealui și cu leatul numai despre așa ceva vorbeau. Totuși, l-a întrebat. "Hai, mă, și fugi de-acî, că nu e pentru copii!"

S-a întâmplat însă ceva cu totul și cu totul deosebit, ceva pe potrivă a ceea ce era așteptat, dacă nu și mai și; ceva care, dacă n-a sugrumat măcar pentru un răstimp răsuflut de moarte al spaimei, a făcut măcar niște spărturi, niște ferestre slute prin care să mai vezi, să mai pipăi și chiar să mai guști și alt fel de ciosvârte de viață; ferestre cu atât mai slute, cu cât la gură aduceau cu o forfecătură de lumină care îți forfeca și îți orbea ochii, iar pe măsură ce pătrundeai în căscătură, te rătăcea în trupul nesfârșit al unei prăpăstii negre; una dintre întâmplările acelea care, fie sporesc, fie încetinesc și răresc clătinăturile lumii.

Cu vreo două săptămâni în urmă, aflându-se singur pe uliță, copilul își găsise ceva de jucat sau, dacă nu de jucat, de făcut ceva. Își târșăia picioarele desculțe prin țărâna caldă fierbinte a uliței într-un fel de arătură. Dintr-o dată, degetele au dat la ivală un bănuțel de culoarea gutuii coapte care, cum a dat cu ochii de soare, cum a început să strălucească, și strălucea de să-ți ia ochii. Ce putea fi? Dacă era rotund și semăna cu un ban - mai văzuse bani - cu toată strălucirea lui nu putea fi decât tot ban. A avut putere să se aplece, să-l ia și s-o tulsească spre casă. Nu s-a oprit decât în fundul grădinii unde putea cerceta în voie ce strânsese în pumn, că îl dureau degetele de atâta strângere. Da, ban era, dar ce fel de ban? În fața strălucirii lui toți banii ceilalți s-ar fi rușinat. După ce s-a săturat să-l privească pe amândouă fețele - pe fiecare avea niște încondeieturi care abia îi pipăiau și îi mângâiau buricele degetelor - după ce, vorba vine că s-a săturat - de așa ceva nu te poți satura - a ales ca ascunzătoare o scorbură dintr-un prun bătrân. A așezat bănuțul cu grijă, dar n-a făcut nici câțiva pași și s-a întors repede să-l mai mângâie și să-l mai culce o dată. Pe urmă, nu trecea cât trecea, și iarăși la prun. Câteva zile a ținut-o tot așa îngrijorându-i pe bătrâni. După care n-a mai răbdut și le-a spus, ba le-a arătat și banul. De data asta, bātu cel atoateștiutor n-a mai fost găsit acasă. Văzuse el bani, dar așa ceva nu mai văzuse, darămite să-i cadă și în mână. Ce a putut spune a fost că minunăția nu putea fi pierdută decât de țigani corturari, lăieții căldărari care trecuseră cu câteva zile în urmă pe uliță, ciorovăindu-se și

chelfăindu-se între ei. Numai ei puteau avea asemenea bani. Dar mai întâlnește-te cu ei! În orice caz, a mai spus bunul după ce și-a venit bine în fire, pe banul ăsta îți puteai lua gaz și sare să-ți fie pe tot anul. Și cu patru-cinci cutii de chibrituri te pricopseai, ca să nu mai vorbim și de lumânări și de tămâie. Buna - ce i-o fi venit, că parcă uitase de asta, dar uite că nu uitase - și-a amintit că încă de a doua zi de nuntă pusese ochii pe un bariș negru ca pentru femeile măritate, să-l aibă de duminică și de dus la biserică. Acum... dacă s-ar târgui cu hoțul de prăvăliaș... Bătu, că el purta căciulă și pălărie, a pus capăt vorbăriei spunând ce mai era de spus. "Copile, ăsta e norocul tău și norocul nu trebuie dat din mână. Să ai grijă de el ca de ochii din cap, că numai o dată vine. Să ascunzi banul undeva unde nici bună-ta să nu știe, că ea, o fi ea de-a noastră, dar e parte femeiască și... Să-l iei cu tine numai când ai nevoie de putere. Că îți dă putere. Când ieși cu el pe uliță, să nu-l arăți nimănui, că oamenii nu mai sunt oameni, nici copiilor să nu le arăți, că nici ei nu mai sunt copii. Gândul că îl ai te întărește". Bătu știa ce spune. Nu numai putere îți dădea banul de aur, ci și curaj, puterea curajului.

Într-o duminică... hei, ce duminică a fost aia! - cu banul în gură - avea el și un buzunar la flaneraș, dar n-avea încredere în el, tot așa cum nu se putea baza nici pe mână că o să stea tot timpul făcută pumn, într-o duminică, tot din vara aceea... Împins de curaj, din uliță în uliță, s-a trezit de unul singur chiar în fața bisericii. Nu mai fusese de mult pe aici și una din cauze era că îi fusese frică să nu-l prindă cumva sfârșitul departe de casă. Copleșit de grija comorii, poate nu s-ar fi gândit tocmăi acum la sfârșitul pământului, dacă nu s-ar fi arătat niște semne. Din spate, parcă fugind după el și ajungându-l, o gălceveală, o bolboroseală când răgușită, când spărtigoasă, o tuse poticnită des, dar nu a lui, ci a norilor bolovănoși și neguroși care abia își târau burțile doldora de apă, dacă nu, Doamne, ferește! și de gheață. Și venea dinspre el un val de aer rece care îi da fiori. Semn? Venea ploaie mare de tot, iar el... singur și departe de... Dar uite, Casa Domnului e aici, la doi pași, și ocrotire mai bună decât aici... Preotul n-o să-l dea afară, poate nici n-o să-l vadă ascuns mai spre ușă, între femei. Numai de nu l-ar apuca tusea. Însă trebuia să intre. Afară năvălise iadul din toate părțile.

Înăuntru - cald, cald față de ce era afară, fum înmiresmat de tămâie și de lumânări... Unde putea fi mai bine decât aici? și liniște, liniște pe cât se mai putea încă amuți liniștea asta și prin glasul preotului și al cântăreților. Și poate și prin vijelia dezlanțuită care pătrundea ca o apăsare grea, însă neînstare să tulbure pâlăpăirile cântărilor firave pe dinafară, dar puternicite de măreția slavei lăuntrice, neînstare să înfioare luminile sfielnice, parcă de taină, ale lumânărilor și evlavia de pe fețele mirenilor care, în acest ceas, se mutaseră în altă viață. Și, la un moment dat, dar deloc nelalocul lor, alt fel de cuvinte care puteau fi rostite de orice om care-și trăiește rugăciunea, dar de data aceasta rostite tot de preot: "Doamne, dă-o curată, Doamne, dă-o curată spre sănătatea și sațul pământului însetat!" Se referea la ploaie, se înțelege, la ploaia fără grindina cea aducătoare de pagube. Iar dacă și preotul se ruga pentru sănătatea pământului însemna că și pământul, ca omul, avea ori trupul, ori sufletul beteag și îi trebuiau leacuri și îngrijiri. Copilul asculta, asculta, se lăsa dus și-i era atât de bine să se lase pe aripile vorbelor cântări sau pe ale cântărilor vorbe. Din când în când, ochii îi poposeau pe chipul vreunui sfânt din icoană, chip împovărat de o sfântă oboseală și de o lumină, alt fel de lumină, întrupată

pe fața uscățivă, dar atât de vie în împietrirea ei soră cu veșnicia...

Să fi trecut ... un timp vrednic de măsurat tot a trecut. Vijelia, în loc să dea semne de istov, cum dădea ea vara, se înverșuna în opinteli și în înăsprirea puterilor. Casa Domnului parcă tremura și ea înfiorată. Dar casele cu copii - copilași... , dar căsuța lor de acasă? Lui bătu și bunei le-o fi fost tare frică fără el. Cu siguranță că ei simțiseră cu oasele lor bătrâne furtuna și, fiind și cam departe, nu veniseră la biserică. Sau... Dar de văzut nu i-a văzut nici pe unul, nici pe celălalt.

Slujba se terminase. Bărbații, întâi ei, veneau rând pe rând la miruit. Își făceau semnul crucii, preotul le însemna frunțile cu untdelemn sfințit, se mai răstigneau într-o cruce, după care sărutau mâna preotului întinsă cu dosul palmei spre ei și slobozeau în cutia milei bănuțul pregătit din vreme. Se retrăgeau apoi cu spatele înainte spre ieșirea din biserică și, singuri sau câte doi, câte trei, plecau spre casă despovărați de multe, călcând ușor și cu grijă de parcă pământul i-ar fi simțit și le-ar fi cerut socoteală de cum calcă. Așa făcea și bunul pe când veneau amândoi de mână la biserică și se întorceau tot așa. Buna, femeie fiind, venea cam la un pas în urma lor. Ba, într-o zi, bunul i-a spus, și încă pe larg, că bănuții adunați erau trebuitori la vindecarea bolnavilor, la întrajutorarea nevoiașilor... Acum, în loc să plece, oamenii se trăgeau spre pereți ca să facă loc celorlalți. Cum să iasă în urgia de afară?

Dus de val, i-a venit rândul și copilului să se apropie de iconostasul lângă care împărătea preotul înveșmântat în odăjdii. Sfinția Sa a trebuit să se aplece ca să-l vadă și să-l miruiască, dar altceva, în afară de ce trebuia zis, n-a zis. Până la un loc, băiatul a făcut ce făcuse și bătu-său. Pe urmă, obișnuit cu asta, și-a dus mâna la gură, dar nu ca să înăbușe tusea, ci ca să sloboadă bănuțul în palmă. De aici, de la prinderea gălbiorului între degetul mare și cel cu care se arată, n-a mai știu ce să facă. Dacă ar fi simțit ce trebuia să simtă în clipele acelea, ar fi simțit că slabele lui puteri se împărțiseră și trecuseră jumătate în mâna care ținea bănuțul și jumătate în restul trupului rămas printr-o fermecătură de-a lui, de-a trupului, în picioare. Cu siguranță că numai după o minte doar a lor degetele s-au descleștat și au lăsat banul să cadă în cutia de tinichea. A căzut și, în aceeași clipă sau jumătate de clipă, spre clinchetul lui s-au repezit fărtații vitregi lipsiți însă de haruri. Poate că cineva - dar de unde să știi ce-au făcut în clipele acelea ochii preotului sau ai oamenilor mai apropiați? - poate că cineva s-a oprit asupra a ceea ce era atunci mai de văzut. Doar cineva... Pe urmă, prin ochii acestui cineva, ar fi văzut... Oricum, cu puterile adunate, dar neîndestulătoare pentru a-l ajuta să se mai închine încă o dată și pentru a-l putea întoarce cu spatele în mersul spre ușa deschisă de o mână nu prea judecată, copilul a ieșit împleticindu-se și, cu siguranță, furtuna l-a luat în brațe fără să bage de seamă ce fel de *el* era cel luat.

Cam la un ceas, un ceas și ceva, de îndată ce furtuna și-a făcut mendrele și a plecat în alte părți, niște copii ieșiți să se joace în băltoacele rămase pe drum au dat de el. Era căzut în genunchi și cu fruntea rezimată de ulucile unui gard de pe o ulicioară mărginașă. Mort, viu? Mai important era să se afle cine e băiatul, al cui e... Copiii l-au învățit, l-au răsuțit, parcă îl cunoșteau, parcă nu... Nici înainte nu prea adusesse el a copil - copil, dar acum, alb, alb, cum era, și cu oscioarele abia adunate sub flanerașul încă ud era departe de a arăta ca un copil de om, fie și unul mort. Noroc că a trecut pe acolo un bărbat care fusese la biserică și care l-a recunoscut. Da, era nepotul sau strănepotul

lui Moș Mărin, Moș Mărin și... atât, omul fără numele de purtare în sat, fără poreclă. Copilul era căutat de mai mulți și, mai ales, de bătrânii lui. Că fusese un copil mai puțin decât oricare altul era adevărat, dar tot atât de adevărat era că acum, fie și mort, era un copil peste oarecare. Vestea despre ce făcuse el în biserică se dusesse ca... ce mai încoace și încolo! și, mai important decât orice, era acum, până când copilul nu se ducea de tot, dacă nu se și dusesse pe lumea cealaltă, era să se știe de unde un asemenea ban la un asemenea copil, de unde avea copilul bănuțul de aur, de unde îl căpătase sau îl furase și când, cum de nu știuse bătușău sau bună-sa de el și, dacă, mare minune!, știuseră, cum de-l lăsaseră să pună în cutia milei asemenea comoară, tocmai ei, cei care n-aveau de nici unele?

Copilul a fost dus acasă. Doi bărbați zdraveni și la trup și la cuget, care nu puteau crede că o boală poate trece de la un ins la altul fără mijlocirea vrăjilor cu buruieni sau a altor farmece, l-au dus acasă trecându-și-l pe rând unul altuia. Cum de spălat era prea spălat de ploaie și cum cămășuța de duminică era pe el și aproape se uscaseră pe trupul care începea să ardă - semn bun - l-au culcat în pat așa cum era și au tras peste el țolul cel gros sub care și iarna un om sănătos se umplea de apă. Bine că înviase! Dacă înviase o să spună cu gura lui ce era cu tărășenia asta că numai el știa ce era, iar dacă o să spună era musai să stai pe aproape. Că una era să auzi cu urechile tale și alta era să auzi de la alții. Iar ca să lași un sat întreg în știrea neștirii era... rău. Trebuia însă un bob zăbavă până când copilul se înzdrăvenea cât de cât. Acum nici să tușească, bietul de el, nu mai putea. Abia horcăia, iar pe la colțul gurii i se prelingea un firisor de sânge pe care buna îl tot ștergea cu un prosopior alb. Se prea putea ca slăbiciunea peste fire să i se tragă, pe lângă răceala în care stătuse, și din părerea de rău după ban. Dar dacă îi păruse rău de ce făcuse, de ce n-o rupsese la fugă spre casă să scape cât de cât de ploaie și să se și încălzească? Fugind, scăpa oarecum și de gândul întoarcerii după ban, nu se mai chinuia la fiecare pas împletit să... înainte, sau să... înapoi. Avea însă putere să fugă de ispită cum ar fi fugit un om sănătos? Erau lucruri care trebuiau neapărat știute că, altfel, era... era rău.

În aceeași zi, în afară de câțiva bătrâni nesperioși când era vorba de boala asta despre care se spunea că se ia ca răia, a venit și preotul. Fapta copilului îl mișcase și pe el. Dacă nu putea să-l spovedească, și ar fi fost bine, să-i dea măcar Sfânta Împărtășanie. L-a împărtășit și, la plecare, în loc de o rugăciune - copilul și așa nu avea păcate - a rostit ceva care aducea mai mult a urare. "Să dormi în pace și fericire, fericitul!" și iată și botezul aducător al cuvântului nume de purtare. Și ce nume! *Fericitul!*

Din ziua următoare, numărul celor care veneau - și nu veneau la copil cu mâna goală - s-a mărit. Fiecare își găsea timp să treacă preț de câteva vorbe pe la Moș Mărin, Moș Mărin... al Fericitului. (Numele de purtare atât de râvnit din tată în fiu făcea acum calea întoarsă de la nepot la bunic.) Oamenii ziceau că vin la Moș Mărin al Fericitului, pentru că

unui om în vârstă îi stătea mai bine să meargă la un om din leatul lui decât să meargă la un copil. Și îi mai ziceau lui Moș Mărin așa, chiar și când nu era de musai, numai din bucuria de a-i face omului ăstuia atât de cumsecade o bucurie zicându-i pe un nume care, într-adevăr, mângâia auzul. Cât despre copil, pe lângă numele de Fericitul, ca și când acesta n-ar fi putut să-l cuprindă în întregime, s-au mai găsit și altele: Lăudatul, Hărăzitul, Dăruitul... Se venea la el ca la o minune. Semne bune, copilului nu-i scădea fierbințeala, iar tusea prinsese și ea ceva vlagă. Și, e știut, când omul are fierbințeli și mai și tușește, e mult până să... Tot semne bune, copilul se bucura de oaspeți. Se vedea asta după ochii mari și luminoși - când i se făcuseră ochii atât de mari și de luminoși? - se vedea după cum se uita și căuta privirile oamenilor. Înainte le ocolea pe cât putea și își pleca și capul, nu numai ochii. Însă tăcea, nu zicea aproape nimic și, cu adevărat nimic, despre banul de aur și ce se lega de el. Și, întâi și întâi, asta voiau musafirii să afle. "Nu zice nimic, Moș Mărine, Babă Mărie, nu zice nimic de?..." "Ba zice, dar când se duce în lumea somnului sau când fierbințele cresc și îl duc în lumea celor duși. Numai atunci, când nu mai știe de el, numai atunci zice... Că... mă credeți au ba, copilul ăsta știa încă de pe când era și mai copil, ce păcat mare e să te bați cu pumnul în piept pentru o faptă bună". Într-adevăr, în timpul călătoriilor acestora, bolnavul înseala niște cuvinte care nu păreau a avea legătură unele cu altele, dar care pentru știutorii din preajmă, se legau în înțelesuri năstrușnice, totuși înțelesuri: "pământ... boală... doctori... păsăruță... copilaș... frig... frig... frig..." În ceasurile tihnite ale nopții, bunul i le adunase, le lega unele de altele și, când copilul cobora iarăși în lumea odăitei în care zăcea, i le tălmăcea printre încercările de a-i strecura în gură o lingură de ceai, o bomboană, o boabă de strugure... "Pământul s-a însănătoșit, copile. Pe bănuțul tău am chemat doctorul și l-a făcut bine. Să vezi ce râde și se bucură când vede copiii jucându-se! Când se revarsă zorile o să ieșim afară și..."

În a patra noapte, spre dimineață, tusea băiatului s-a retezat dintr-o dată și asta l-a trezit pe bătu din somn. L-a trezit, iar el a înțeles. N-a mai avut altceva de făcut decât să coboare pleoapele peste ochii mari, mari și luminoși, și înghețați și să îndrepte lumânarea de la căpătâi care se aplecase de parcă și-ar fi cerut stingerea. N-a mai tușit copilul nici pe zi, mai târziu și, din cauza asta, odaia tot plină de oameni care intrau și ieșeau, părea pustie. ("I-am dat fierături de buruieni, i-am dat bomboane... dacă n-a mai avut zile, n-a mai avut!") Nici pe drumul spre cimitir n-a mai tușit. Nu l-a auzit nimeni, cu toate că mulți, chiar mulți, bătrâni și bătrâne, bărbați în toată puterea și femei, la fel, copii de toate vârstele veneau în urma sicriului. Iar sicriul nu era dus de carul cu boi, după obicei. N-au vrut oamenii. Au zis că duc ei sicriul trecându-și-l unul altuia, că era o lădiță de mai mare dragul și mai să nu-ți vină s-o mai lași din brațe.

Ștefan GOANȚĂ

graiul
Sălajului

Caiete Silvane

Sportul Salajean

Serie nouă, Anul V, Nr. 5 (52), mai 2009

De cine se teme Virginia Woolf?

Lecturând un volum care din întâmplare ți s-a așezat în mâini (încă mai am credința că fiecare carte își alege cititorul), ești împins de o oarecare curiozitate specifică individului degustător de cărți, de a afla mai multe despre autorul ei. Așa s-a întâmplat să pătrund în anticamera spirituală a unui spațiu creator, un spațiu deopotrivă amplu și intimidant prin masivitatea tomului pe care îl semnează cunoscutul scriitor clujean, Cornel Udrea.

Așadar, spiritul convulsiv ne îndeamnă să-i răfoim bibliografia și să descoperim suflul laborios cuprins în peste 50 de volume semnate - Cornel Udrea. Editura Napoca Star, sub egida căreia îi apar mai toate volumele, găzduiește, la finele anului 2008, un alt titlu al autorului clujean și anume, *De cine se teme Virginia Woolf?*, încă o carte de proză scurtă umoristică, după ce de-a lungul deceniilor ne-a obișnuit cu acest gen.

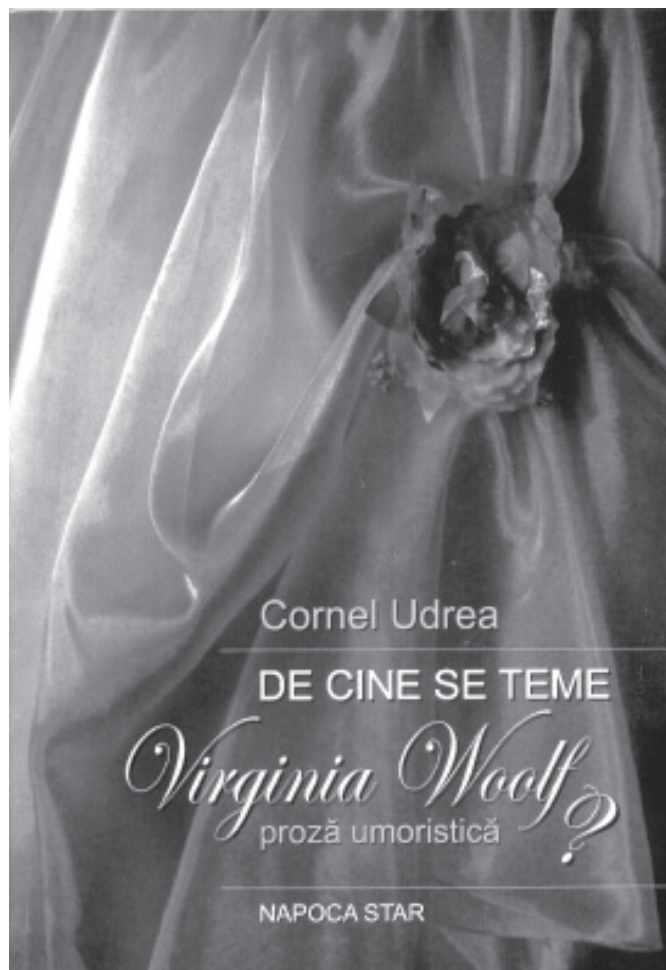
Cornel Udrea este cunoscut prin volumele de poezie *Iasomia*, *Respirația ceasornicelor*, *Intravilane*, *Umbra verbului a fi*, prin cele de proză umoristică, dintre care amintim doar câteva alese în mod aleatoriu *Cu alte cuvinte*, *Duminică la iarbă verde*, *De serviciu în clepsidră*, *Lebăda malmură*, *Românul brusc*, *Aut Caesar*, *Ofsaid Nihil*, iar lista ar putea continua, încheind cu volumele de teatru *Cufărul Pandorei*, *Duminica de luni*, *S-a întâmplat ieri*, *Cu fața la perete*, *Cu spatele la scenă*, *Cu peștele în lesă* și *Vișinată de afine*.

Volumul *De cine se teme Virginia Woolf?* este conceput de autor în două capitole ce însumează mai multe povestiri scurte. În loc de prefață, ni se propune un autoportret, un portret disimulat într-o "canadiană 9" din care nu lipsește autoironia, persiflarea, jovialitatea, bucuria inocentă de a lua în derâdere lumea prea serioasă și aparent grav afectată de starea precară afișată de narator: "Le-am făcut pe plac, suprasolicitând o tuse rea, uscată și un ușor tremur al capului.(...) De ambele părți spectacolul era complet, dar ei nu știau că ei habar nu au: mă simt bine, indecent de bine, am poftă de mâncare și câteodată sufăr de un priapism care mă ține cam o săptămână, repetându-se trimestrial și atunci mă retrag la cabana vreunui prieten..."

Lumea în agonie este surprinsă pe cât de hilar pe atât de cerebral de cel care este conștient de neagra posteritate, amuzându-se copios de seriozitatea acelor care îi abordează scrierea într-o manieră care îl face mai degrabă să jubileze și să se amuze pe seama naivității lor: "Am avantajul că pot povesti orice fel de prostie din trecut, fiindcă nu se mai pot verifica și mă simt foarte bine când puneți botul și le consemnați cu seriozitate".

Așadar chiar din prefață ni se propune o "scriere nesusținută" și suntem avertizați, indirect, să o lecturăm folosind alte instrumente critice decât acelea la care ne obligă proza cu pretenții vădit literare.

Mefient, naratorul ne stârnește din primele rânduri ale capitolului I, când citind narațiunea autodiegetică *Din amintirile unui medic legist amator*, ni se adresează tranșant, într-o notă de subsol, că nu ne va dezvălui din culisele problemelor cu care se confruntă și cărora încearcă să le găsească o rezolvare plauzibilă: "Sub presiunea rezolvării unei probleme (nu vă interesează ce anume)". Însă constatăm pe parcursul povestirii că nimic nu este plauzibil, nici chiar realitatea pe care ne-o creionează sumar, planurile real-ireal se întrepătrund

neconținut. Achidin, protagonistul primei povestiri construit *in absentia*, l-ar putea ajuta pe naratorul-personaj să-și soluționeze problemele, însă este de negăsit, iar informațiile despre existența lui sunt contradictorii, subiective, dar într-o astfel de narațiune paradoxul pare firesc: "Mi se părea firesc să se fi întâmplat așa, iar Achidin ăsta să fie un bărbat înalt și scund, blond și cu cheliuță... Eu, despre mine, ce aș putea să spun?"

Narațiune febrilă *Aliodor cel plin de dor* ne schițează metaforic, un personaj cuprins de o "jenă metafizică". Aliodor Trâmbișu, nume cu rezonanță în basm, își duce existența printre dosare ce trebuie rezolvate în regim de urgență și trădează o neliniște interioară ce-l va determina să se sinucidă. Radiografiind slăbiciunile lumii contemporane în care nu se poate integra, slăbiciuni ale ființei înguste ce-și dezvăluie nuditatea pretutindeni, personajul gândește încordat: "Trăim într-o republică de țâțe, pe un mapamond de săni și niciunul nu îmi aparține. Până și copiii au parte de sfârc, perversii, tinerii, bătrânii contra-cost, doar eu stau pe mal și privesc!"

Bocluș din dragoste sau Cum s-a evitat un final oripil este o povestire ce surprinde în miezul ei tarele unei societăți compromise; episodul de amor dintre doi elevi, Manuela și Petrea "2(doi) adolescenți în mare expansiune hormonală" oripilează simțurile exagerat didactico-pedagogice ale unei diriginte ratate matrimonial, determinându-i pe cei doi îndrăgostiți să recurgă la un gest de sinucidere eșuat, însă la o

promovare reușită a dirigintei, care după îndepărtarea directorului din funcție "blindată cu rapoarte a ajuns directoare că așa-i la noi în învățământ și ocupare de funcții, odată ce ai gustat cu lingura musai mănânci tot din hârdău".

Grotescul și paradoxul se întrepătrund într-un serial de povestiri adevărate, ca cele de la ora cinci, care ne dezvăluie lumea crepusculară în care ființăm abject și futil, în care neînsemnatul devine semnificant, iar putreziciunea morală a ființei, subiect de știri. Cu un ton grav și o ironie tonică asistăm la un caleidoscop știristic în care indivizi neînsemnați devin personaje de carte și televiziune, iar "transhumanța" perpetuă spre tranziție ne definește ca un permanent popor migrator.

Narațiunea *Căprioara* este o replică a "căpitanului-căprioară" la poemul lui Labiș, *Moartea căprioarei* pe care naratorul îl parafrazează, actualizând textul și adaptându-l unei realități transfigurate artistic: "Beau și plâng. Plâng și beau...". Existența este transgresată abulic, iar plânsul devine o stare *in nuce* a individului neputincios în fața mediocrității, a anormalului zilelor noastre "că de când cu revoluția din de după '89, lucrurile s-au dat cu cracii-n sus, au dispărut tradițiile vechi, au apărut tradiții noi și maneliștii batgiocuresc folclorul, plus bătăile politice, inundații și corupție peste tot, canicule și nepotism", seîșe ce articulează dezordinea unui timp caduc.

Basmul și povestirea clasică sunt regândite, adaptate unei realități definite în termenii superficialității, povestirile devin *S.M.S.-uri* pentru că lumea nu mai are timp să parcurgă texte ample, totul este prescurtat, masticat, iar onoratul domn "scriitor și tată, Daniel Defoe" e rugat să accepte "vestea cea tristă" de a încerca să rescrie sau să continue cartea și fantasmagoriile despre Robinson Crusoe integrat în contemporaneitatea care l-a absorbit; naratorul visează la o reîntâlnire cu Gretel în compania căreia să mănânce dulciuri, iar "după ce ne facem analizele, să plecăm în țara ei natală, Germania, unde am toate șansele să devin muncitor ture".

Puntea de legătură a acestor texte aparent disociate este tema pe care naratorul o experimentează în fiecare povestire a serialului umoristic prezentat și anume moartea spirituală, exprimată printr-o metaforă camuflată, a unei lumi profane care nu mai vrea să fie resuscitată, care este încrezătoare în democrația și în "cartea dreptei omului cumplit de singur și de nesemnificativ" (*Înotătorul*), o lume agonică, disprețuitoare pentru care o dispariție a unui copac uscat care toată viața a fost doar "un copăcel", nu mai înseamnă nimic, (*Inedit, da' rău de tot!*), societatea s-a ancantizat, iar noi "Trăim într-o lume de animale" (*O mică afacere onestă*), în care oamenii sunt mai preocupați de etalarea goliciunii interioare decât să-și așezeze conștiința la valorile fundamentale înseilate armonios de clasicitate.

Dedublându-se, naratorul se autodistilează, surprinzându-și dezordinea fizică, se apostrofează vitriolant:

"- Arăți îngrozitor! Cenușiu, sleampăt, șifonat, neîngrijit, neinteresant, mediocru și buhăit! Să te speli mai des pe dinți!",

iar în acest schimb de replici teatral, dublul său îi răspunde ironic și grav:

"- Da tu cum arăți? S-a uitat pieziș la mine și-a mormăit:

- Nu tu, ci Eu cum arăți tu! Trebuie să discutăm!

- N-am ce discuta cu mine însumi! Ce-a fost de spus, s-a spus! (*Problema*).

Neîmpăcarea individului cu el și cu lumea e una din problemele majore ale modernității, iar încercarea de transcendere a banalului se face apelând la banal, împrumutând aripi și făcând haz de necaz: "umorii există destui, să ne gândim numai la comicii din politică și la comediile din parlament" (*Aripi de împrumut*).

Într-un limbaj pitoresc, regional și mucalit pe alocuri este declarată dragostea într-o manieră desuetă: "cum vă iubesc io, nu poate nime-n lume și nici ca intensitate", o exhibare a unui sentiment sincer și modest considerat vetust de împătimitii declarațiilor virtuale: "nu mă dau pe-un jeb de cuie, pe internetiștii care au curaj doar cu mausul, nu față în față, prin cuvintele limbii române ce pot fi seducătoare, cu vino-neoa', nu termeni tehnici și prescurtări".

Amendată fulgurant, o asemenea întâlnire *internetistă* are și capcanele ei: "Mulți care s-au cunoscut pe internet și și-au închipuit false realități, Feți-Frumoși inexorabili și Ilene Cosânzene mai ceva ca N. Luciu, s-au înșelat amarnic la vizionarea fizică" (*Domnișoara Anabella Făgețel*).

Limbajul neconvențional străbate lectura nonconformistă ce se îndepărtează de normele și regulile unei scrieri puritane și traduce acid banalul cotidian: "Nu știu ce naiba m-a apucat să spun că sunt *fericit* (...) Am aruncat o vorbă la pahar... merită să fii fericit? Nu! Îți întorc toți spatele, te suspectează de tot ce e mai rău pe lume! Acum stau și mă întreb: cum sunt eu, în fond? Ca de obicei... ce-mi rămâne de făcut? Să le dovedesc că sunt nefericit!" (*Fericitul*).

Fericirea devine un stigmat, este o taină ce nu trebuie mărturisită. Odată rostit, misterul se desacralizează, se tumefiază, își pierde substanțialitatea.

Ludicul coexistă cu ironia într-o narațiune cinetică în care personajele sunt desprinse din realitatea imediată: "Aveam și un aparat de radio vechi, pe care puteai să schimbi canalele: tata a schimbat Canalul cu Gherla, și când s-a întors acasă îi fila o lampă... îl confunda mereu pe șeful de post Cu Moș Crăciun, dar pe ăsta îl chema Moș Gerilă și nu aduce nimic de pus sub pom, mai mult îl ducea pe tata să dea declarații și ăla, săracul, declara..." (*Viața după stele*).

Din amintirile sumbre ale unei perioade controversate, naratorul plonjează în indiscreta realitate malignă, parodiind acut spiritele înguste ce populează imaginea spațiului politic românesc: "Luați exemplu de la ministrul finanțelor avem niște impozite de vis...nu, de la dumnealui nu primiți altceva nimic, fiindcă se poate interpreta: cere și ți se va da...peste gură! Puteți să zburăți la o adică, nu ne-a spus un domn ministru «ciocumic»!?" (*Viața după stele*).

Cornel Udrea ne oferă o carte plină de un umor amar, impregnată de metaforă, refuzând un dialog direct cu cititorul își disimulează neliniștile în spatele unor personaje mediocre, asemenea societății în care trăiește. Folosind un limbaj detabuizat, caustic, ironic, persiflant, autorul construiește ludic un stat dezarticulat pe seama căruia (se) râde copios.

Imelda CHINȚA

Serie nouă, Anul V, Nr. 5 (52), mai 2009

Sălăjeanul

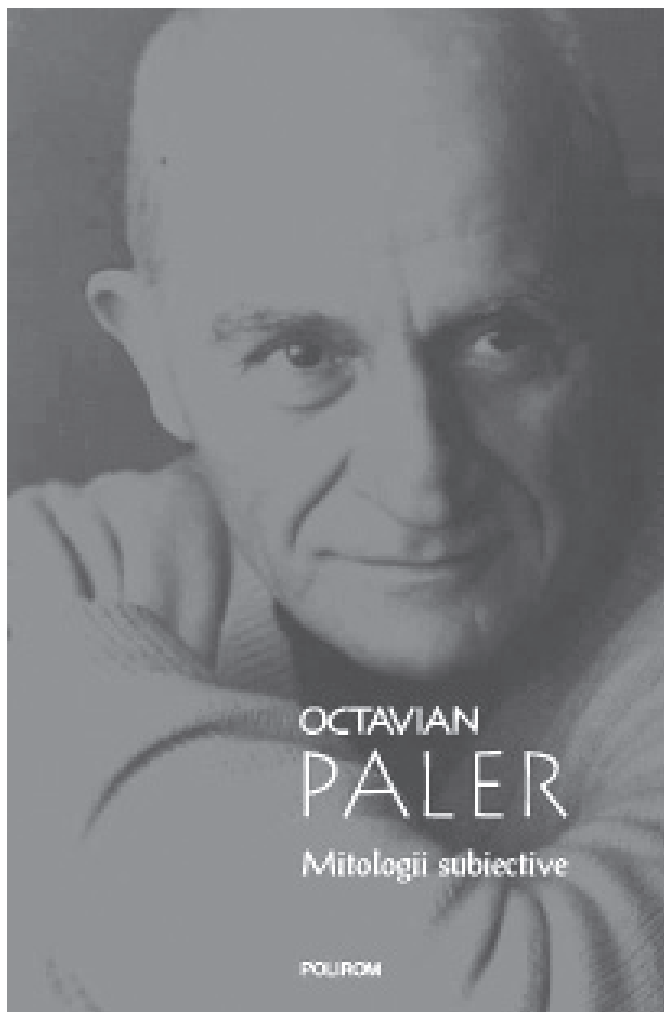
Caiete Silvane

Un visător lucid

La doi ani de la moartea lui Octavian Paler, avem încă prejudecata gloriei postume și credem că știm multe despre semnatarul *Vieții pe un peron*. Cum ar zice Socrates, poate ar fi mai bine să știm că nu știm nimic...Era un introvertit, un intelectual rasat, un polemist elegant. Dincolo de firea lui, prin excelență contemplativă, de spiritul retractil în fața veacului robotizat, de înverșunările sale politice din ultima vreme, cel care vedea *Umbra cuvintelor* a debutat, totuși, ca poet și a fost, la capătul *Polemicilor cordiale* ori al *Aventurilor solitare*, un visător lucid.

În vremuri de restriște, supuse degringoladei de tip democratic, marea dragoste și admirație pentru Grecia antică sunt pe cale să dispară și pot fi puse mai curând pe seama unui temperament liric, de factură clasică. *Mitologii subiective* (Ediția a III-a, Polirom, Iași, 2008) este cartea unui astfel de temperament; o carte despre Elada, despre fantasmеle ei subline sau nefericite, despre zei și eroi. "Cărțile au soarta lor", spuneau romanii, și - din *Convorbirile cu Octavian Paler* - aflăm că *Mitologile...* au fost scrise, undeva, la un sanatoriu din Eforie Nord, aproape de neliniștea și insomniile mării, într-un "decor cu singurătăți de preistorie." Precum odinioară superba Afrodita ieșea din valurile înspumate, tot astfel se desprind, din filele cărții, și pășesc aievea pe țărmul mării, sub privirile noastre mirate, nălucile antice: Oedip, Tezeu, Ariadna, Sisif, Ulise, Ahile, Prometeu, Narcis, Icar, Anteu, Apolo, Dionysos, Marsyas, Ianus, Pygmalion, Orfeu, Proteu, Heracles, Ajax, Antigona etc. Comentariile eseistice, de o tulburătoare profunzime, se întrepătrund - permanent - cu descrierile lapidare ale peisajului marin ce trădează melancolia și pustiul sufletesc: "...o mare pustie, arbuști înroșiți de vânt pe coastă, petice de zăpadă." Autorul recurge la un scenariu epic care se derulează, aproape la fel, în fiecare capitol: o micronarațiune ce rezumă legenda, un monolog imaginar al personajului, o interpretare pasionantă a secvenței mitologice, menită să scoată la iveală tâlcul istorisirii și nebănuitele ei conotații existențiale. Paginile sunt dense, pline de prospețime și de limpezime; fiecare detaliu este întors pe toate fețele și îndelung analizat, cu o sensibilitate rară și o luciditate neobișnuită, astfel încât savoarea comentariului întrece, adesea, frumusețea instantaneului mitic. Lăsându-ne purtați de vânturile și de valurile mării eline, începem să vedem, cu totul altfel, fie chipul zâmbitor sau neînduplecat al zeilor, fie destinul unor personaje mitologice (multe dintre ele, tragice). Iată, de pildă, câteva reabordări *subiective* ale miturilor olimpene.

Ne-am obișnuit să-l considerăm pe *Narcis* abia un exemplu de egotrie, când, în realitate, gestul său e unul tainic, disperat și sinucigaș. Aplecându-se deasupra fântânii, el nu și-a văzut chipul nespun de frumos, ci singurătatea lui cumplită. Naiv din fire, și-a propus, nu

să repete întruna, ci să aplice un adevăr filozofic: "Cunoaște-te pe tine însuși." E o greșală care l-a costat: "Narcis a urmat îndemnul filozofiei grecești fără să aibă vocația echilibrului din arta greacă."

Ne înduioșăm de soarta lui *Sisif*, ba chiar îl compătimim, fără să înțelegem că el trăiește - cu adevărat - doar atâta timp cât urcă stânca în vârful muntelui. Pentru Sisif important e să urce și să coboare, cât mai demn, muntele - unicul paradis al omului: "Nu există alt paradis în afara de acest munte. Fiecare crede ceea ce este în stare despre *meseria de a trăi* cum o numește Pavese, dar ceea ce trebuie repetat cu obstinație e că viața constituie singurul paradis posibil, că totul se rezumă la acest munte în afara căruia nu există nimic și că stânca nu e decât curajul de a ne atinge destinul."

Ne încearcă invidia (care ne cercetează, prea des!), atunci când Muzele ori zeii dăruiesc un dram de eternitate operei unui artist cum a fost, bunăoară, *Pygmalion* și ne surprinde că Afrodita s-a lăsat înduplecată de rugămințile fierbinți ale celebrului sculptor, dând viață statuii frumoasei Galateea. Totuși, gloria și fericirea lui Pygmalion sunt cel puțin triste, dacă nu, iluzorii, pentru că ambele se întemeiază pe un altfel de sacrificiu: "Meșterul Manole ne-a spus și el cu o voce dureroasă că

fără sacrificii nu există creație. Ana e mai mult decât femeia iubită de meșter, e dreptul lui de a iubi la care renunță în numele creației. Pygmalion își sacrifică arta în schimbul iubirii. În locul unei statui eterne, el vrea să obțină un trup muritor pe care îl va iubi."

Ne grăbim să deplângem eșecul ca pe o moarte, ca pe un cataclism, și ne amintim doar prăbușirea, când esențial este abia zborul spre soare al lui *Icar*. Dacă pentru Dedal zborul era un mijloc de a fugi din fața mâniei regelui Minos, pentru Icar zborul e asumarea libertății și trăirea plenară a vieții ca șansă unică. Între tată și fiu, diferența e aceea dintre tehnolog și artist; Dedal își descoperă spiritul inventiv, confecționând aripile, în vreme ce Icar se descoperă pe sine, abia zburând cu ele. Dedal zboară cu prudență, știind exact cât vor rezista aripile de ceară. Dimpotrivă, Icar zboară cu beatitudine, crezând - ingenuu - în aripile sale și în lumina care-l va ucide: "Dedal nu ne oferă în schimbul prudenței decât propria sa viață, în timp ce Icar, prin moartea sa, salvează zborul de o sărbătoare superficială și face din el un lucru profund grav în care nu există alternativă; Icar va zbura cu orice risc (...). Căderea lui e jertfa unui poet, a unui artist, nu moartea unui zburător."

Ne lăsăm fascinați de rătăcirile lui *Ulise* și-l socotim un viclean aventurier, uitând că, fără Ithaca și fără Penelopa, *Odissea* n-ar mai avea niciun sens. Legându-se de catarg sau părăsind insula nimfei Calypso, adevăratul cuceritor al Troiei se împotrivesc nu destinului, ci uitării. În fond, Ulise e omul care nu mai suportă aventura și simte - acut - nevoia statorniceii:

"Ulise se întoarce în ordinea firească a lucrurilor. El fuge din necunoscut în viața obișnuită; se resoarbe din fabulos într-un anonim care-l va lăsa să se odihnească; vrea să nu se mai teamă și să nu mai stea încordat. Cînicul Ulise crede, în sfârșit, în ceva. A rătăcit pentru a învăța să iubească stabilitatea."

Toate aceste efigii - reînviolate frenetic dintr-un trecut exemplar și redimensionate, apoi, cu multă vervă, într-un comentariu pasional, inteligent și eterogen, mereu înviorat de numeroasele divagații ce sondează lumea artelor plastice, filozofia, literatura sau istoria - sunt edificatoare pentru subtilitatea și finețea argumentației, pentru scriitura intensă și impecabilă, pentru farmecul intrinsec al cărții. Desigur, părăsind Olimpul (acum, pustiu) și revenind în realitatea cotidiană (mult prea placidă), ne întrebăm dacă Elada a existat într-adevăr. Fluturându-i pe buze acel surâs al zeilor, ne răspunde scriitorul însuși: "Contează mai puțin dacă o asemenea Eladă a fost sau nu reală. Esențial e că ea a fost posibilă." Până la urmă, important e că Elada a fost, este și va rămâne un criteriu moral, un criteriu estetic și un *modus vivendi*.

E. A. Poe - pe care autorul *Mitologiilor subiective* îl citează, de altfel - scria despre cele patru condiții puse fericirii: Viața în aer liber, Iubirea, Detașarea de ambițiile meschine, Creația. Noi credem că, în paradisul său provizoriu (biblioteca și propria-i existență), Octavian Paler a îndeplinit aceste condiții și că a fost ...un fericit.

Marcel LUCACIU

Abonează-te la cultură!

Caiete Silvane

*Prin oficiile poștale și factorii poștali, prin Damco sau prin redacție.
Prețul unui abonament pe o lună, pentru anul 2009, a rămas neschimbat: 2 lei.

www.caietesilvane.ro

Gustave Moreau - *Jupiter și Séméle*

- analiză formală din perspectiva criticii feministe -

I. Analiza privirii în teoriile feministe

În analiza culturii vizuale, conceptul de *privire* desemnează felul în care spectatorii (privitorii/ cercetătorii) privesc asupra oamenilor prezentați și reprezentați.

Termenul a fost popularizat de către Michel Foucault și Jacques Lacan care, ca precursori ai filozofiei postmoderne și ai teoriei sociale postmoderne, defineau prin intermediul acestui concept relațiile sociale de putere. Modernitatea instituie controlul bazat pe puterea privirii (cu putere falică), vorbindu-se chiar de "plăcerea de a controla viețile".

Teoria feministă s-a dezvoltat de la acest concept, *The Gaze*, descrierea relațiilor sociale dintre femei și bărbați instituindu-se pe acest mecanism al puterii și analizând mai multe aspecte: cum privește un bărbat femeia, cum se privește femeia pe ea însăși, cum privește femeia o altă femeie; efectele acestui gen de percepție. Teoria feministă se constituie într-o replică la *privirea masculină* ce exprimă o relație de putere asimetrică, inegală între privitor și privit; bărbatul își impune privirea asupra femeii; puterea bărbatului de a transforma (reduce) o persoană la un obiect. Conform percepției masculine, bărbatul posedă privirea deoarece el e bărbatul. O femeie privește doar când își asumă rolul de bărbat privitor, când îi obiectifică pe alții, privindu-i ca un bărbat, când se identifică cu masculinitatea.

"Visual Pleasure and Narrative Cinema" - eseul Laurei Mulvey - expune teoria conform căreia sexismul există nu numai în interiorul unui text, dar poate exista și în felul în care e prezentat textul, prin implicațiile pe care le are asupra spectatorilor/ privitorilor. (Teoreticienii vorbesc chiar despre gradul în care oamenii privesc femeile în domeniul publicității: sexualizând corpul femeii, chiar și atunci când acesta nu are nimic de-a face cu obiectul publicitat.)

Cercetătoarea explică în acest fel, cum percep filmele relația cu falocentrismul, privirea fiind în general văzută ca activă pentru rolul masculin, în timp ce rolul pasiv, de a fi privit(ă) este adoptat de personajul feminin. Această interpretare converge către un sistem de guvernare patriarhal în care personajele feminine țin de un cod al apariției printr-un impact vizual, puternic și erotic. De asemenea, actrițele au menirea de a susține rolul masculin și de a purta povara obiectificării sexuale.

Catherin Lutz și Jane Collins vorbesc despre privirea reciprocă (relația dintre observator și observat) care reflectă structuri de putere, definește natura relației dintre privitor și privit și ne spune cine la cine are dreptul/ nevoia de a privi.

Deși *privitul* poate fi înțeles ca o acțiune de a vedea pe cineva, Jonathan Schroeder spune: "el semnifică relația psihologică de putere în care privitorul e superior obiectului privit"¹ - o idee fundamentată pe analiza feminină a textului.

II. Bărbatul care "tună și fulgeră"

Mitologia greacă oferă multe întruchipări narative ale raportului de putere specific discursului patriarhal, în care bărbatul deține puterea, iar femeia nu este decât o excrescență a acestuia.

Serie nouă, Anul V, Nr. 5 (52), mai 2009

Zeus și Semele este o astfel de legendă în care, dincolo de statutul său de stăpân (sau tocmai pornind de la acesta?) personajul masculin e înfățișat într-o ipostază superioară, iar feminitatea se tulbură, se risipește, dispare în prezența copleșitoare a bărbatului. Astfel, legenda notează că prințesa tebană sedusă de împăratul zeilor a fost păcălită de soția lui geloasă să îi ceară iubitului ei să i se arate în splendoarea sa divină, iar Séméle e consumată de strălucirea zeului.

Să recapitulăm: el - stăpânul tunetelor, ea - o pământeancă. Relația de dominare, raportul de forță în favoarea bărbatului e evident de la început. Mai apoi, ea este naivă, supusă așadar relativului, aparențelor înșelătoare în bătaia cuvintelor; el deține adevărul, cunoașterea; o variantă a legendei notează următorul dialog:

"Atunci să mi te arăți, slăvite, cum are dreptul să te vadă numai soția ta din ceruri, în strălucire și putere, cu fulgere-n pumni și fața..."

Taci!... taci!...a vrut să spună Zeus."²

În acest context, deznodământul e previzibil: apariția sa e descrisă într-un tablou hiperbolizat, cutremurător (pentru Séméle sau pentru cititor?), iar ea cade la pământ, de-cade, își pierde viața (semnificația)... în discurs feminist, se obiectifică.

III. *Jupiter și Séméle*, de Gustave Moreau

Lucrarea lui Moreau înfățișează momentul descoperirii distrugătoare relatat de legenda de mai sus. Subiectul însuși

aruncă receptarea spre teoriile feministe, relația instituită între masculin și feminin fiind una de tip falocentric: bărbatul controlează realitatea cu însăși masculinitatea sa, are puterea de a numi și a defini.

Dincolo de felul în care o *privește* (intră în relație) Jupiter pe Séméle conform receptării mitologice, se pot identifica în ceea ce privește tabloul lui Moureau cel puțin alte două tipuri de *privire*: cum *privește* pictorul, cum înregistrează și reprezintă autorul picturii legenda și cum *privim* noi tabloul.

Jupiter e plasat pe axa verticală a imaginii devenind în acest fel *axis mundi* al diegezei prezentate, privirea noastră investind cu semnificații majore prezența masculină a tabloului. De altfel, axa orizontală separă tronul pe care acesta se află (poziție privilegiată), Jupiter dominând câmpul superior al imaginii. Deși aflată în acest câmp superior, Séméle e redusă (ca dimensiune), undeva la picioarele tronului, în cădere, fără posibilitatea (auto)controlului; prinsă între genunchii lui Jupiter, ea pare că-și caută echilibrul lăsându-se înlănțuită de picioarele divinității (singura șansă a propriului ei echilibru ar putea fi conferită de falusul lui Jupiter); pubisul Sémélei e acoperit-înlănțuit de un veștmânt în cădere, singurul ce "salvează" bazinul și picioarele personajului feminin. Partea ei superioară, în schimb, pare spulberată, iar liniile părului accentuează ideea de cădere, de plutire în derivă.

Contrastul cromatic și de luminozitate ne dirijează privirea spre formele nudului feminin (image destinată, prin urmare, unui privitor masculin), paloarea ireală, nefirească a pielii sporind dramatismul trăirilor, al scenei, în ansamblul ei (conturarea personajului feminin, în cheie feministă, susține descrierea existenței masculinității fundamentale).

În schimb, Jupiter, îmbrăcat cu opulență imperială, nu lasă impresia că ar fi expus în vreun fel: el deține controlul, vestimentația îi conferă autoritate, (auto)protecție, de fapt el este cel care iradiază puterea: aura din linii roșii ar putea sugera deopotrivă regalitatea sa, focul pe care-l emană strălucirea sa orbitoare, anticipând și finalul tragic al muritoarei.

Măinile lui sunt ocupate cu afișarea puterii (neobservând drama Sémélei), nu sunt tulburate, el deține controlul: stânga se sprijină și atârna calmă pe tron, accentuând poziția de zeu atotputernic, iar mâna dreaptă oferă privirii un crin, floare cu un simbolism masculin, falocentric. Poziția picioarelor sale, de asemeni, sugerează stabilitate, autoritate autarhică.

Corpul Sémélei afișează un trup în cădere, lipsit de apărare, singurul amănunt vestimentar fiind constituit din vâlul ce-i acoperă pubisul; părul îi este presărat cu flori, sugestie a efemerului. Dacă liniile ce definesc corpul lui Jupiter sunt în general, frânte și drepte - trimitere la imuabilitatea, netulburarea, neînduplecarea sa - Séméle e definită prin linii curbe ce sugerează afectivitatea, condiția ei curgătoare, supusă impulsurilor, condiția ei de sacrificată (măinile ei reprezintă elementele cele mai sugestive în acest sens: stânga ascunsă privirii noastre, căutând un punct de sprijin pentru cap în absența unei "mâini de ajutor" din partea lui Jupiter, iar mâna dreaptă cu palma

deschisă, într-un gest al renunțării, al lipsei de putere).

Dinamica privirilor trasează un raport antitetic: privirea lui Jupiter - încoronată cu diademă - îl fixează calm și, în același timp, hipnotizator, pe privitorul tabloului. Parcă nici nu observă drama Sémélei care face abstracție de tot ce e în jur și-l privește pe Jupiter, încăpățânându-se să se lase consumată de măreția apariției sale înfricoșătoare.

Personajele secundare reprezintă ipostaze ale prezenței feminine și masculine din tablou, multiplicând copleșitor și obositor relația de putere instituită: sunt îngeri-femeie, cu aripile neputincioase, oprite din zbor, în expectativă, cupidonii care-și feresc fața, refuzând sau neputând suporta scena, ferindu-se de întruchiparea în strălucire a zeului; un vultur cu aripile desfăcute - obișnuită apariție a lui Jupiter - dublând astfel, în josul paginii, alături de un alt personaj aflat în partea de jos a axei verticale, privirea masculină de temut, privirea de fulger.

Tronul lui se clădește deasupra pământului, e profilat pe albastrul profund al cerului și încadrat de o boltă încărcată de ornamente, tabloul întreg amintind de tradiții decorative indiene, egiptene, ale clasicismului grec și roman sau medievale. Sugestia acestui sincretism este impregnarea masculinității pe dimensiunile spațio-temporale ale universului: lumea întreagă e dominată și definită de bărbat, femeia e "tolerată" în acest univers, goliciunea, simplitatea trupului făcând-o vulnerabilă, existența ei depinzând exclusiv de voința masculină.

Relația de putere asimetrică, inegală devine și mai agresivă prin transmiterea ideii, concepției acesteia și privitorului tabloului, într-un triunghi ce stigmatizează cu cele două priviri falocentrice (cea masculină din tablou și cea masculină a privitorului tabloului) singura prezență feminină, devenită oglindă, garant al puterii celorlalte două prezențe.

Mihaela OPRE

BIBLIOGRAFIE:

1. Chevalier, Jean, Gheerbrant, Dictionar de simboluri, Ed.Artemis, București, 1994
2. Kun, N. A, "Legende și miturile Greciei antice", Ed.Lider, 2003
3. Mitru, Alexandru, "Legende Olimpului", Ed. Vox, București, 1998
4. Soulis, Sofia, "Greaca Mitologia", Ed. Toubis, 1995
5. * *Pictura modernă. Impresioniștii și avangardele secolului al XX-lea*, Ed. Fundației Culturale Române, 1998
6. * * *Art Gallery. Viața și operele marilor protagoniști ai artei*, Ed. De Agostini, 2007, nr. 51 - *Moreau*
7. [http:// en.wikipedia.org/wiki/Laura_Mulvay](http://en.wikipedia.org/wiki/Laura_Mulvay)

Note:

- ¹ [http:// en.wikipedia.org/wiki/Laura_Mulvay](http://en.wikipedia.org/wiki/Laura_Mulvay)
- ² Mitru, Alexandru, "Legende Olimpului", Ed. Vox, București, 1998

Miniaturi la minut

Ovidiu Pecican este echinoxistul care a devenit din 2004 un "Rebel fără pauză", după ce și-a publicat "Contribuțiile la istoria literaturii române". Nu este primul său gest de zguduire din temelii a judecăților de valoare impuse propagandistic de societatea prerevoluționară multilateral subdezvoltată. La 10 ani de la evenimentele din decembrie 1989, medievistul clujean era anatemitizat pentru descrierea "buzelor senzuale" ale lui Decebal și alte contribuții aduse la realizarea celebrului manual alternativ de istorie de la Editura Sigma, scris împreună cu Sorin Mitu, Lucia Copoeru, Virgiliu Țărău și Liviu Țărău. Să amintim aici și apetența omului de cultură pentru literatura fantastică și science-fiction, ca să împlinim portretul unui om irevocabil certat cu conservatorismul și obtuzitatea.

În ciuda multilateralității reflectate în activitatea publicistică, de data aceasta, cu prilejul oferit de apariția volumului de proză scurtă ""Povești de umbră și povești de soare" (Editura Bastion, Timișoara), ne vom ocupa doar de prozatorul Ovidiu Pecican.

A debutat în volum odată cu antologia "Gustul livezii", apărută la Editura Facla în 1985, pe vremea când autorul începuse să predea istorie la Lipova. Nuvela "Vânzătorul de umbre" reprezintă o variațiune pe tema jertfei aduse la ridicarea unei clădiri publice, unde hoțul măsoară cu o ață de mătase (de obicei, roșie) umbra unui om, fir care ulterior va fi zidit la temelie. Cel căruia i s-a furat umbra va fi astfel condamnat la pieire, iar sufletul său va conferi trăinicie construcției; în cazul de față, brigantul zis Umbră "capturează" umbra ultimului domnitor fanariot, iar pandurii lui Tudor Vladimirescu o zidesc în fundamentul unei bisericiuțe, punând astfel capăt unei perioade triste de spoliere și împilare din istoria țării.

Împreună cu vărul său Alexandru, a conceput libretetele pentru operele rock "Expediție în Crocobauritania" (1983) și "Razzar" (1984), ambele compuse de Constantin Csaszar. Secvențe din prima au fost difuzate pe postul Radio București 3, în emisiunea lui Dan Ursuleanu, "Exploratorii lumii de mâine". Cealaltă a stat la baza romanului omonim, câștigător al concursului editurii Nemira în 1998, publicat un an mai târziu, un fel de space-Serie nouă, Anul V, Nr. 5 (52), mai 2009

opera despre care Mircea Opriță scria că, în lipsa unui filon epic consistent, se transformă într-o salbă de fabule cu tâle, "mici basme de anticipație despre lumi ce nu cunosc moartea".

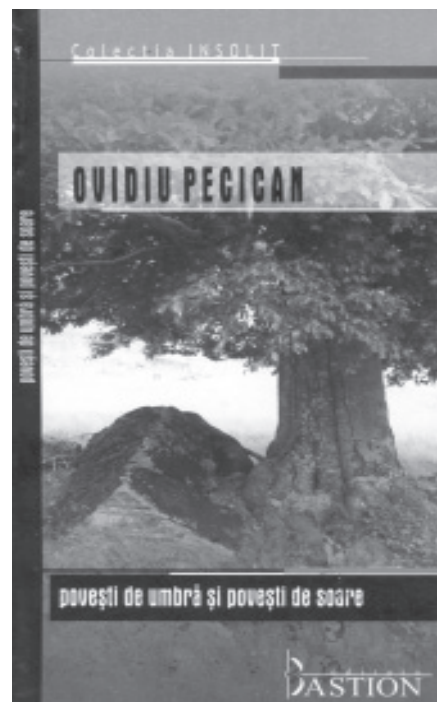
Vedem că, deși a scris și alte romane, precum "Eu și maimuța mea" ("Toată lumea are de ascuns ceva în afară de mine și de maimuța mea", 1990) sau "Imberia" (2006), scriitorul a preferat dintotdeauna notația concisă, încărcată de un fior poetic. În 2003, într-un interviu fluviu acordat lui Mihai Vakulovski pentru revista "Tiuk", prozatorul mărturisea:

"Sunt însă și un iubitor de giuvaieruri în proză, nu mă resping deloc exercițiile caligrafice nipone ale lui Yasunari Kawabata, Ryunosuke Akutagawa și alții. Exista o tradiție scurtă și scurtisimă a prozei, a foamei de epic, care străbate straturile cu un trecut fastuos ale epicului popular, de tavernă, ale snoavei, ale fabliaux, ale povestirilor rabinice (hasidice), ale Patericului, ajungând până la parabolele elaborate de Kafka, Buzzati, Harms și Eugen Ionesco. Mă interesează, o repet, «epicul pur» care îți scapă printre degete chiar dacă îl prefiri în trei rânduri, «cu pipeta», transformându-se magic - alchimic - în poezie sau în altceva, care nu poartă un nume precis."

Primul volum de notații succinte a fost "Clipuri" (2001). El a șocat, deoarece a exagerat, a împins la extrem clișeele din "Iepoca de Aur", îndesate pe gât cu polonicul în timpul anilor de școală, ca urmare a procesului de îndoctrinare atent supravegheat: "automatisme de gândire, formulările pe cât de memorabile pe atât de paralogice, cvasiînjurăturile și lascivitățile sugerate, vorbe de duh frizând trivialitatea și trivialitățile trăgând cu ochiul spre spirit, pe care, de obicei, ni le autocenzurăm, dar care ne mușcă în fiecare clipă, feroce..."

Au urmat "Darul acestei veri" (2001) și "Zilele și nopțile după-amiezei" (2005). Profitând de generoasa ofertă a Editurii Bastion, scriitorul le-a reunit în volumul prezent și le-a retipărit adăugându-le un grupaj, din câte știu inedit, intitulat "Atât".

"Pilulele" epice din "Povești de umbră și povești de soare" rămân niște notații la fel de neastâmpărate ca și cele din "Clipuri", niște sule proptite cu forță în coasta tabu-urilor. Ca "Ars poetica", Ovidiu Pecican proclamă: "Nu mai vreau să demonstrez nimic." Jonglerul din

"Doamna cu licorna" comercializează excremente de unicorn, care, ținute sub limbă, îl scapă pe om de sărăcie. Duminică la prânz, Dumnezeu iese din biserică, dar nu găsește pe nimeni în centru, deoarece toată lumea s-a adunat la mall.

Sărăcia constituie o stare nenaturală de infertilitate, care poate fi combătută pe principiul: "Cui pe cui se scoate." Monarhul pauper, nevoit să-și transforme palatul în muzeu și să permită accesul vizitatorilor, le permite, contra unei sume modice, să-i atingă zona genitală, practică străveche, despre care se crede că ar aduce prosperitate supușilor. O femeie supraviețuiește lipindu-și poze cu peisaje exotice pe pubis, pe care le arată contra cost. Deloc impresionat, ministrul de finanțe are o idee salvatoare și lansează o nouă monedă, pe stil chinezesc (găurită la mijloc): chiorul.

Pe bună dreptate, Gheorghe Grigurcu remarcă într-o cronică din "România literară" că "rebelul" clujean este "unul din paladinii nu tocmai numeroși ai cauzelor bunului simț". România (și lumea, în globalitatea ei) traversează acum o criză de identitate provocată de invazia imaginilor distorsionate. Ochiul poate fi derutat cu multă ușurință. Astfel am ajuns să trăim în iluzia lumii colorate a revistelor și posturilor TV de scandal, care clamează: "toată lumea are de ascuns ceva." Toată lumea, în afară de Ovidiu Pecican. Și de maimuța sa.

GYÖRFI - DEÁK György

Caiete Silvine

Waldemar și zmeul zmeilor

Dacă urmărim cronologia evenimentelor din carte: 10 ianuarie 1952, 25 decembrie 1989 și mai ales 12 ianuarie 2007, se pare că Liviu Radu a început să lucreze la "Blocul câș" imediat după ce a predat Editurii Tritonic primul roman din serie: "Waldemar".

Spre deosebire de predecesorul său, "Blocul câș" își merită mai puțin subtitlul de "romanț". Da, primul, inspirat de basmul eminescian "Miron și frumoasa fără corp", cuprindea o poveste imposibilă de dragoste. Waldemar Ciorbă fusese răpit din poiana de pe munte, dus în lumea ielelor și înrobitor de puternica Aloonya, folosit în lupta împotriva demonilor și pricolicilor, iar apoi abandonat, deși i se promisese că ar putea să se metamorfozeze. Iată că autorul a renunțat, probabil numai temporar, la ideea unei reveniri pe tărâmul fecioarelor multiple. Continuarea poveștii le exclude aproape cu totul, Waldemar își reface viața adoptând un stil epicurean, ajunge să trăiască precum un pașă într-un triumfi amoros cu Corina și Dorina, un mini-harem desfătător și reconfortant, deoarece nici una dintre femei n-are pretenția de definitivare a legăturii, iar eroul nu se implică profund în niciuna dintre relații. Apariția celor două femei este episodică, asigură o poantă în final, dar nu contribuie nicicum la creionarea intrigii, deci menționarea formei distorsionate a englezescului "romance" rămâne o glumă și atât.

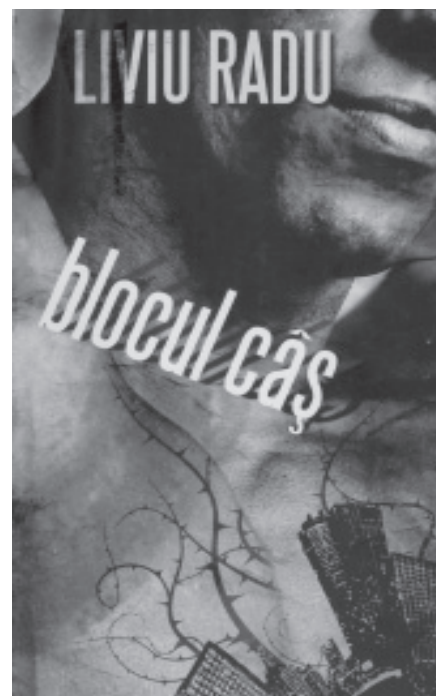
Renunțarea la descrierea suferințelor inimii este compensată însutit de aventură. Povestea din "Blocul câș" beneficiază de un spor de dinamism, deoarece de această dată autorul nu-și concentrează forțele asupra conturării unei lumi neobișnuite, ci operează pe un teren familiar: capitala. De la "Misterele Bucureștilui" de George Baronzii până la "Animalul de beton" de Voicu Bugariu, s-au scris mai multe romane de acțiune și thrillere desfășurate în metropola dâmbovițeană, totuși fără să se insiste pe ideea că așezarea a fost menționată pentru prima oară în 1459, într-un act de pe vremea lui Vlad Țepeș, fiul lui Drăculea (Vlad Dracul, cavaler al Ordinului Dragonului). Credem că Bram Stoker moare de ciudă, acolo unde o fi, pentru că i-a scăpat corelația.

Însuși Liviu Radu a publicat în 2004 un thriller neaș, "Spaime", apărut la

Editura Pygmalion din Ploiești. Aici, teatrul întâmplărilor era plasat într-un bloc cu patru niveluri de pe strada Sfântul Raimond, fostă Dumitrașcu III, perpendiculară pe linia tramvaiului 49. Profitând de apropierea anului 2000, Satana acționează într-o serie de vineri terifiante, care culminează cu Seara de Ajun a Crăciunului din 1999. Duhul Rău este înfruntat de Amadeus, un călugăr din Antichitate, ajutat de un basilisc reprezentat după modelul stindardului dacic și doi localnici, un puști vizionar și un fizician atras de ocultism.

De această dată, cuplul de ajutoare creat pe baza unei antiteze (în "Spaime": adolescent/adult) este remodelat și tratat în cheie comică. În noul episod, autorul își diversifică personajele, apelează la multiple contraste: mic/mare, gălăgios/tăcut, verde/întunecat. Unii dintre comentatori s-au arătat entuziasmați de ideea că Liviu Radu a recurs (credeau ei, în mod exclusiv) la tipologiile din mitologia populară: cotoroaște, sfarmă-piatră, strigoi, pitici, ochilă, pieze-rele, vârcolaci, lungilă, uriași, zmei etc. Lucrul e doar parțial adevărat. Să remarcăm faptul că tovarășii eroului principal nu respectă această premiză: Bau-Baul Grigore e o creație sută la sută citadină (până să se inventeze televizorul, copiii de la țară nu știau de el, ei erau amenințați și speriați că vor fi furați de lup; amintiți-vă de celebrul "Cântec" al lui Coșbuc). De asemenea, spiridușul Spiridon Verdeată reprezintă un import din insulele mai mult sau mai puțin britanice: la noi comorile sunt păzite de dăduri, de oameni își bat joc drăcușorii (când nu sunt pedepsiți să facă fapte bune, precum Chirică în "Stan Pățitul"), blajinii sunt mititei de tot și buni la suflet, în subteranul minelor bănuie valvele băilor - singurul care s-ar potrivi câtuși de cât ca și profil psihologic este Statu-Palmă-Barbă-Cot, cel călare pe-o jumătate de iepure șchiop, dar el este un pitic.

Waldemar nimerește fără voie în centrul întâmplărilor. Trecurile dintre diferitele tărâmuri au fost blocate. O parte din "bestiarul" blocat în lumea noastră ar dori să se întoarcă acasă, cealaltă luptă din răzputeri ca să împiedice deschiderea punctelor de trecere. Liviu Radu împletește în mod genial trăsăturile fantastice cu elementele reale. Fără să detaliem intriga, îl prevenim pe cititor că

blocul pus strâmb a fost construit cu mult înainte ca toanele cuplului Nicolae și Elena Ceaușescu să răvășească "Micul Paris". Existența lui oferă o explicație pentru ascensiunea lui Hitler, morțile lui Stalin și a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, acțiunile disperate ale "Geniului din Carpați" și deznodământul dictaturii comuniste. Dacă ar fi să compar acest volum cu un altul anterior - fără nici o umbră de bănuială, pentru că autorul nostru este unul cu adevărat original -, aș face-o cu "Lunea începe sâmbătă" a fraților Strugațki. În ambele lucrări, se folosește tehnica de tratare în mod realist, "științific", a elementelor de basm popular, dar cu finalități total diferite.

Și în noul roman, Liviu Radu își acordă un pic de spațiu, apare ca personaj secundar ca să-și creioneze un fel de mini-autobiografie. Își poate permite, doar este prietenul (și, implicit, creatorul) eroului principal. Prezența lui nu este una intertextualistă, cu pondere în dialog și acțiune - Waldemar îl pomenește în treacăt, la persoana a treia și la timpul trecut. Este o recunoaștere a independenței unui personaj, care, în lumea creată de scriitor, este infinit mai celebru decât cel mai bun autor de fantasy din literatura română contemporană. De aceea, credem noi, "Blocul câș" este o carte dedicată tuturor celor care și-au construit - măcar temporar - o realitate virtuală. Prietenii știu de ce.

GYÖRFI - DEÁK György

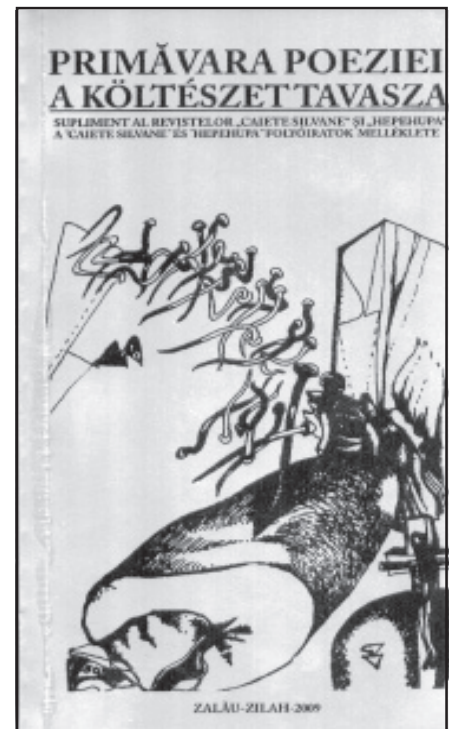
Serie nouă, Anul V, Nr. 5 (52), mai 2009

Festivalul "Primăvara poeziei" - ediția a IX-a

Consiliul Județean Sălaj, Centrul Culturii Tradiționale Sălaj și revistele de cultură "Hepehupa" și "Caiete Silvane" au organizat, în 25 și 26 aprilie a.c., a IX-a ediție a Festivalului "Primăvara poeziei", eveniment care a avut loc la Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău. Un nou prilej pentru a demonstra, dacă mai este cazul, că relațiile româno-maghiare, cel puțin în domeniul poeziei, au fost și sunt pe drumul cel bun. Sâmbătă după - amiaza, în deschiderea festivalului din acest an, în sala mare de expoziții a muzeului a avut loc vernisajul unei expoziții semnate de artistul Wagner Péter din Budapesta, rod al șederii sale în județul Sălaj. Parte din lucrările sale ilustrează și recentul număr al revistei "Hepehupa" (semnalat în p. 47).

În continuare, în același cadru, s-a desfășurat tradiționala întâlnire între poeții români și maghiari, ocazie cu care a fost lansat și suplimentul, în română și maghiară, al revistelor de cultură "Caiete Silvane" și "Hepehupa", "Primăvara poeziei", o antologie de poeme, în traducerea Simonei Györfi, din creațiile a 21 de poeți români și maghiari: Boda Edit; Corina Știrb; Cristian Contraș; Daniel Hoblea; Simone Györfi; Daniel Săuca; Devecseri Zoltán; Halmosi Sándor; Dina Horvath; Lakatos Mihály;

Marcel Lucaciu; Müller Dezső; Olasz Valeria; Peter Cooper; Ion Pițoiu-Dragomir; Viorel Mureșan; Simonfi István; Simonfy József; Kiss Lehel; Fazakas László și Viorel Tăutan. Suplimentul este ilustrat, în memoriam, cu lucrări ale artistului plastic Szabó Vilmos (1942 - 2009). O surpriză, la final: poeta Olasz Valeria, din Győr, Ungaria, ne-a oferit un microrecital cu arii din opere. Duminică, 26 aprilie, tot la Muzeu, s-a desfășurat tradiționalul concurs de recitări, anul acesta sub semnul "Centenarului Radnóti Miklós". Centrul Culturii Tradiționale Sălaj, în colaborare cu Consiliul Județean Sălaj, a început, în anul 2001, organizarea Festivalului "Primăvara poeziei" - "Költészet Tavasz", prin Szőke Ana, referent pentru minorități la Centrul Culturii Tradiționale Sălaj, Cristian Contraș, directorul CCTS și Kiss László, redactorul-șef al revistei de cultură "Versmondó" din Ungaria. Pe parcursul anilor, festivalul a fost sprijinit material sau moral de Asociația Culturală "Pro Zilah", de presa locală română și maghiară, de Muzeul de Istorie și Artă Zalău, Primăria municipiului Zalău, Tipografia Color Print și de către persoane fizice, Kerekes Edit, Fejér László, Józsa László ș.a. În aceste pagini vă oferim câte

un poem, în limba română și în limba maghiară, din creațiile poezilor cuprinși în antologia amintită, în ordine alfabetică, urmând să epuizăm lista în numerele viitoare ale revistei noastre. Traducerea versurilor a fost realizată, cum am menționat și mai sus, de poeta Simone Györfi.

D.SĂUCA

Boda Edit

Orpheusz viszontlátja Eurüdikét

Szél szekerén száguld valaki,
toprongyosodnak a búzamezők,
fenyőfák kérgén buggyan a gyanta,
siket homályban ellik a kő.

Itt a folyónak nincsen medre,
százlábúként jön, én vezetem.
Vissza se nézek. Meddig tart ez még?
Szivárgó vér a két kezemen.

Zendül az égbolt, s húrja lepattan,
menádok jönnek szél kerekén,
kereplő testük szertecikázik.
Mégis. Mégis csak. Eurüdiké.

Orfeu revăzând-o pe Euridice

Cineva mână aprig călare peste vânturi,
lăsând în urmă holde-n paragină, de grâu
brazii, prin scoarțe, regurgitând rășină,
Serie nouă, Anul V, Nr. 5 (52), mai 2009

puiește piatra-n noapte și pustiu.

Albic n-are, pe aici, pârâul
miriapod vuind, i-s călăuză.
Nici nu privesc 'napoi. Cât să mai țină?
Sânge mi se prelinge-ncet, pe mână.

Zornăie cerul, fad, e ruptă coarda-i,
Cu vântul se întrec, în zbor, menade,
Trupuri multiplicându-se prin zgomot.
Totuși. Poate că totuși e. Euridice.

Cristian Contraș

Peninsulară

Trecătorule vino în curtea noastră
Pășește alături de strada pietruită cu pietre
de rău,
Strecoară-te prin gangul jilav.

Vino în peninsula noastră de istorie și iederă,
Te vom caza aici la noi

Vom aștepta împreună înfrigați
Marile ceremonii.

Curtea noastră e de fapt o încăpere,
Ferestrele noastre sunt ferestrele tale,
Prin care poți să ne privești în voie ziua
Seara te vom privi noi.
Nu te teme de norii de vată
Nu te vor atinge.

Te vei odihni pe capitelul din curte,
Îți vei aranja hainele,
Pe coloana romană răsturnată
și te vei culca în sarcofagul din piatră
Pe care l-am dezgropat ieri
și în care s-a odihnit cândva
Soția unui mare patrician.

Félsziget

Járókelő gyere be udvaromba
Térj be a kavicsokkal kirakott utca mellé,
Merészkedj beljebb izapos zsákutcámba.

Vár itt a folyondáros, történelmi sziget

Majd ellátást kapsz nálunk
S a ceremóniakat
Majd lelkenedezve várjuk.

Udvarunk igazából egy szoba,
Látod, az ablakaink ablakod,
Nappal kedvedre szemlélgethetsz minket
Estére te leszel mustrálgatott.
Vattaszerű felhőinket ne féld
Nem érnek hozzád.

A kerti oszlopfőnél ágyazunk,
Ruháidat elrendezed,
Kiborult római oszlop mellett
Kőszarkofágba fekszel majd be büszkén
Nemrég ástam ki, tegnap,
Bene nyugodott egyszer
Egy római nagyúr neje.

Peter Cooper

Roșu

Doar trupul își amintește
zi de zi
prins în plutirea de ieri

sângele încetinește, se îngroașă
clădind în trepte
febra

foamea, catedrală a viscerelor
anti-psalm
cultivând
plivind
dorind

nimic nu poate demola
edificiul din noi

ochii sunt forma și culoarea
zborului familiar
din nou și din nou

suntem orizontali când mergem
verticali când ne oprim
în rugăciune

limba are propria credință
măsurată în sare
zahăr fără limite
oțet evitat

degetele au învățat atâtea dansuri pasionante
de la căutarea neîndemânatică
a sânelui mamei
la tangoul dactilografei pe taste
și la cha-cha-ul culinar
al gospodinei

Caiete Silvana

înăuntru, inima
își amintește bătaile

arbitrând presiunea cu vise sistolice
și anabolice
tot ceea ce facem
și ni se face
are propria măsură de roșu
niciodată uitată
ori amintită

până bătaia se oprește
iar noi pomim

Piros

Csak tested még emlékezik
naponta
ama tegnapi szárnyalásra

a vér megtorpan, vastagon
építve percenként
a lázt

éhséged, beleid sötét temploma
zsoltárellenesen
hajt téged
gyomlálja
vágyaid

amit magunkban építettünk
senki többé nem bontja le

színét s formáját szemeidnek
az az ismerős szárnyalás
naponta felújítja

járás közben vízszintesek vagyunk
ha imádkozás közben megtorpanunk
már föggőlegesen

sajátos hite van a nyelvnek
sóban cukorban méri azt
végtelenül, miközben
kerülgeti az ecetet

szenvedélyteljes táncot ropnak ujjaid
az anyai mell után való
ügyetlen kapkodástól
a gépíró nő elegáns tangójáig a
billentyűzeten
a háziasszony
ínyenckedő cha-cha-cha-jáig

ám odabent a szív
észbetartja dobbanásait

az asszimiláció szisztolázó álmai
s a vérnyomás közt bíraskodva
minden, amit teszünk

minden, amit átélünk
élő vérben mérettetik
bár némán
ám mindig észbentartva

amíg csak meg nem áll a dobbanás
s mi el nem indulunk

Devecseri Zoltán

Én is kihajoltam Kalász László emlékére

... az alvilág vakablakán,
a téglasorok világtalan közönnyel
ütöttek homlokon:
rejtjelezett álmaimat
megfejtik a fönti cserfaerdők,
a leszakadt szavakat visszahívják
hiányos mondataimba:
- Uram, csak még egy levegőt!
Asszony könnye csorog rám,
tisztogat lélekig -
Pajzsom nincs, nehéz
a kard, a pohár,
a dárda, a kokárda...

Mostantól vagyok fegyvertelen
gyertya-vivő követ!

Și eu m-am aplecat in memoriam Kalász László

...pe geamlăcul purgatoriului,
cu nepăsare oarbă m-au privit
și înghiontit cărămidari:
subconștiente vise
mi le explică fagii din înalt,
și-ntorc în fraza mea trunchiată
cuvinte ce-am pierdut odată :
- Dă, Doamne, o gură de aer!
Mă-nvăluie în lacrimi, vai, femeia,
purificându-mă până la suflet -
Pajură n-am, paharul de pe masă
și sabia și lanca,
cocarda, mă apasă...

De azi voi fi, neînarmat,
Cu lumânarea-n mână, diplomat!

Simone Györfi

sonet

splendoarea, lumea și-o împarte
prin zgomote, imagini și cuvinte

Serie nouă, Anul V, Nr. 5 (52), mai 2009

iar vorbele-ți chemate sunt să-nfrunte
durerea din mirifica-i cântare.

uitate pasiuni vor învia din nou
și amintirile-ngropate-or să renască
zeii străvechi, zâmbind, se vor ivi
harul divin, iubind, să-l dăruiască.

singur, Cuvântul împotriva morții
va conjura nebănuite lumi
c-o răsuflare, noi dimensiuni

și teama va transcede, durerea va dispărea
iar lumii, prin surâs, blând va îngădui
din nou, miracolul de fiecare zi

szonett

hangokban, képek és zajok között
tárja fel a világ előttem önmagát
gyönyörű énekébe fájdalommal ötvözött
szavaim húrjain pengeti el dalát

rég elfelejtett vágyak most új erőre kapnak
száz eltemetett emlék sűrje vissza magát
homokszemecskéből bálvány, kísértője a
múltnak
kegyelmet osztogatna, szerelmek harmatát.

Bár magányos az Ige, most mégis harcra száll
s a végtelen dimenziók között
meghúnyázkodik ismét előtte a halál

elmúlik fájdalom, átlényegül a csend
s a szilánkokra zúzott félénk mosoly mögött
a mindennap csodája szelíden összeáll.

hogy ott kakasok nincsenek.

És ha nem szeretnél, .
már nem is élnék,
mondtam ott, a tetőn,
miután a halálos sebet
tőled és a világtól megkaptam.

Folyton izzadt a tenyered .
és nem értetted Flórát.
Most azon muszáj elmerengnem,
hogy ha te nem lennél,
a sími nem tudók közt tehetetlenségtől
folyton kinevetnél engem.

Lamentându-mă-ncet

Iar eu nicicând n-am să te părăsesc,
te jurai sub arcade
știind
că nu-s cocoși pe-acolo.

Și, dacă-ai înceta să mă iubești,
eu nici c-aș mai trăi,
ți-am spus, acolo sus,
rănit de moarte, eu,
de tine și de lume.

Aveai palmele transpirate
și nu știai de Flora.
Mă bate-un gând acum,
de n-ai fi existat
printre acci ce nici nu știu să plângă,
ce-ai mai râde de dragostea-mi nătângă.

Daniel Hoblea

Muza te minte

N-a mai trecut demult
poemul pe la tine
între timp
ți-au încărunit cuvintele
câteva au dat chiar ortu-popii

(fie-le hârtia ușoară)
peste peisaje și personaje ruinate
ale memoriei
se-așterne-o tăcere-n zăbrele
da, e mai bine așa
hamal în portul de import
al marelui tot-nimic
da, nu voi intra
în cetatea pângărită
a poeziei
da, muza are buzele
pline de cuvinte
prea mult rostite
și te minte

Hazug a múzsza

A költemény
oly rég nem látogatott meg
aközben
megőszültek a szavaid
el is halálozott egy néhány
(papján nyugodjék békén, szegény)
az emlékezet
elsatnyult tájai s szereplői
a nagy csend börtönébe zárta
na igen, jobb is így
kikötőmunkás a minden-
és semmi parlagán
nem lépek én be, én nem
a költészet
ártatlanságát vesztett kastélyába
ó igen, szavakkal oly telt
ajaka e múzsának
elcsépelet régi hangok
s ő oly hazug

Dina Horvath

Hieroglifă (Poem îngrijorat)

Vin cu tâmpile-n mâini
le arăt trecătorilor
uite, le zic,

Halmosi Sándor

Csendes lament

És én téged el nem hagyok soha,
fogadtad az árkaók alatt,
de tudtad,

aici a răsărit o hieroglifă
care mă doare mai ales
când se schimbă direcția vântului
am încercat s-o smulg
dar
mai înnebunitor se înalță
dar
mai perversă pe zi ce trece se face
(o, bătrânul acela
bâjbâind cu bastonul,
cum semăna!)
uite, le zic,
cum pică din ea sămânța peste creierul meu
cum plouă, cum ninge
și ea rămâne pe loc și mă doare
mai ales
când cântă cocoșul
când răsare soarele
când înverzesc pomii
când nasc femeile
când o scurmă la rădăcină toate acestea
și ea crește mereu!

Hieroglifa (Aggódó költemény)

A járókelőknek
halántékomra ujjal mutogatok
lássátok, mondom
egy hieroglifa innen kihajtott
oly fájdalmas, főleg
olykor, ha változik a szél
kirángatnám én örömet
azonban
örjítőn lendül a magasba
és
nap mint nap egyre aljasabb
(arra a sétatottal
hadonászó öregre
ó, mennyire hasonló!)
lássátok, mondom
agyamra veti férges magvait
akár esőben, hóban
helyén marad és fáj, ó, fáj nekem
legádázabbul, akkor
ha a kakas rikolt
ha felébred a nap
s kihajtanak a fák
ha mindezek gyökereibe vájnak-
és egyre magasabb!

Kiss Lehel

A zsinagóga udvarán

I.

Izzik a fejem, s csontjaim
porlanak, mint a mész.
A kőfalról csodálkozva néz

Caiete Silvana

egy lomha macska:
árnyékom mily' bántón csenevész.
Majd megfordul, s elindul a fénybe:
soha többé nem hederít rám.
Gyöngy pereg a zsinagóga
hűvös udvarán.

II.

Gyöngy pereg a zsinagóga
hűvös udvarán:
a nap, mint szitát, rázza
a sok törött ablakot.
Elhagyott a szívem - itt minden elhagyott -,
üveges a szemem, cserepes a szám.
Minden lépés fáj ezen a járdán.
Sófárhargon bűg a Körös,
mint a Jordán.

III.

Sófárhargon bűg a Körös,
mint a Jordán;
álmaim már nem zavarja meg
se villamos, se varjúsereg.
Izzik az orcám. Hogy enyhítsem?
Térdeim nehezek.
Hogy könnyítsem?
Bezárom szemeim,
- és hazamegyek!

(2007. febr. 15.)

La sinagogă-n curte

I.

Capul mi-e-n flăcări, oasele
ca varul vechi, pulverizate.
Un cotoi curios mă privește
pe-un zid de piatră lenevind:
îl deranjează umbra-mi subțire.
Se-ntoarce și pomește spre lumină:
în veci la mine nu se mai gândește.
La sinagogă,-n curtea răcoroasă
mărgele se răsfiră.

II.

La sinagogă,-n curtea răcoroasă
mărgele se răsfiră:
soarele cerne geamurile sparte
prin sita-i de raze.
Mă doare sufletul - aici
e dezolant-,
ochiul mă-nțepă, buzele mi-s arse.
Pe trotuar e-un chin să faci un pas.
Precum Iordanul, Crișul
se vaietă prelung.

III.

Precum Iordanul, Crișul
se vaietă prelung;
somnu-i adânc nici ciori
și nici tramvaie nu-l mai deranjează.
Obrajii mi-s în flăcări. Cum să mă ostoiesc?
Genunchii mă lasă.
Cum să-i alin?
Pleoapele-mi strâng
- și mă întorc acasă!

(2007. febr. 15.)

Lakatos Mihály

Bolhaszerenád

világra jöttem a lét szőrös testén
hevert a porban - tán észre sem vett még
mikor már rég a birtokomba vettem
szívtam bő vérét - s a véremmé tettem

ő apadt én nőttem, ó szenyorita
vérengző féreg bájós parazita
boldoggá tettél de ennek most vége
hull a lét szőre és fogytán a vére

jaj kedves leráz maholnap az élet
nyújtózik ásít s lassan tovalépdél
jöjj szenyoritám - egy szaltó mortále!

(bár ki tudja ott túl szebb világ vár-é)
de nem jössz csak bámulsz halálra váltan
s eltűnök végleg a nagy szőrhullásban

Serenada puricelui

pe-al firii trup păros eu m-am născut
în tină lenevea - nu m-a văzut
mă-nstăpânisem peste el de mult
al meu e sângele odinioară supt

domniță, vai, eu cresc, iar el se trece,
eu - goangă sângeroasă, el - parazitul dulce
azi m-a ajuns sfârșitul - și fusesem ferice!
fîrea își pierde perii iar sângele-i se scurge

se scutură, iubito, de mine - mâine - viața
se-ntinde c-un căscat și leneș o întinde
domniță, vino - ce salto mortale!

(de viața de-apoi să știe, nimenea nu
pretinde)
dar tu nu vii - ci doar privești, încremenită
iar eu dispar definitiv în năpârlirea infinită

Serie nouă, Anul V, Nr. 5 (52), mai 2009

"Multe-am făcut de folos pentru cinstea națiunii ș-a limbii"

Cum vă informam într-unul din numerele noastre anterioare, elevii Liceului Pedagogic "Gheorghe ȘINCAI" din Zalău și-au omagiat, cu prilejul împlinirii a 255 de ani de la naștere, patronul spiritual al școlii, cărturarul Gheorghe Șincai. În programul manifestării a trezit interes recitalul de poezie: fragmente din Elegia a XXV-a a lui Gheorghe Șincai, în limba română și limba latină, recitate de elevele Mihaela Maxim (clasa a

IX-a A), Anamaria Vancsa (a X-a A), Mădălina Julia (a X-a A), Lia Chișpal (a X-a B), Denisa Petruș (a IX-a F).

Convinși că puțină lume cunoaște această elegie și convinși că pentru mulți va stârni interes, redăm, cum v-am promis, câteva fragmente. (I.P.)

ELEGIA XXV

A Nobilului Transilvănean GHEORGHE ȘINCAI din Șinca, Doctor de la Roma în Artele Libérale ale Filosofiei și Sfintei Teologii, emeritul Director al Școalelor Naționale Române-unite din marele principat al Transilvaniei, trimisă Autorului Orodiei din Oradea mare, în ziua prăznirii Sf. Arhanghel Mihail, 1803, de la moșia episcopului Darabant.

- fragmente -

Nu doar prin nume, ca unii, ci fiind, o iubite,
Prin poezia latină ș-aceea a patriei tale,
Cine sunt eu poate întrebi, care, - așa cum făcură și alții,
Îi preamăresc pe cei buni în elegiacul meu cântec?
Și că între ei te salut și pe tine, poetul celebru,
Eu chiar, un necunoscut, nu te miri tu de asta acum!

Eu sunt acela, pe-ai cărui părinți odrăslitu-i-a Șinca:
Larii lor stau înșirați în podoabă de ceară străveche.
Muza întâia în Sabéd m-a nutrit în studii; pe urmă
Locul părinților mei mi-a fost scump totdeauna, Șamșudul.
După aceea doi ani m-a hrănit Oșorheiul, de unde
Drumul spre Cluj l-am luat, la școlile lui învățate.
Eu acolo începui să mă învăț cu dulceața lui Febus
Și să mă urc pe Parnas, pe culmile lui desfătate.
Iar de la Cluj am luat-o la Bistrița, unde cu arta
Lui Cicerone-mi plăcu să cultiv mai departe-a mea minte.
Iară de-acolo plecat-am la Blaj, ca să învăț tineretul
Vreme de-un an: Când acesta s-a scurs, mi-a fost dat să văd Roma.
Timp de cinci ani petrecut-am la Roma și-n vremea aceasta
Vrednic de laur fiind, mi s-au dat cele două diplome.

Roma în studii mi-a fost de-ajutor și-i aduc mulțumire,
Căci bibliotecile ei mi-au fost totdeauna deschise.
Din o mulțime de cărți mi-am luat însemnări fără număr.
Stefanus Borgia, el, îmi făcu mie binele-acesta
Cu învățații deprins fiind el a-și petrece tot timpul,
Dânșii în preajmă să-mi stea porunci și să-mi fie-ndreptare.
Când m-am întors de la Roma - pe când soțu-mi pleca spre pământul
Patriei lui - eu rămas-am un an, din poruncă, la Viena,
Unde-nvățat-am un an *Metodul, Canoanele, Dreptul*,
Ș-am răsfoit manuscris-o mulțime; de asemeni, acolo
Cărți tipărite-am citit un noian și ziua și noaptea,
Ca să pot scrie frumos istoria *Daciei noastre*.
Cornides m-a îmboldit ne-ncetat și *Garampi* și *Benkö*.
Toți ocrotire mi-au dat și sprijinul lor fiecare.
Însă mai mult decât toți îmi dădu ajutor DARABANȚIU,
Marele stăruitor al trimiterii mele la Roma.
Mie, și-n patrie-ntors, el nu mi-a lipsit niciodată:
Chiar și acum, departe de ea, încă-mi dă ocrotire.
Domnului, dar, eu, de aceea, mă rog să-i dea anii lui Nestor
Și-mbelșugate răsplăți în ceruri, târziu, să primească!

Dar... să mă-ntorc iar la patrie. Spune-voiu ce binefaceri
Eu am făcut pentru-a Nației mele cultură și cinste.
Iată: scosesem *Gramatica* mea și-ale mele *Principii*
Ș-*Abecedarele* două *Normative* intitulate.
Am dezvoltat și *Doctrina lui Christ*, mai pe larg decât fuse
Cartea aceasta lăsată cândva Românilor noștri.
O *Aritmetică* bună lipsea în școlile țării:
M-am ostenit ca s-o fac și pe asta din nou. După-aceea,
A trebuit de trei ori să străbat *Transilvania* toată,
După porunca ce *Iosif* mi-a dat, Apostolicul Rege.
Și, străbătând-o de trei ori, în școlile noastre române
Multe-am făcut de folos pentru cinstea națiunii ș-a limbii.

Ani doisprezece mereu ostenitu-m-am fără-ncetare
Școlile românești să le sporesc ș-apoi să le-așez mai temeinic.
După ce îns-am făcut eu aceste-nchinându-le toate
Binelui obștei, avui de-ndurat suferinți-o mulțime.
Ce să mai spun că silit eu am fost să mă las și de studii
Ba să cultiv cu priceperea mea și ogoare străine!
După ce vai! De pe lume răpit a fost regele Iosif
(Care mă jur că deapururea vrednic era să trăiască)
Mi-au poruncit mai întâi să nu predau limba germană
Amenințându-mă aspru stăpânii semeți; după-aceea,
Ei născociră-mpotrivă-mi pricini (fictive) ce puteau să mă piardă,
Le născociră, dar Cerul prielnic opri mișelia.
Astfel, de-aceste și alte necazuri lovit și din slujba
Ce-o îndeplinisem gonit pe nedrept și lipsit de-ocrotire,
M-am apucat să termin Istoria cea începută,
Neisprăvită rămasă din pricina vitregei soarte.
Și, cum aveam eu în țara Ungariei mare speranță
Să răsfoiesc o mulțime de cărți și de vechi manuscrise,
Plec la Oradea, cetatea cu învățăturile-n floare.
Care, prielnică, sprijinitori îmi nutrea o mulțime.
Pe-ocrotitorii mei vechi acolo i-am cinstit cum se cade,

M-am închinat cu smerenie Stăpânului mare, *Ignațiu*,
Oaspete, pe urmă, le-am fost *Canonicilor greco-catolici*,
Cărora cînst le-am dat în casa prietenă mie.

Pe la munți, în sfârșit, am fost eu atuncea, pe care
Mi s-a-ntîmplat să-i cunosc, din popor, sau din nobilime.
Mulți doar acolo-s în floare, nu numai prin steme de nobili,
Ci și iluștri bărbați în artele zânei Minerve.

Dintre prietenii mei mai de seamă pe *Tertina*-l caut.
Tertina, gloria rară a școlii regești, despre care
Îmi ajunsese un avon mincinos, care mult mă scârbise,
C-ar fi murit cu doi ani înainte, dar iată c-atuncea
Eu sănătos l-am găsit și-n brațe l-am strâns cu iubire:
Ce bucurie aprinsu-mi-a inima-n pieptul meu vesel!
Tertina, el chiar, cel vrednic să fie cântat și de tine,
O! Prea ilustre poet, pe lira-ți *Apolliniană*!
Dela luminile cele-nvățate-ale nației noastre,
Închinăciuni el primi o mulțime din gura mea însăși,
El, căruia țara ce peste păduri se întinde-i păstrează
Nobilu-i nume pe drept în mare cînstire. Dar poate
Vrei tu să știi începutul și ținta vorbirii cu dînsul?

De *Revoluție* multe-am vorbit noi atunci împreună,
Vorba veni de Frumosele Studii și despre profesori,
De prețuirea pe care le-o dau străinele nații,
Cât e de grasă răsplata ce-o dau străinele nații,
Cât e de grasă răsplata ce-o dau învățaților *Rusul*
Și *Bavarezul*, odată c-o stare ș-o soartă mai bună
Și ce mari lucruri pun, încă, la cale *Prusacul* cu *Primul* -
Consul al Franciei pentru ca Artele să înflorească.
Îngrijorați, cântărit-am și noua-ne soartă din veacul
Nostru, prin care-așa bine a fost instruit tineretul.
Dar întorcându-ne iarăși la versuri și iarăși la scrieri,
Tu mai ales ne-ai dat nouă prilej să vorbim împreună.
Tertina, cum a văzut că-mi plac poeziile tale,
Datu-mi-a versuri de-ale tale mai multe și vesel, atuncea,
Eu am cetit elegiile-n care pe *Pray* și pe *Vázyi*
Tu i-ai cântat și *Capitolul cel din Cenad* lăudat-ai.
Ba am cetit și cântarea de jale în care deplîns-ai
Moartea eroului mare *Gvadányi*, poetul de frunte.
Și să mă crezi că nici eu n-am putut opri Muza mea însăși
Numelui tău să nu-i dea o smerită-nchinare și ție
Să nu se facă, la fel, cunoscută și ea, prin iubirea
Caldă ca cea care dorește să-ți cânte și ție talentul.
Cum îns-atunci, prin străini, eu n-aveam hârtie nici pană,
Numaidecât mi le dete el, *Tertina*, scumpul prieten,
De amicitia lui învățată c-o glorie mare
Parte să am, pentru *Tine* c-o deosebită onoare.
Zilnic mă duc ca să-l văd în oraș, chiar acasă la dînsul,
Și totdeauna-s primit și cu drag stă de vorbă cu mine.
Mai învățat totdeauna mă-ntorc, săturat de bogata
Învățătură ce-i curge acestui bărbat de pe buze.
Și mi-i de dînsa cu-atîta mai drag, că-mi dezvăluie-un suflet
Alb cum e laptele, cum e zăpada din *Munții Ripheici*.

Iară atunci când i-am descoperit că, de mulți ani, eu însumi
Scriu mai pe larg o istorie-a nației noastre române
Și i-am cerut ajutorul pe care putea să mi-l deie
Neprețuita comoară de cărți ale lui, el atuncea

Gata și-n grab' arătat-mi-a multe și multe volume
Rare și ne mai văzute de mine, bogat fiind dînsul
Și în monede și-n cărți și-n feluri de scrieri și chipuri,
Ce bibliotecii lui sunt o strălucitoare podoabă.
Mult m-am mirat că un om adunat-a noianul acesta
De pieritoare-nsemnări despre-a patriei vremuri trecute.
Toate sunt ele de preț și de-ar fi tuturor cunoscute
Ele de mare folos ar fi pentru mulți. Și pe toate
Prea învățatul stăpân le-a-nchinat bucuros folosinței
Mele, el însuși fiind pentru mine o bibliotecă
Vie, ba descori el și la masă mă puse cu dînsul,
Dornic fiind să m-ajute cu sfatul cel bun totdeauna.
Eu dar, nevrednicu-i închinător, se cuvine-a-i aduce
Pentru tot binele lui, mulțumiri și, cu gândul cucernic,
Nu mai puțin a-l cînsti, căci pe noi cunoscuți deopotrivă
Dînsul făcutu-ne-a: ție pe mine și mic pe *Tine*!
Dalba lumină a numelui său mai strălucitoare
Chiar decât nimbul aprins al lui *Febus* și împodobită
De bucuriile-adânci ale celor aleși, se cuvine
Și de-a mea liră să fie cântată!
Soartă ferice! Prin darul ceresc ne-ai păstrat pe *Tertina*,
Ca să ne fie podoabă și nouă și patriei sale.
Dacă prin votul din *Lemberg* fu vrednică *Zamosciana*
Tertina s-o-mpodobească prin studii frumoase, deasemeni
Vrednică este de gloria unui bărbat ca acesta
Dulcea lui mamă, *Oradea mare, locașul de Muze*,
Care, fiindcă și ție ți-e mamă, i-aduc închinare,
O, prea mărite poet, *Ianus Pannonios*, tu, gloria patriei tale.
Nu, nu pe toți învățații Panoniei răpitu-i-a timpul.
Vârsta de azi, depărtată de ei, pe mulți doar ne dete:
Între aceștia, va rătăci, cu *Nagy* și *Tertina*
Pururi, pe creștetul nalt al *Castiliei*. Bine-ar fi dacă
Buna-nțelegere i-ar fi mînat pe mulți într-acolo.
Și-ar fi gonit și invidia sălășluită în suflet,
Și dacă ura cea neagră, disprețul ș-atîta mîndrie
Fierea la mulți nu le-ar fi tulburat-o ș-un suflet sălbatec.
Ce ți-i bun oare să fii învățat, dar la suflet asemeni
Vulpilor tu să le fii și tigrilor celor sălbatici?

Aibă și suflet savanții, ș-atuncea pe ei cetățeanul
Și nobilimea puternică preț o să pună mai mare.
Dar mai întrebi ce urare mai fac? Iat-ascult-ale mele
Calde urări. Eu i le-am închinat chiar în fața lui însuși.
"Tertina, tu, făcătorul de bine-al junimii *Ungare*,
Marele cârmuitor al gimnaziului cel din *Oradea*,
Cel ce-a gonit oarecînd din astrele nalte pe *Demoni*
Să-ți ocrotească deapurarea casa și însuși pe tine!
Fii tu al meu, eu al tău și cu *Nagy*, bunul nostru prieten,
Domnul păzească-te și-ndeplinească-ți dorințele tale.
Și dimpreună cu muma-i, trăiască *Alexandru*! Asemeni
Tatălui său fie vrednic de-a merge spre culmile cînstei!
Iar tu, a numelui zi fericită, întoarce-te iarăși
Veselă, ani delungați, și pe *Tertina* întreg mi-l păstrează!
Nagy și cu *Tertina* deci să trăiască și să-mpodobească
Patria lor prin onoare și glorie, merite, cântec!"

Traducerea: Teodor A. NAUM

(Apare în revista "Gând Românesc", Cluj,
an 8, 1940, nr. 1-4, pp. 54-59)

Serie nouă, Anul V, Nr. 5 (52), mai 2009

De la răsăritul la amurgul zilelor unui anonim(III)

(continuare din nr. 51)

Urbea de la poalele Caraimanului avea intelectualitatea ei, unii cumpărându-și vile, locuind sezonier în ele. De câteva ori am mers pe urmele scriitorului Cezar Petrescu. Citisem "Fram, ursul polar" și m-a făcut să-l îndrăgesc pe autor. Mergeam la trei pași după el și-l admiram. Îl știam cu pantaloni bufanți, ciorapi în carouri, cumpărându-și de la tutungerie o grămadă de pachete de țigări de lux - București. Aflasem de la alții, mult mai mari ca mine, că scriitorul fuma mult și bea cafea cu cana mare. Auzisem că moartea scriitorului s-a datorat unui accident în care neglijent a vărsat o cană fierbinte de cafea pe poala pijamalei, agravându-și diabetul care-l avea.

Îl admiram mai ales vara pe inginerul țițeica, fiul matematicianului celebru Gh. Țițeica. Era profesor universitar la Politehnică, fiind considerat un adevărat savant. Întreaga familie în frunte cu bătrâna lor mamă, cu nora care era nemțoaică, cu copii - iubeau turismul, aproape zilnic pleca de pe strada Păltinului pe Jepi, pe Caraiman, la Diham sau la Urlătoarea.

Eram fascinat și de marea artistă dramatică Aura Buzescu, ce își cumpăraseră o vilă pe bulevardul Nestor Ureche. La început am confundat-o cu altă celebră artistă - Elvira Godeanu, presupusa amantă a lui Gh. Gheorghiu-Dej. Tot pe strada Păltinului, vecini cu savantul Țițeica, tot sezonieră era familia Deneschiotu ce deținea marele magazin "La vulturul de mare cu peștele în ghiare" și unde zilnic trecea pe acolo unul din fiii patronului, renumit medic al Capitalei.

Reforma învățământului din 1948 a marcat sovietizarea tradiționalei școli românești. S-au desființat unele discipline ca latina, manualele realizate de profesorii recunoscuți și apreciați au fost "topite", locul lor a revenit prin forță manualelor școlare traduse din limba rusă, care devenise, începând cu clasa a V-a, limbă oficială, obligatorie și cu multe ore la curs, în dauna limbii franceze, trecută la index. S-a înfăptuit, tot prin dictat "purificarea" profesorilor, mulți înlăturați din învățământ. Cei rămași vor sta ani de zile cu frica de a nu fi dați afară. Noii directori de școli erau oamenii partidului și executau întocmai programa impusă de noul ocupant de la Răsărit. Practic în școli dispunea după bunul plac

activistul de partid, el "tuna și fulgera", chiar dacă avea patru clase primare. Prin anii 49-50, când ministrul Învățământului era Gheorghe Vasilichi, un muncitor petrolist, și-a făcut apariția în școală un tânăr strungar devenit activist UTC. Îl chema Moldoveanu, stătea pe strada Caraiman și era de o brutalitate ce ne timora, pe noi elevii, dar mai ales pe profesori. Într-o zi de școală își făcea apariția această nulitate obraznică, convocă într-o clasă un grup de elevi cu scopul de a dovedi că sunt elevi ai unor exploatare, care nu merită să stea în școală. Despre ce a fost vorba! Vlad Neagoie, colegul meu, foarte bun la învățătură și la locul lui, era fiul unui proprietar de gater care din bușteni făcea scânduri pentru mobilă. Deci după activistul Moldoveanu era un exploatare și ca atare, fiul său Vlad trebuia exmatriculat. Pretextul l-a înscenat activistul care în ședință l-a acuzat pe Vlad care avea vârsta de 16 ani, că a ținut în brațe o pionieră de 7 ani. Sub presiunea activistului și a amenințărilor, noi, elevii timorați, la comandă Vlad a fost huiduit și dat afară din școală.

În primele clase de liceu, vrem, nu vrem, se naște prima și poate cea mai mare dragoste. Așa s-a întâmplat cu prietenul meu din copilărie - Cornel. Avea cam 15 ani și s-a îndrăgostit "lulea" de Pușa, cam de aceeași vârstă și de o frumusețe orientală. Bruntetă, cu un ten alb de culoare și mirosul crinului. Avea un fizic ce te atrăgea ca un magnet, dar mai mult avea puterea și calitatea de a te provoca. Era de o veselie și o bunătate ce impunea să stai zile și nopți cu ea, fără să te plictisești. Cornel o iubea în taină, o urmărea când mergea pe stradă, când amândoi făceau naveta Bușteni-Sinaia, la liceu, iar seara târziu se pitulea sub un castan pentru a o mai zări o dată. Cornel a încercat să-și mărturisească sentimentele dar timid s-a oprit la început de drum. Îi era teamă să nu-l refuze brutal, căci nici el nu vroia să fie învins. Pușa pe lângă frumusețea și curățenia ei sufletească avea darul de a croșeta. Cornel și-a luat inima în dinți și a rugat-o să-i croșeteze o bandă pentru podoaba capilară. Spre surprinderea lui, Pușa s-a ținut de cuvânt, iar "opera" ei a fost o permanență timp de doi ani atât vara cât și iarna. Niciodată Cornel nu i-a mărturisit Pușei că o iubește la nebunie, îi era frică de un răspuns negativ, dar și-a pus speranța în viitor, dar a fost în zadar. Pușa provenea din familie cu stare. Tatăl ei era mare angrosist, om de afaceri, prosper până la naționalizare când jumătate din case au fost date cooperativei. Mama ei, casnică, de o eleganță de invidiat, făcea plimbări zilnice purtând o vestimentație vaporosă, dominau culorile negre și violete. Într-o seară de decembrie, când afară crăpau pietrele de ger, întâmplarea face ca Pușa să-l întâlnească pe Cornel, care emoționat și luat prin surprindere a rămas mut la reproșurile Pușei. Aceasta l-a dojenit de ce nu și-a luat paltonul pe gerul acela, dar el a încurcat abia a îngânat că nu-i este frig, iar dacă-și lua paltonul ar fi răcit. Realitatea a fost însă alta, iar Cornel care mințea, într-o ianuarie atât de geroasă. Cornel nu avea palton. Mai târziu, cu câțiva ani, Cornel aflase că Pușa era îndrăgostită lulea de un militar stagiar din armata cenusie, dar de măritat a luat-o un buștanean, culmea cel care le purta corespondența secretă. Cornel a plecat în lume la casa lui dar inima și iubirea încă o dăruia Pușei, sperând s-o întâlnească în viața veșnică, când Dumnezeu se va milosti de prietenul meu fericindu-l alături de Pușa în Eden.

Ion IVĂNESCU

Cercuri pe apă

Dependența de virtual

Generația mea a trăit cultura cărții (cumpărate nu de puține ori pe sub tejghea), a pick-up-ului, a cinematografului (complice, în semiobscuritatea lui, la fiorii străngerii de mână ai primei iubiri), a serilor de operă și spectacolelor mari teatrale (cu bilete pe sub mână), a reuniunilor și balurilor-eveniment (pentru că erau destul de rare)...

Generațiile bunicii și mamei mele au trăit cultura tradițională, bucuria șezătorilor în care se cânta, se juca, se spuneau povești și întâmplări mitice din lumea satului, a obiceiurilor și datinilor legate de sărbători religioase ori evenimente agrare și, mai ales, a danțului la șură, din fiecare duminică și sărbătoare relegioasă, când se etalau minunatele costume populare din in și cânepă.

Generația copiilor și nepoților noștri trăiesc cultura multimedia. Sunt dependenți de televiziunea prin cablu, de internet, de telefonul mobil și mai toți tinerii (chiar și mulți copii preșcolari) umblă cu mp3 în buzunar sau la gât, ca pe vremuri alte generații cu cheia apartamentului ...

Se poate pune întrebarea: care generație a fost cea mai bogată spiritual? Care a trăit mai intens și mai implicat

propria viață, viața familială și, de ce nu, viața socială? Și, apropo de aceasta din urmă, nu vi se pare că socializarea pe internet este... virtuală, ca însăși viața pe internet?! În capcana virtualului a picat se pare, fără nici o împotrivire, tână generație și mare parte dintre cele anterioare, inclusiv oameni de vârstă a treia cu abilități în domeniu, iar până la dependența de virtual nu a fost decât un pas. Sunt persoane care invocă intensitatea vieții intelectuale trăită pe internet, multitudinea de informații pe care le găsești aici și de oameni - fără chip - cu care poți comunica. Totuși, nu vi se pare internetul lumea oamenilor singuri? A celor care, sub o parolă sau nume fals, își permit să spună lucruri pe care sub propriul nume nu ar îndrăzni să le spună? Nu vi se pare că și limba și gramatica suferă în această lume virtuală? Și, dată fiind viteza cu care avansează evoluția științifică și tehnică, nu poți să nu te întrebi generațiile care vin de ce universuri făcute vor mai fi dependenți? Prin ce mijloace vor comunica? Ce trăiri sufletești îi va caracteriza? Ce cultură le va da identitate?

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Biblia și India

Tradiția indiană este prea puțin cunoscută în Europa. Vechimea ei și amploarea literaturii hinduse necesită un efort de o viață. Printre cunoscătorii acestei tradiții vom numi, desigur, pe Mircea Eliade, Ioan Petru Culianu, Sergiu Al George, Idel Segal, Moshe Idel, care, specializat în Cabala, se referă și la tradiția indiană. Mircea Eliade, în ciuda unui trecut care nu-i face cinste, nu poate fi ignorat, fiind cel mai documentat cercetător român din secolul XX în istoria religiilor, unde a inclus și iudaismul, de fapt prima formă de monoteism cunoscută. Geneza, despărțirea uscatului de ape, apariția principiului masculin (Adam) și feminin (Eva), pe care Cabala le-a pus la temelia unor structuri ce reflectă divinitatea se regăsesc și în tradiția indiană. Cuvântul sanscrit Shakti este considerat a avea o rădăcină comună cu Shekhina, din iudaism. În vechea limbă a hindușilor degheomon însemna și om și pământ, la fel cum adam în ebraica veche însemna om, iar adamah pământ. Coincidența nu este

întâmplătoare, pentru că mitologiile vechi afirmă formarea omului din humus, de unde și greco-romanul humanus. "Dumnezeu l-a făcut pe om după chipul și asemănarea Sa", este o propoziție ce se regăsește și în texte indice vechi. Doar că nu este vorba de Dumnezeu Unic, ci de un Demiurg, la fel cum aparenta contradicție, anume, că nu poate fi cunoscut chipul lui Dumnezeu se regăsește în textele indienilor antici. Aici nu facem afirmații nefondate că iudaismul ar avea un izvor indic de inspirație, ci de un sincronism istoric. Alte noțiuni similare - Raiul-Eden, Copacul Vieții, Copacul Cunoașterii sunt noțiuni recognoscibile în tradiția hindusă. Nu mai vorbim de Potop, întâlnit la mai toate credințele orientale. Cercetătorul Constantin Daniel, mare orientalist, cu studii de referință, considera că antecesorii lui Abraham proveneau din estul Peninsulei Arabice, probabil din zona Indiei, iar unele animale pomenite în Biblie ar fi trăit tot în zona Indiei. Decalogul, adică Tora, primită de

Moise este o sinteză a unor coduri morale de inspirație multiplă. Nefiind dogmatici nu putem ocoli acest aspect. Nici minunile făcute de Moise, apoi cele ale lui Aaron cu toiagul prefăcut în șarpe nu sunt străine de mitologia indică. La fel modul în care Moise s-a înălțat la Dumnezeu, fără a avea un mormânt terestru este caracteristic miturilor orientale, inclusiv credinței islamice, deci după Moise și Iisus. Dispariția celor zece triburi ale poporului lui Israel a fost urmată de cele mai controversate interpretări, iar evreii din India, membri ai Beir Israel, consideră că ei sunt urmașii acelor triburi. Extazul, practica pe care se bazează și tradiția yoghină și nu numai, se regăsește și în iudaism, în special la hasidim, urmașii lui Baal Șem Tov. O concluzie am putea deduce de aici - omenirea are o rădăcină comună, nevoia de morală și de credință în Divinitate, pentru a rezista asaltului continuu al Infinitului, al Haosului.

Boris MARIAN

Despre frumusețea lăuntrică

"Iubite Pan și voi, zeități de aici, câte sunteți, faceți să dobândesc frumusețe lăuntrică. Iar dinafara mea să fie toate prietene celor din mine."

Platon - Phaidros, Rugăciunea lui Socrate

Octavian Paler în "Polemici cordiale" spune:

"După câte știu, un îndrăgostit nu este o persoană care s-a hotărât să aducă o contribuție personală la istoria amorului, ci un om care a luat foc. Or, a te comporta ca un om care a luat foc e obligatoriu, cred, și în eseu." Nu am pretenția de a aduce ceva nou temei escului, ci vreau să explic când și de ce "iau foc".

"Iau foc" de câte ori văd șiruri interminabile de oameni imbecili (în sensul latin al cuvântului: cei care au nevoie de un sprijin, de o cârjă) înghesuindu-se să atingă moaștele unui sfânt sau o icoană "făcătoare de minuni". Sunt oameni care trăiesc narcotizați, nu sunt credincioși adevărați. De fapt, ei nu fac acest pelerinaj din credință sau iubire de Dumnezeu, ci din frică: frica de a nu se îmbolnăvi ei, copiii lor, rudele lor, frica de calamități, frica de sărăcie. Sunt oameni care ar vrea să fie ocrotiți, dar să nu ocrotească, așteptând mereu miracole; de oameni care ar vrea să fie iubiți, fără ca, la rândul lor, să iubească. În România, datorită prostiei, inculturii, ignoranței și sărăciei, biserica a fost transformată într-un ghișeu, dorințele apar în teancuri de acatiste lăsate pe mese. Moaștele sfinților, icoanele, chiar Maica Domnului le rezolvă cererile. Astfel țara s-a transformat într-un teren viran, unde aspirația spre Adevăr, Bine și Frumos a rămas o simplă amintire.

Disperarea lui Cioran, plină de vitalitate, mi se pare cel mai potrivit răspuns dat societății românești: "Există elemente ale trecutului care te duc înainte și care, desigur, trebuie apărute și cultivate, dar și tradiții care te înrobesc. A le apăra pe acestea din urmă înseamnă a stăruia în eroare. A cultiva fără discernământ asemenea tradiții înrobitoare este un act demential, iar când se face cu bună știință, unul criminal."

Personalitatea unui popor este pusă în evidență prin cultura sa și de transformarea prin cultură a individului. Petre Andrei în eseu "Filosofia valorii" constata cu amărăciune: "Trebuie să mărturisim cu durere că noi nu suntem, ca popor, o personalitate. Noi nu am respectat nici o valoare morală, nici cea juridică, nici cea socială, de aceea nu am putut crea decât foarte puține valori proprii."

Dacă nu s-ar fi produs o transformare a spiritului însuși al poporului grec, Socrate n-ar fi avut influența pe care a avut-o, ci ar fi rămas doar "un fapt divers". În "Rugăciunea lui Socrate" apare conceptul de "frumusețe lăuntrică", adică orice valoare are adâncime și este cuprinsă de dorință. Suprafața respinge reprezentarea și voința noastră, în vreme ce adâncimea lucrurilor absoarbe dorința. O lume alcătuită exclusiv din lucruri ar fi o lume fără perspectivă, fără ecou, fără profunzime. În icoana unei astfel de lumi, valorile nu ocupă nici un loc.

Platon, în "Phaidros", dezbate problema Frumosului în relația lui cu Adevărul și Ființa. În primul rând, frumosul este discutat în contextul caracterizării raportului pe care omul îl are cu ființarea ca atare. Pentru ca omul să poată fi acest "om viu", trăitor aici, în carne și oase, el trebuie să fi apucat deja să vadă Ființa. "Sufletul" omului este cel care trebuie să fi văzut Ființa, deoarece Ființa nu poate fi sesizată cu ajutorul simțurilor. Ființa

este acel ceva din care sufletul "se hrănește". Raportul de contemplare cu Ființa îi oferă omului relația cu ființarea. Omul este înzestrat cu un ochi, bunul său cel mai intim, dar și cel mai ușor de perturbat și, de aceea, trebuie să fie mereu recucerit. De aici rezultă necesitatea celui ceva ce face cu puțință redobândirea, înnoirea constantă și grijulia păstrare a privirii ce vizează Ființa. Acest lucru este, potrivit lui Platon, FRUMOSUL. Cei mai mulți însă intră în orbire, părăsesc spectacolul Ființei, iar Ființa li se ascunde.

Frumosul este ceea ce vine spre noi, în chipul cel mai nemijlocit și ne mișcă. Întâlnindu-ne cu el ca ființare, el ne transpune totodată în contemplarea Ființei: cel-care-pune-în-mișcare-transpunând. Frumosul este ceea ce se înfățișează cel mai strălucitor privirii în domeniul sensibilului, lucrul de o răpitoare sclipire, în așa fel încât, ea fiind această sursă de lumină, el face totodată ca Ființa să se lumineze. El îl împinge pe om, făcându-l să traverseze frumosul, dincolo de sine însuși, către Ființa însăși. Iată simbolistica rugăciunii lui Socrate!

Omul își trăiește adevărata sa viață datorită valorilor. Omul, care se exprimă și se obiectivizează în valori și prin valori, este unul întreg și indivizibil. În opera sa de receptare și obiectivare a valorilor, Dumnezeu a încheiat o "alianță" cu omul. Dumnezeu însuși a devenit creator de valori pentru în-frumusețarea omului. "Pilda semănătorului" (Matei 13:4-8) este un exemplu elocvent în receptarea și obiectivarea valorilor, cuprinzând mai multe etape.

"Iată, sămănătorul a ieșit să samene." La acest nivel, conștiința se mișcă în lumea solidară a valorilor, agitată de palpitarea continuă a dorinței. Este acea stare a individului, care sub influența stimulilor, este pregătit pentru a le acorda atenția necesară.

"Pe când sămăna el, o parte din sămânță a căzut lângă drum și au venit păsările și au mâncat-o." Apare răspunsul afectiv. Individul este din ce în ce mai atent la chemările interioare față de noii stimuli, pe care îi caută, apărând un răspuns în plan emoțional. Dar, nu trebuie confundată valoarea cu afectele posesiunii. Ele se nasc când simțirea se îndreaptă spre valori, dar nu cuprinde valorile înseși, ci numai afecte: plăcerea, voluptatea sau fericirea posesiunii.

"O altă parte a căzut pe locuri stâncoase, unde n-avea pământ mult, a răsărit îndată, pentru că n-a găsit pământ adânc. Dar, când a răsărit soarele, s-a pălit: și, pentru că n-avea rădăcini, s-a uscat.

O altă parte a căzut între spinii, spinii au crescut și au înecat-o."

La acest nivel, se constată o receptare crescândă prin adoptarea unui comportament. Individul își manifestă dorința de a-și dezvolta deprinderi specifice. Se manifestă preferința spre anumite valori, care sunt corelative cu dorințele sale. Și cum dorințele sunt strâns legate de instinctele omului, înseamnă că orice om va cuprinde un număr limitat de valori. Dar, dacă el consideră că aceste valori sunt benefice numai pentru sine, ele slăbesc stratul lor de aderență la conștiință.

"O altă parte a căzut în pământ bun și a dat roadă."

La acest nivel, valorile sunt cuprinse de conștiință și le recunoaște o ființă independentă de a ei. Avem a face cu organizarea valorilor într-un sistem și accederea lor la un mod

de a fi. Pe această dată imediată a conștiinței se dezvoltă sentimentul trăinicie și al autorității valorilor.

Acastă Pildă ne demonstrează că valorile sunt generale, numai reprezentările și afectele sunt individuale. Apoi, asemănarea omului cu Dumnezeu se manifestă prin dorință, dar și voință. Ele dau naștere unor acte identice, oamenii coincid, nu se despart prin valori. Orice valoare este o deschidere spre dumnezeire și spre umanitate în același timp, deoarece valoarea înseamnă comunicare, apropiere, participare, înțelegere și solidaritate. Frumusețe fără rod nu există.

"Va vedea frumusețea divină acela care trăiește așa cum trebuie, care se roagă așa cum trebuie, care studiază așa cum trebuie" - spune Fericitul Augustin. Din păcate, la noi, pe plaiurile mioritice, nu există verbul "a trebui".

Parafrazându-l pe fericitul Augustin, aş spune că acela va avea "frumusețe lăuntrică" și va putea să vadă frumusețea divină care se va ruga așa cum trebuie, care va crede așa cum trebuie și care va iubi așa cum trebuie. Înălțarea sufletului depinde de trei piloni: rugăciunea, credința și iubirea.

Rugăciunea (în viziunea părintelui Dumitru Stăniloae, din escul "Trăirea lui Dumnezeu în ortodoxie") "este o stare de interioritate reciprocă între cel ce se roagă și Dumnezeu, este taina unirii omului cu Dumnezeu. Dar, Dumnezeu, ca să lucreze astfel prin rugăciune, trebuie să găsească în om un pământ bun, în care nu sunt lăsați să crească spinii prea multor griji. Toți avem de la Dumnezeu darul rostirii cuvintelor și auzirii lor, dar nu toți rostim cuvinte bune, dar nu toți descoperim profunzimea lor. De aceea, nu toți descoperim prin cuvintele rostite și auzite taina existenței altuia și, în legătură cu ea, taina existenței noastre adâncite în Dumnezeu". Deci, pentru cei cu suflet bun, pentru cei cu "frumusețe lăuntrică", se deschide, prin cuvintele rugăciunii, taina existenței, care ne deschide vederea spre Dumnezeu. Rugăciunea este o stare de interioritate, ea nu are nicio eficiență rostită pe la cozi, așteptându-ți rândul să atingi o raclă. "Ci tu când te rogi, intră în odăița ta, încuie-ți ușa și roagă-te Tatălui tău, care este în ascuns, și Tatăl tău, care vede în ascuns îți va răsplăti..." - îl îndeamnă pe credincios Apostolul Matei (6:6-7). Dacă credinciosul se va obișnui să se roage cu sânguință, Dumnezeu îi va lumina calea fără mijlocitori. Noi, românii, avem o credință de suprafață, de aceea avem nevoie de mijlocitori: icoane făcătoare de minuni, moaște. Sfântul Grigorie Palama spune: "Vedrea și cunoașterea lui Dumnezeu prin fapte se numește lege naturală. Această cunoaștere e specifică omului natural, instinctual, lipsit de conștiință."

"Frumusețea lăuntrică" se dobândește prin credință.

Despre credință ne vorbește Miguel de Unamuno în escul "Agonia creștinismului". "Credința cea cu adevărat vie, cea care trăiește din îndoieli și nu le depășește, este voința de a ști care se preschimbă în voința de a iubi, este voința de a înțelege care devine înțelegerea voinței și nu dorința de a crede care sfârșește în neant. Însă toate acestea se petrec agonizând, luptând." Agonia este o luptă. Iisus Hristos ne-a spus-o El însuși: "...n-am venit să aduc pace, ci sabie" (Matei 5:34-36); "Foc am venit să arunc pe pământ și cât aş vrea să fie acum aprins" (Luca 12:49-53). Viu este doar cel aflat în lucrare. Orice creștin, pentru a-și dovedi credința, trebuie să spună despre sine: "ecce christianus!", căci omul nu se naște cu un suflet, ci moare cu el, atunci când și-a făurit unul. Iar scopul vieții este de a-ți făuri un suflet, un suflet nemuritor, un suflet care să fie propria noastră

lucrare.

Ce este oare mai cumplit pentru suflet: să nu poată fi frumos sau să nu poată vedea frumusețea? Să nu poată iubi sau să nu poată fi iubit? Să nu poată fi cunoscut sau să nu poată cunoaște? A fi frumos și bun, iată asemănarea cu Dumnezeu! Dar cum poți fi frumos și bun?

Miguel de Unamuno afirmă în același eseu: "Dacă în om se unește credința în Dumnezeu cu o elevație morală, aceasta nu se întâmplă pentru că credința în Dumnezeu l-ar face mai frumos, mai bun, cât fiindcă faptul de a fi frumos și bun, grație lui Dumnezeu, îl face să creadă în El."

Cum poate crede în Dumnezeu un suflet în permanentă orbire, un suflet cerșetor, imbecil? Credință fără voință nu există. Voința este divinul din noi, adică însuși Dumnezeu, care acționează în noi, pentru că suferă în noi. Nu există credință fără conștiință. Pentru că ne simțim conștiința, îl simțim pe Dumnezeu conștiință, adică persoană.

Nu există credință fără morală, Schopenhauer spune: "fundamentul moralei este compasiunea". Prin compasiune descoperim că Universul este uman și ne face să descoperim în el pe Tatăl nostru, trup din trupul căruia suntem, iar iubirea ne face să personalizăm întregul din care noi suntem parte. Fără pasiunea sufletului, fără frământare, fără incertitudine, fără disperarea de a se consola nu este credință adevărată. Credința este puterea creatoare a omului, floare a voinței.

Dumnezeu este Iubire, deci Voință.

José Ortega Y Gasset în "Studii despre iubire" pledează pentru o cultură a iubirii. "Iubirea debutează cu un stimulent ce are o direcție centripetă: de la obiect vine la noi. Actul iubirii nu începe însă decât după această excitare, mai bine zis incitare. Prin porul deschis de către săgeata incitantă a obiectului tâșnește iubirea și se îndreaptă activ către acesta, merge, așadar, în sens invers față de incitație și de dorință. Se îndreaptă de la îndrăgostit la obiectul iubit - de la mine la celălalt - în direcția centrifugă. Această caracteristică de a se găsi psihic în mișcare, în drum către un obiect, faptul de a ne deplasa continuu în intimitate dinspre ființa noastră către Dumnezeu și către cea a aproapelui este esența iubirii."

Cu toată forța ei, iubirea nu lucrează fără voință. Iubirea se naște din voință: "Precum m-a iubit pe mine Tatăl, așa v-am iubit și Eu pe voi." (Ioan 15:5). Ca să simțim iubirea Tatălui și a Fiului, depinde de gradul nostru de sensibilitate, de "frumusețe lăuntrică" față de ea. Nu poți merge către Dumnezeu iubit cu picioarele trupesti, dar, cu toate acestea, a-L iubi înseamnă a merge către El. Nu iubim numai duminica sau în anumite sărbători creștinești, deci ocazional, ci ne iubim obiectul iubirii în mod continuu. Iubirea este un fluid, un șuvoi de materie psihică ce curge coontinuu ca dintr-un izvor. Lumea este opera frumoasă și ordonată a lui Dumnezeu, numai cel care trăiește în ascultare și iubire poate vedea cele nevăzute în culori de o negrăită frumusețe și armonie. Frumusețea e manifestarea lui Dumnezeu în lume. Frumusețea naște iubire, iar iubirea naște creație. De la a iubi bunurile, trecem la iubirea Binelui, de la lucruri frumoase, la frumusețe, de la ce este adevărat, la Adevăr, de la iubirea plăcerilor, la iubirea Fericirii și, în final, la a iubi Iubirea.

Rugăciunea, credința și iubirea sunt coordonatele esențiale ale unui creștin adevărat. Din păcate, noi practicăm o credință de suprafață, sufocată de tot feluri de ritualuri, care mai de care

mai sofisticate, dar și foarte obositoare. "Cererile" din acatiste demonstrează că suntem un popor cu mentalitate de rob, asemenea poporului evreu, care, de câte ori n-avea ce mânca (doar mană cerească), spunea că era mai bine sub robia faraonului. "Măreția unui popor stă în gradul înalt al dezvoltării sale interioare, nu al celei exterioare" - spune Al. Soljenițin.

2.

"Ocupat să reconstruiască lumea, omul a uitat să se reconstruiască pe sine."

Andrei Platonov - Pepiniera omului nou

"Iau foc" de câte ori sunt în contact cu "omul nou": cenușiu, banal, lipsit de substanță. Nu rațiunea îl vertebrează ci sondajele de opinie, pulsul străzii, iureșul trepidant al modei, consumismul, plăcerile ieftine.

"Omul nou" a apărut când pe primul plan s-a pus "iubirea de oameni", renunțându-se la apartenența acestuia la Împărăția lui Dumnezeu. Această "iubire de oameni" este forma de expresie a unui refuz refulat, a unui impuls de a-i riposta lui Dumnezeu. Ea derivă din incapacitatea de a suporta "ochiul atotvăzător" și din aplecarea cu multă dragoste către om ca ființă naturală. Privirea omului ca ființă naturală și eliminarea "sentimentului stării de creatură", cum definește omul, Rudolf Otto în esul "Sacral", iată cauzele apariției "omului nou". Valoarea "iubirii de oameni" nu constă în dobândirea mântuirii celuiilalt, ci la afirmarea așa-numitei "bunăstări generale". O dată cu această eliberare de Absolut, ia naștere banalitatea - noul regim lumesc al epocii "vidului global". Ea se caracterizează prin mediocritate, platitudine și vulgaritate. Astfel a luat naștere o nouă creatură: omul standardizat, fabricat în serie, cu aceleași dorințe, gândind la fel: el nu are pasiuni, nici energie vitală.

Scriitorul și filosoful francez Pascal Bruckner în lucrarea "Euforia perpetuă" vorbește despre proiectul de a fi fericit al "omului nou", proiect ce cuprinde trei paradoxuri:

- a) caracterul abstract al fericirii explică seducția și angoasa din care se nasc conformismul și invidia;
- b) banalitatea, cotidianul care ne dezgustă prin monotonică - praful banalității otrăvește sufletele și destinele;
- c) eliminarea durerii - omul din ziua de azi suferă și pentru că nu vrea să sufere.

Dumitru Stăniloae, în esul "Trăirea lui Dumnezeu în ortodoxie", îl numește "omul margine": "Omul trăiește paradoxul: mereu lângă o margine peste care vre să treacă, trece de ea și dă de alta. Dar marginea peste care trece, când s-a despărțit de Dumnezeu, e iluzorie. Trecerea lui pare viață, dar ea e moarte sufletească eternă, ca trăire neîncetată lângă margine."

H. R. Patapievici, în esul "Omul recent", îl aseamănă cu Homo sovieticus: "disprețuiește ordinea, nu respectă nicio autoritate, are cultul plăcerii personale, crede că i se cuvine totul, interpretează absența privilegiilor ca pe o nedreptate strigătoare la cer, are cultul statului, pretinde totul de la societate, nu așteaptă nimic de la efortul său personal, crede că totul există pentru a-i înlesni lui plăcerile, cere tot mai mult,

dând din ce în ce mai puțin."

Goethe punea sub semnul întrebării acest tip de "umanitate": "Mă tem că umanitatea va deveni un imens spital, iar fiecare va fi pentru celălalt un infirmier plin de omenie."

Principala pârghie de subjugare pentru "omul nou" e plăcerea. Trăim într-o lume în care satisfacerea imediată, fără nicio întârziere și fără nici o opreliște a nevoilor îl preschimbă pe om într-o marionetă fericită și docilă. O păpușă supusă și satisfăcută, lipsită de idealuri și incapabil de împotriviri. "Omul nou" este produsul unui proces de deformare, e "beneficiarul" unui "cod cultural" simplificat, menit să-i asigure adaptarea într-o "lume pe dos". Este produsul unui dresaj general permanent prin "înmagazinarea" rapidă de cunoștințe.

Împotriva "vidului global", împotriva lumii banalizate, nu dispunem decât de o singură armă: cultura. Formarea unei personalități complete și armonioase se realizează prin conlucrarea dintre idealul educativ și idealul cultural al personalității. Un individ format în spiritul valorilor va reuși să se informeze corect ori de câte ori va simți nevoia sau va fi obligat să simtă această nevoie.

Câți dintre ei vizitează un muzeu de artă? Foarte puțini, deoarece pentru marea majoritate ar fi o lecție de umilință, fiindcă în spatele pupilei lor lipsește o minimă cultură plastică. Ei văd mult și disting puțin. De ce? "Ecranul global" le-a abrutizat privirea. Sunt permanent intoxicați cu rebuturi vizuale, ajungând să privească lumea prosteste. Un ochi nu vede decât ceea ce mintea din spatele lui a învățat de-a lungul timpului să vadă. Iar, când mintea e "tabula rasa", ochiul se comportă ca o arcadă oarbă.

Câți dintre ei se duc la Operă, ascultă o simfonie, o sonată? Foarte puțini, deoarece îi vezi pe străzi, la urechi cu mp3player, ascultând o muzică lălăită.

Câți dintre ei, blocați în trafic, ascultă CD-uri cu lectura unui roman? Foarte puțini, pentru că au pierdut capacitatea de a recepta lumea estetic. Trăiesc în fondul lor fără speranță și fără glorie. Sunt fericiți totuși, deoarece sunt satisfăcuți.

Oamenii fericiți, care se resemnează cu plăcerea lor aparentă, sunt incapabili de a avea "frumusețe lăuntrică" și de a vedea frumosul. Sunt incapabili de a iubi și a fi iubiți. Asistăm neputincioși la "sfârșitul moralei" în beneficiul unor etici slabe, minimale: a unei rațiuni suficiente sieși ce a dus și va duce la monstruoase anomalii.

Criza financiară actuală s-a declanșat și datorită "consumului irațional". Ea este o provocare pentru societatea modernă. Omul trebuie să regândească și să reconstruiască nu numai o nouă societate, dar și un nou tip de umanitate, în care valorile clasice: Adevărul, Binele, Frumosul și Sentimentul Sacralului să-și recapete importanța. S-a ajuns aici, deoarece umanitatea a rămas fără morală și fără cultură. Umanitatea va dispărea o dată cu dispariția cărții. Cultura îl ajută pe om să se cunoască, să cunoască și "să-și sporească" viața.

3.

"Îmi imaginez Raiul ca o imensă bibliotecă."

José Louis Borges

"Iau foc", în calitate de profesor, când iau contact cu o nouă progenitură - cyborgul, când sunt nevoit să aud "limba de beton"

a elevilor, transformată de unii dintre ei în porco-limbă.

Actuala civilizație tehnologică este un sistem totalitar care va duce la controlul complet al gândirii și al comportamentului oamenilor. Robot - nu există nicio felie între gând și fapt. Civilizația elină propovăduia moderația, cumpătarea și chibzuința; aceste valori au dispărut, au rămas numai viciile. Elevii din ziua de azi sunt dependenți de imagine și de sunet, iar principala trăsătură a acestei dependențe e frivolitatea. Logosul culturii a fost înlocuit de logosul subculturii de promoție. Viața lor a devenit un film de acțiune ale cărui puncte de atracție sunt: violența, suspansul, sexul și oroarea. Dependenți de computer, de mp3player, de telefon, elevii trăiesc o bucurie pe care niciun text literar nu le-o poate da. Și cum viața cea mai bună e viața plăcută - plăcerea devenind un viciu - fără chinul pus în slujba gândului și fără efortul impus de citirea unor cărți, tocmai de aceea elevii nu mai citesc nimic, nu mai asimilează nimic și nu vor să mai știe nimic. Trăiesc cu iluzia că Internetul le va rezolva problemele. Și astfel blazarea sufletească este inevitabilă și vlăguirea psihică e la ordinea zilei. În multe țări, în spitale, s-au înființat secții pentru dependenții de calculator. Întâlnirea omului cu computerul a dat naștere unei existențe corcice (jumătate om - jumătate calculator) al cărei destin pare să se desfășoare, dacă nu în dauna omului, atunci, negreșit, în direcția modificării naturii umane. Încet-încet, omul, dintr-un protagonist al evoluției vieții pe pământ, va deveni o victimă a ei, un fel de anexă a computerului, o prezență auxiliară al cărei rost va fi eclipsat de noua progenitură - cyborgul.

E. A. Poe propunea patru condiții ale fericirii: viața în aer liber, iubirea, detașarea de ambițiile meschine și creația. Cred însă că salvarea omului o poate face numai cultura. Fără cultură nu poți arăta nici cine ești, nici dacă ești, nici cum ești.

Sfântul Pontif, Ioan Paul al II-lea, considera cultura drept "un mare dascăl al oamenilor", credința reprezentând întâlnirea lui Dumnezeu cu omul. Adevărata viață se trăiește prin cultură. Toate activitățile umane își au obârșia în "cultura animi", sau, după cum spune Cicero: "...în cultura reflecției și a dragostei prin care omul se ridică la cea mai înaltă demnitate, care constă în a gândi liber și care se exprimă în darul cel mai sublim manifestat prin iubire." Cultura este deci un instrument de apropiere și de participare, de înțelegere și de solidaritate.

Există o speranță de salvare a umanului? Da, prin reinventarea pedagogiei culturii. Ea nu se reduce la un transfer de cunoștințe și experiențe socio-culturale, ci trebuie însoțită de o năzuință formativă spre valorile autentice, spre înaltele valori cu adevărat importante pentru elevi și comunitate. Datorită culturii, sufletul primește valorile Binelui, Adevărului și Frumosului, creându-și "frumusețe lăuntrică". Suntem încă o civilizație a cărții. Un studiu recent arată că 52% dintre români nu citesc nicio carte într-un an. Un popor care nu citește este condamnat la înapoiere spirituală. Elevii privesc textul literar ca pe un obiect de muzeu care trebuie întors pe toate fețele, analizat, comparat, dar nu și folosit ca sursă de educație estetică. În schimb, după studierea unui text literar, elevul ar trebui să se întrebe ce anume l-a impresionat și cum anume a reușit scriitorul să-l seducă.

Henri Bergson în "Eseu despre datele imediate ale conștiinței" explică de unde vine farmecul poeziei: "Poetul este acela la care sentimentele se dezvoltă sub formă de imagini, iar imaginile însele în cuvinte, supuse ritmului pentru a le

transpune. Sentimentul frumosului nu e un sentiment special, ci un sentiment care va îmbrăca esteticul cu condiția de a fi sugerat, nu cauzat. Practic, sentimentul sugerat întrerupe țesătura strânsă a faptelor psihologice care compun istoria noastră, se substituie lor și ne acaparează tot sufletul. Meritul unei opere de artă nu se măsoară atât în puterea cu care ne cucerește sentimentul sugerat cât cu bogăția acestui sentiment. _Bogăția acestui sentiment ne face sufletul frumos._"

Constelația Luceafărului cuprinde iubirea și creația. Cele două aspecte ne relevă experiența cutremurătoare a unor adânci drame sufletești și a unei nu mai puțin răscolitoare drame a cunoașterii. Eminescu, asemenea marilor genii ale lumii, Dante, Petrarca, Heidegger, are o inimă emoțională, loc al furtunilor, al lacrimilor și al conflictului. Dante o zărește pe Beatrice; Petrarca pe Laura; Eminescu pe Veronica Micle; Heidegger pe Hannah Arendt - aceste ființe le-au trezit inima la viața estetică. Frumusețea, care a produs aceste evenimente în inimă, a transformat întreaga cultură. Sufletul e născut în frumusețe și se hrănește cu frumusețe. Frumusețea naște iubire, iar iubirea naște creație. Iată de ce textul literar trebuie să fie folosit ca sursă de educație estetică.

De ce trebuie, dragi elevi, să citim?

Gabriel Liiceanu ne dă acest răspuns: "Citim pentru că nu numai trupul, ci și spiritul poate fi «nespălat». Și lucrul acesta se vede. Murdăria spiritului se prelinge pe vorbele noastre, pe îmbinarea lor, pe felul în care le rostim. Spiritul nostru nespălat se transformă în cuvinte lătrate, în vulgaritate, în prostie."

Cartea nu este un obiect, ci un obiect de citit și, astfel, singurul corp spiritual existent în lume. Lumea poate fi schimbată prin modelarea sufletului, prin iluminarea lui, așadar prin cărți. Numai un suflet frumos este capabil să rodească - idee relevantă în povestirea "Mântuirea smochinului" de Vasile Voiculescu. Ioan, cel care a scris Apocalipsa, stă de vorbă cu un tânăr sofist pe tema blestemului lui Iisus de a se usca smochinul. Tânărul sofist îi spune Sfântului Ioan că acest blestem este un păcat împotriva frumuseții și ar vrea să știe dacă acest pom, îmbrăcat cu frumusețe, avea vreun viciu. Sfântul Ioan îi răspunde că smochinul avea o frumusețe stearpă, nefoositoare, îndărătnică:

"- Nu-și împlinea menirea. Mințea. Înșela. Se împotriva duhului.

- Dacă era frumos, era de ajuns, hotărî sofistul. Îndatorirea lui sta în propovăduirea frumuseții sale. Nu trebuia să facă mai mult.

- Nu. Slujba frumuseții lui întregi era _rodul_, spuse Ioan. Căci dacă vorbești de îndatorire și slujbă, zici supunere și muncă. Or, el nu s-a supus. Iar munca nu e frumoasă decât dacă se bucură și alții, cât mai mulți, de ea."

Ca să dobândești "frumusețe lăuntrică" trebuie să procedăm asemenea sculptorului unei statui, așa cum ne îndeamnă Plotin:

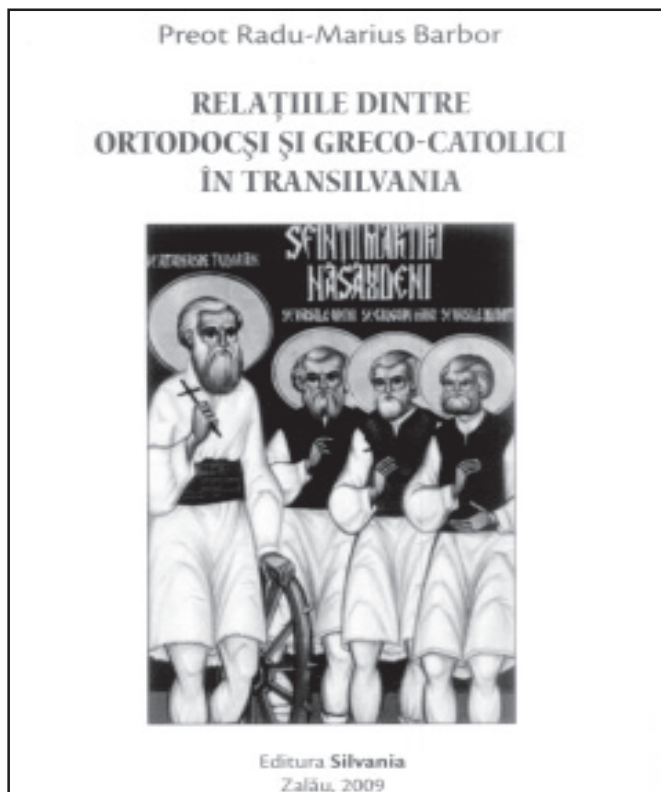
"Întoarce-te spre tine însuși și privește: dacă încă nu te vezi frumos, fă cum face sculptorul unei statui care trebuie să devină frumoasă: taie, cioplește, șlefuește, curăță până când statuia capătă un chip frumos.

Fă și tu întocmai: înlătură tot prisosul, îndreaptă tot ce este strâmb, curăță părțile întunecate și dă-le strălucire și sculptează-ți într-una propria «statuie», până când divina splendoare a virtuții va strălumi pentru tine, până când vei vedea Întelepciunea, în picioare, pe tronul ei sacru."

Zaharia PRODAN

Nou la Editura "Silvania":

Nevoia de dialog

Motoul ales de preotul Radu-Marius Barbor pentru lucrarea sa *Relațiile dintre ortodocși și greco-catolici în Transilvania* (carte apărută, cu binecuvântarea Preasfinției sale Petroniu Florea, Episcopul Sălajului, la Editura Silvania a Direcției pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Sălaj, Zalău, 2009) este edificator pentru credința și demersul autorului: "Și slava pe care Tu Mi-ai dat-o, le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una suntem" (Ioan 17, 22).

"Demersul istoriografic al preotului Radu-Marius Barbor se înscrie în aria de definire a identității și alterității confesionale în spațiul transilvănean - precizează, în *Cuvânt înainte*, pr. lect. dr. Gabriel Gârdan. Lucrarea de față izvorăște din rațiuni identitare și totodată este motivată de dorința de a sublinia faptul că identitatea și alteritatea sunt premisele fundamentale ale culturii dialogului a cărei criză generează confuzii și tensiuni interconfesionale. Ea se constituie concomitent într-o invitație la asumarea identității și la exercițiu în aria culturii dialogului."

Pornind de la realitatea că în istoria românilor din Transilvania cele două biserici - Ortodoxă și Greco-Catolică - au avut, ca instituții de bază, un rol important în formarea identității naționale, autorul cărții analizează relațiile dintre aceste biserici și credincioșii lor de-a lungul vremii. În *Capitolul I - Ortodoxie și Uniatism în secolul XVIII* găsim date despre *Dezbinarea bisericească a românilor transilvăneni din anii 1968-1701; Lupta pentru apărarea Ortodoxiei în Transilvania în secolul al XVIII-lea; Biserica unită în secolul XVIII, în timpul păstoririi urmașilor episcopului Atanasie Anghel. În Capitolul II* este abordată relația dintre *Ortodoxie și Uniatism în secolul al XIX-lea*, iar în *Capitolul III, în secolul XX*, insistându-se la *Reîntregirea bisericească din anul 1948*. Un capitol aparte -

Serie nouă, Anul V, Nr. 5 (52), mai 2009

IV - abordează, în mai multe subcapitole, *Relațiile actuale între ortodocși și greco-catolici*: IV.1- *Situația statistică actuală a credincioșilor ortodocși și greco-catolici*; IV.2 - *Situația juridică a bunurilor parohiale în legislația de dinainte de 1989 și în cea actuală*; IV.3 - *Dialogul dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Română Unită cu Roma (Greco-Catolică)*; IV.4 - *Biserici ajunse în posesia greco-catolicilor: prin dialog, prin ocupare forțată și prin justiție*; IV.5 - *Situația actuală a bisericilor greco-catolice*.

Orice om și credincios de bună credință îmbrățișează pledoria pentru cultura dialogului interconfesional, explicită chiar din *Cuvântul înainte* al preotului dr. Gabriel Gârdan: "Tradusă în realitățile cotidiene, cultura dialogului, fie el chiar interconfesional, presupune în fond obligatoriu conștiința propriei identități și respectul alterității partenerului de dialog, asumarea propriei identități chiar dacă ea a suferit mutații structurale, numerice sau siluiri și consecvența între cuvânt și faptă".

Sperăm ca această carte să contribuie la cultura acestui dialog.

Așa cum și-a propus, autorul a reușit să facă în această lucrare "o trecere în revistă a principalelor evenimente și personalități care s-au perindat pe încercatul pământ ardelean în cei peste 300 de ani de la despărțirea fraților de același neam și limbă, prin unirea unora dintre ei cu Biserica Romei. De asemenea, credem că lucrarea va fi un bun instrument de lucru pentru teologi în a răspunde cât mai concis eventualelor întrebări despre acest subiect" - afirmă preotul Radu-Marius Barbor. Documentele cuprinse în anexe sunt de mare folos în acest sens.

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Caiete Silvine

Porolissum. Vicus militar, structura generală, ca așezare civilă de castru de trupe auxiliare

Un important rol în conceperea planului unui *vicus* militar, de pe lângă castrul de trupe auxiliare în vecinătatea căruia era, l-au avut amplasamentele unor construcții cu caracter public sau privat din structura sa, cum au fost: *forul, baia, temple, mansio, magazine, cârciumi, ateliere, locuințe, cimitirul etc.* Și amplasamentul lor se alegea după principii și criterii precise, avându-se în vedere, în primul rând, poziția castrului și drumurile principale de acces dinspre și înspre fortificație. *Via praetoria*, prin extensia ei în afara castrului, constituie, în majoritatea cazurilor, drumul de referință în stabilirea amplasamentului *vicus*-ului. În foarte multe cazuri a fost axa rutieră principală a așezării, în raport cu care se stabileau celelalte coordonate ale sale. Rețeaua stradală a avut o importanță deosebită. La ea se aliniau toate construcțiile, avându-se în vedere o exploatare judicioasă a suprafețelor de teren avute la dispoziție. Drumurile din structura *vicus*-ului de la Porolissum au fost realizate în conformitate cu regulile impuse de realizarea unui astfel de obiectiv ce se găsea în intravilan. Realizate din dale de piatră așezate pe o structură de straturi succesive de prundiș și nisip, drumurile au avut un rol important în structura așezării. În prezent la Porolissum este dezvelită o porțiune de drum pe o lungime de 500 m., drum care este bine păstrat.

Clădirile cu destinație locuință sunt construcțiile cele mai reprezentative în structura tuturor *vici*-lor militari. Ele pot constitui elemente de referință în stabilirea unei tipologii la nivelul unei astfel de așezări. Astfel, se are în vedere poziția lor față de castru și față de căile de acces dinspre și înspre fortificație; prezența unor aliniamente principale și secundare conform rețelei stradale; a parcelării, care a dus la obținerea unor suprafețe, ce au permis o exploatare judicioasă a terenului, precum și structura interioară a clădirilor ce făceau parte din această categorie.

Alinierea clădirilor-locuință de o parte și de alta a drumurilor din așezare a făcut ca aceste construcții, datorită tendinței de exploatare judicioasă a terenului, să aibă o formă dreptunghiulară, cu o dezvoltare a dimensiunilor pe lungime. Acest lucru a determinat existența unei forme specifice, cunoscută în literatura de specialitate sub denumirea de *Striphouse*, pentru provincia Britannia, sau *Streifenhaus* pentru provincia Germania Superior. Acest tip de construcție este caracterizat, pe lângă dezvoltarea sa pe lungime, de prezența unui front relativ îngust spre drum, în multe cazuri individualizat de prezența unor *portice*, care sunt amenajări întâlnite în mod general în așezările civile de acest tip. Prezența lor indică nivelul atins de fenomenul de urbanism. Din punct de vedere tehnic, *porticul* putea fi realizat din stâlpi din lemn sau piatră, care se puteau sprijini, de la caz la caz, pe o talpă de lemn sau pe o fundație de zidărie. În ceea ce privește tehnica de realizare, existau diferențe în cazul clădirilor, de la o parcelă la alta, sau de la un "cartier" la altul. În anumite situații *porticele* pot fi închise și transformate în galerii comerciale. De regulă, acestea au fost construite, pentru a se obține o suprafață protejată, spre drum, în fața clădirii, exploatată din punct de vedere comercial

sau doar ca o suprafață care putea proteja de intemperii pe cei care se puteau adăposti în suprafața respectivă. La Porolissum, avem astfel de tipuri de clădiri în cazul celor convențional numite L7, LM3, cercetate în imediata vecinătate a castrului.

Prima fază de locuire în *vici* militari, sub aspectul construcțiilor cu destinația locuință, în general, este marcată de existența unor construcții ușoare, din lemn și a unora chiar semiîngropate (bordeie). Prezența bordeielor ca tip de construcție-locuință este valabilă, așadar, într-o primă etapă de locuire, pentru aproape toate cazurile de *vici* militari. La Porolissum, prezența unor construcții semiîngropate a fost constatată arheologic, aspect valabil pentru o fază de început de locuire în *vicus*, în cazul construcțiilor convențional numite LM3 și N11. Ridicarea lor s-a realizat, de la bun început, conform unui plan de sistematizare, se pare dinainte conceput. Acesta se va regăsi mai târziu în structura așezării, moment în care clădirile au fost ridicate din piatră și cărămidă. Prima fază de locuire în *vici* militari, caracterizată de prezența construcțiilor de lemn și a celor semiîngropate, se încheie, de regulă, printr-o incendiere masivă, aspect constatat arheologic, în foarte multe cazuri, în provinciile vestice ale Imperiului (la Rottweil, Walheim, Ladenburg, Saalburg), dar și în provinciile dacice (la Porolissum, Tibiscum, Cășei, Sutor). După această primă fază de locuire au urmat etape noi de construcție marcate de faze succesive de construcție și reconstrucție, prilej cu care s-au realizat refaceri și amenajări. Așa cum am arătat, în această etapă secundă, clădirile aveau fundație din piatră și elevație de zid (piatră și cărămidă). Transformările constatate, în ceea ce privește sistematizarea *vici*-lor, evoluția înregistrată prin amenajări, transformări și extinderi, pot fi legate și de mișcările de trupe din castru, de sosirea unor noi contingente de așa numiți "*însoțitori de trupă*", ce urmau unitățile militare nou venite sau urmau plecarea altora. Fenomenul amintit reprezintă procesul de reîmprospătare a populației civile din așezare, odată cu mișcările de trupe din garnizoană.

Dezvoltarea sistematică a *vici*-lor militari, conform unui plan dinainte conceput, a determinat ca ridicarea construcțiilor, mai ales a celor cu destinație locuință, să fie făcută după un anumit șablon, care bineînțeles a fost adaptat condițiilor specifice locului. Această situație ne oferă, de la caz la caz, anumite particularități. Parcelarea suprafeței așezării, în general, a avut în vedere, de la bun început, o anumită structură stradală, ce urmărea o exploatare eficientă a spațiului, fapt ce a determinat existența clădirilor de tip alungit. Construcția locuință alungită, prin formă și prin amplasament, are originea în tipul de corturi instalate inițial cu ocazia stabilirii populației civile în vecinătatea taberei militare. Acestea erau ridicate, în mod organizat, asemănător aliniamentelor de corturi din incinta castrului, într-o fază de început a existenței sale. Organizarea și exploatarea judicioasă a interiorului castrului, prin construcții de o formă de regulă alungită, dreptunghiulară, urmăreau același scop, cel de exploatare cât mai judicioasă a suprafeței fortificației,

care era riguros organizată, aspect ce se regăsește, în opinia noastră, și în cazul *vici-lor* militari. Trebuie însă avut în vedere faptul că a existat o mare deosebire între planul de organizare a *vicus*-ului ca așezare civilă de castru de trupe auxiliare și un plan urban unde elementele de referință le reprezentau axele celor două drumuri orientate în raport de punctele cardinale principale, *cardo* și *decumanus maximus*. Așadar, exista o diferență majoră între modalitatea de concepere a planului urbanistic a orașelor și cel al *vici-lor* militari. Structura interioară a acestora a fost cercetată și analizată, ajungându-se la această concluzie.

Pentru tipul de construcții cu destinație locuință, intrările dinspre stradă sunt deschise, sau numai ușor închise. Nu avem foarte clar, în acest moment, date care să susțină ideea prezenței, în toate cazurile, a streășinei - element de tradiție helvetică. Un rol important, în acest sens, îl avea ordinea acestora conform mărimilor lor, pe aliniamente de construcții. Pivnița, ca spațiu de depozitare din subsolul clădirilor-locuință, nu aparține tipului de bază al acestor construcții, chiar dacă în unele așezări aceasta exista în cazul fiecărei case. Existența frecventă, în conformitate cu o regulă general valabilă, a pivnițelor este limitată la unele regiuni și este apreciată că depindea în foarte mare măsură de originea locuitorilor în *vicus*.

Așadar, forma clădirii de tip alungit (*Striphouse* sau *Streifenhaus*), tipică pentru așezările vicane, a fost influențată în mod direct de parcelarea inițială, de fâșiile

înguste și lungi, ce urmăreau o exploatare cât mai eficientă a suprafeței așezării. Regula a fost respectată și în etapele ulterioare din evoluția sa. În spatele aliniamentelor de clădiri se găseau zone clar definite, cu fântâni, latrine, gropi de gunoi, precum și în anumite cazuri, de ateliere și grădini.

Este surprinzător de constatat, sub aspectul evoluției așezării, că parcelările făcute la un moment de început s-au menținut în general, de-a lungul etapelor din evoluția așezării. Indiferent dacă casele au avut pereți comuni sau separați. Acest fapt ne confirmă existența unui plan, prin parcelări, în baza unor măsurători prealabile. Dacă amplasamentul frontului dinspre stradă a clădirilor s-a schimbat, de-a lungul fazelor de construcție, linia de demarcație laterală, între clădiri a rămas constantă. Aspectul menționat este dat de densitatea construcțiilor, de necesitatea exploatării la maxim a suprafeței și a controlului asupra dezvoltării așezării, aspecte reglementate prin prevederile *Leges XII tabularum*.

Baia, ca instituție, a avut un rol deosebit în așezările civile romane, indiferent de statutul avut, așadar, aspect valabil și într-o comunitatea civilă provincială ca cea a *vici-lor* militari. Edificiul băii, prin amplasamentul său, era un element de referință în ceea ce privește conceperea planului de sistematizare al așezării. În provinciile vestice ale Imperiului, baia se găsea amplasată, în proporție de 45-50% din situații, de-o parte a drumului ce ieșea din castru pe *porta praetoria* sau *porta principalis dextra*. Sunt înregistrate

bineînțele și excepții de la regulă, fapt constatat arheologic atât în provinciile vestice ale Imperiului, cât și în provinciile dacice. Evoluția stadiului actual al cercetărilor urmează să certifice sau să infirme faptul că a existat sau nu o regulă general valabilă respectată în alegerea amplasamentului băii în structura unui vicus militar.

Cimitirele au fost un alt element legat de existența vicilor militari, ca și în cazul tuturor așezărilor rurale sau urbane. Spațiu special, rezervat îngropării rămășițelor pământești, ale persoanelor decedate, cimitirul este un element deosebit de important în structura oricărei comunități umane. Prin *leges XII tabularum* necropolele romane li se stabilea cu precizie amplasamentul, la o distanță de 1000 - 2000 m de așezare, întotdeauna *extra muros*, cu un perimetru clar delimitat, printr-o parcelare prealabilă. Din considerente de igienă, cimitirul trebuia să se găsească la o distanță apreciabilă de așezare.

În condițiile toleranței religioase manifestate de autoritatea romană, era firesc ca fiecare grup etnic și religios, din orice comunitate, să-și păstreze practicile religioase și anumite manifestări, inclusiv în domeniul funerar. Așa se explică de ce în necropolele provinciale romane întâlnim multe modalități de înmormântare, aspect ce reflectă credințe și practici funerare din cele mai diverse. Unificarea culturală, în cadrul procesului de romanizare, a dus la răspândirea unor elemente funerare comune. Aceasta se poate explica prin generalizarea treptată a ritului de inhumatie în defavoarea celui de incineratie. Amintim, în aceeași ordine de idei, preferința claselor înstărite pentru depunerea defunctului în sarcofag de piatră și prin punerea de monumente funerare, de inscripții și reprezentări sculpturale.

Sunt întâlnite în practicile funerare romane morminte plane sau tumulare. Cele plane, de inhumatie, sunt de regulă cu defunctul în poziție întinsă, rar chircit. Defunctul putea fi depus fie direct în groapă, fie într-un sicriu, care putea fi din piatră, cărămidă sau lemn. În cazul incinerării defunctului, acesta era ars într-un loc special (*ustrinum*), sau simplu pe un rug amenajat în acest scop. Resturile cremației erau depuse într-o groapă obișnuită, sau într-una a cărei pereți fuseseră, în prealabil, arși ritual, în scop purificator. Depunerea mai putea fi pusă într-o urnă, cu sau fără capac. Sunt întâlnite și situații în care defunctul a fost ars într-o groapă, pe un rug, mormântul în acest caz se numea *busta*. În cazul tumulilor sunt întâlnite situații de înhumări în sarcofag, sau amenajări din cărămizi, precum și morminte de incineratie.

Prezența necropolelelor în care predomină un anumit tip de înmormântare denotă prezența unei populații căreia îi era repartizat cimitirul. Legat de modalitatea de înmormântare se poate face o repartizare etnică, sau cronologică în cazul aceleiași necropole.

Necropolele vicilor militari aveau o altă locație comparativ cu locațiile necropolelelor garnizoanei. Trebuie avută în vedere în acest sens distincția existentă între cimitirile militare și cele civile. Este clar, ele trebuiau să fi avut două amplasamente diferite, deși din punct de vedere arheologic sunt constatate și excepții de la această regulă. În cazul celor civile, putea exista o sectorizare a suprafeței cimitirului, după etnia defuncților.

Mansio era o altă construcție cu o importanță deosebită în structura vicilor militari. Impunătoare prin dimensiuni,

avea o structură internă complexă, cu spații de cazare, servirea meselor etc., pentru oaspeții de rang superior ai garnizoanei și însoțitorilor acestora. Având ziduri de piatră, *mansio* a fost ridicată, de regulă, în vecinătatea acceselor principale în castru (*porta principalis dextra* sau *porta principalis sinistra*). Legat de amplasamentul său, este clar că această clădire ocupă o poziție distinctă în structura așezării. În mod obișnuit, se găsea la maxim 100 m de castru și este recunoscută după forma patrulateră și prin prezența unei curți interioare flancate pe toate laturile sale de diferite încăperi.

În structura edificiului cu destinația *mansio* exista o curte interioară mărginită de o parte și de alta de încăperi ce erau ca destinație: camere de cazare, săli de baie, bucătărie, sală de mese, vestiar, sală de păstrat băuturi, grajduri și încăperi pentru însoțitori. Structura internă și destinația încăperilor ne dă posibilitatea să acceptăm ideea că edificiul ar fi fost de fapt un han. În acest sens nu s-a ajuns deocamdată la un punct de vedere unic. În opinia unora, clădirea reprezenta un loc de depozitare pentru diferite categorii de marfă, sau chiar un "super magazin". Încăperile amplasate în jurul curții interioare puteau fi spații comerciale, prăvălii.

Așadar, destinația construcției poate fi legată și de politica de încurajare a comerțului, aspect urmărit prin susținerea unui comerț organizat la nivel de prăvălii, concentrat în cazul de față în structura unei construcții cu destinație precisă. Cercetările viitoare urmează să clarifice acest aspect. Deocamdată, se apreciază că destinația a fost cea de spațiu de cazare a oaspeților de rang înalt ai garnizoanei. Stadiul actual al cercetărilor nu a permis până în prezent, pentru provinciile dacice, identificarea unei construcții cu o astfel de destinație. Nici în cazul vicilor cercetați în restul provinciilor Imperiului nu se cunosc prea multe despre acest tip de construcție, fapt ce permite, în acest moment, interpretări diverse insuficient argumentate. Legat de existența unui astfel de obiectiv, sunt menționate în câteva cazuri numai prezența edificiului în *vicus*, structura sa internă, precum și locația acestuia în raport cu castrul.

În *vicus* existau diferite construcții cu destinație comercială, respectiv cea de prăvălii. Existau cazuri în care *porticele* anumitor clădiri erau închise, ele se presupune că au fost transformate în galerii comerciale. În cadrul construcțiilor-locuință din *vici*, a fost constatată arheologic frecvent existența unor spații în subsolul lor. Acestea nu sunt altceva decât pivnițe ce funcționau ca spații de depozitare. Suprafața lor denotă capacitatea de depozitare a unui volum mare de produse. Astfel de spații erau de regulă amplasate sub încăperile dinspre drum ale unor clădiri din *vicus*, care presupunem că erau spații cu destinație comercială (prăvălii). Restul încăperilor din structura clădirii erau spații de locuit. Pivnițele, cu un volum foarte mare, ca spațiu de depozitare, nu se justifică pentru o simplă locuință. Cu siguranță ele erau depozite ale prăvăliilor ce funcționau în încăperile de deasupra.

Prezența unor spații unde se desfășurau activități de comerț din structura clădirilor-locuință relevă existența fenomenului și diversitatea acestuia. Nu excludem însă existența și a unui comerț evoluat, prin prezența unor construcții cu destinație strict comercială. După părerea noastră, comerțul în așezarea civilă a castrului, în majoritatea cazurilor, se desfășura în prăvălii, ce se găseau în structura

clădirilor-locuință. Prin structură și formă, aceste clădiri puteau fi atât locuințe, cât și prăvălii.

În structura *vici*-lor militari sunt întâlnite și clădiri în care se derulau activități sau și activități de cârciumărit, acestea erau *taberna*. Prezența cârciumilor și hanurilor, în structura acestui tip de așezare civilă este pe deplin explicată. Activitatea de cârciumărit într-un astfel de mediu, dat de o comunitate ce depindea de prezența militarilor garnizoanei,

era deosebit de profitabilă. Existența comunității de militari, puternică atât sub aspect numeric cât și ca putere de cumpărare, explică prezența acestor stabilimente. Ca și în cazul prăvăliilor, cârciumile puteau exista și funcționa în construcții distincte, sau ca și parte componentă a unor construcții cu o altă destinație, publică sau privată.

Inovație greco-romană, *forul* a avut un rol principal și în structura așezărilor civile de castru de trupe auxiliare. Loc

deschis, spațiu pentru întâlniri publice, forul era frecvent întâlnit în așezările civile. Prezența lui, în așezări de tip *vicus* militar, este atestată în provincia Germania Superior, unde au fost identificate arheologic edificii apreciate ca fiind *fora*. Edificiul era amplasat de regulă într-o zonă centrală a așezării. Ansamblu de construcții cu un plan rectangular, *forul* avea un amplasament și structură dată după reguli precise. Centrul administrativ și comercial *forul* avea: spații comerciale specializate pe anumite produse - *forum piscinarium*, *forum olitorium*, *forum boarium*, *forum vinarium*, *fora alimentaria*; din structura sa mai făceau parte: *basilica*, *curia*, *schola*, *officia*, spații pentru corporații, magazine, birourile magistraților. În curtea deschisă, centrală (*atrium*) și sub *porticele* ce o flancau, existau statuile unor *principes*, *legati augusti*, *patroni*, *evergetes* etc. Forurile provinciale se constituie în ansambluri arhitectonice unitare realizate după modele italiice, fiind astfel posibilă o clasificare a lor în cadrul unei tipologii.

Ca edificiu, templul reprezintă monumentul de cult, spațiul sacru, destinat în exclusivitate manifestărilor oficiale și publice ale cultului unei sau unor divinități. Inițial, templul, la originile sale, era apreciat ca fiind locuința divinității. Amplasamentul construcției era ales în funcție de divinitate (*triada capitolină* era amplasat de regulă lângă *for*, templul lui Marte era în afara așezării, *templul lui Mercurius* era în zona pieței). Structura construcțiilor cu destinație templu este una clasică - intrare unică, *vestibulum* și *cella*. Majoritatea templelor capitoline au trei *cellae*, sau se întâlnesc și cu o *cella* mică. Forma templelor la romani a fost rezultatul unei duble influențe, greacă și etruscă, din care a rezultat un hibrid intermediar, care a devenit, în timp, reprezentativ din punct de vedere arhitectonic, pentru edificiile religioase. Privit inițial ca și o locuință a divinității, templul se pare se reducea la o construcție cu o singură încăpere, de formă dreptunghiulară, orientată de regulă pe direcția E - V. Accesul se făcea printr-un *vestibulum* - pronaos.

Ca tehnică de construcție, templele romane respectă reguli folosite cu mult timp înainte de greci, sunt mai ales respectate principiile în ceea ce privesc caracteristicile planimetrice ale construcțiilor de acest tip.

Vicus-ul militar a avut și întreținut o puternică relație, de interdependență, așa cum am arătat, cu garnizoana. O serie de produse și servicii pentru militari erau asigurate de populația civilă din așezare. Cercetările arheologice atestă existența în structura *vici*-lor unui important număr de ateliere meșteșugărești cu o varietate de activități de producție, ce evidențiază în acest caz un puternic potențial economic la nivelul *vici*-lor militari. Așadar, existența unor ateliere, sau chiar a unor aglomerări de ateliere, în anumite zone a așezării (cartiere), atestate arheologic, scot în evidență prezența acestora, profilul producției meșteșugărești, precum și rolul sub aspect urbanistic pe care l-au avut ca și tip de construcție. În acest caz, trebuie precizat faptul că în anumite situații, în care se atestă continuitatea de locuire în *vicus* și după părăsirea garnizoanei de către militari, atelierele ca și construcție și unitate de producție continuă să existe și să funcționeze. Menținerea pieței de mărfuri în provincii, în timpul stăpânirii romane și după părăsirea acesteia de către autoritatea imperială, a depins de funcționarea atelierelor și de interesul meșteșugarilor, de existența și folosirea pe mai

departe a căilor de comunicație ce permiteau legătura, în continuare, între zone. Aceasta reprezintă unul dintre elementele determinante ale fenomenului continuității de locuire a așezării.

Carierele au reprezentat puncte de exploatare a pietrei, ca materie primă, pentru materialele de construcții, elementele arhitectonice și monumente cu un rol deosebit, sub aspectul politicii edilitare, a oricărui tip de așezare umană rurală sau urbană. Piatra, în epoca antică, a reprezentat elementul de bază în politica edilitară. Exploatări de piatră aveau în vedere, în primul rând: sursa, procedura de exploatare, calitatea pietrei, și destinația acesteia. Deschiderea exploatării depindea de factorii geologici, direcția diaclozei, respectiv direcția naturală de despicare a straturilor de rocă, duritatea acesteia, precum și mărimea frontului de exploatare și transportul până la locul unde piatra urma să fie folosită sau prelucrată.

În ceea ce privește uneltele folosite în exploatarea pietrei în cariere, trebuie avute în vedere diferențele existente între uneltele specializate, folosite în exploatarea propriu-zisă și cele folosite în prelucrarea primară, ce se făcea cu siguranță în anumite situații la locul de exploatare. Astfel, au fost utilizate diferite tipuri de unelte - ciocane, dălți, târnăcoape, fierăstraie, clești, icuri etc. Tot legat de exploatarea pietrei în cariere, trebuie avute în vedere și mijloacele de transport, folosite pentru distanțe mai mari, sau mai mici (sănii, platforme, căruțe).

Carierele au avut și au jucat un rol deosebit de important în dezvoltarea așezărilor umane. S-a luat în calcul cantitatea și calitatea pietrei ce se putea exploata și prelucra la un moment dat. Cantitatea de material litic ce-l puteau oferi și care a fost folosit în ridicarea clădirilor și drumurilor a condiționat evoluția așezării și poate ilustra contribuția avută la susținerea dezvoltării unei civilizații. Exemplul poate fi elocvent, mai ales în cazul unui spațiu nou inclus ca provincie în structura Imperiului. Piatra a reprezentat elementul de bază care a contribuit la realizarea dimensiunii civilizației materiale romane. Drumurile, prin tehnica de realizare și mai ales prin eficiența lor, necesitau de asemenea mari cantități de piatră, asigurată de surse reprezentate de cariere.

Vici militari, prin rolul avut, au reprezentat baza structurii urbanistice, economice, politice și militare ce a susținut sistemul administrației militare în teritoriul provinciilor. Procesul de urbanizare romană a avut la bază acest tip de așezare civilă, cu toate că au existat situații în care acestea n-au dobândit statutul de oraș. Procesul de romanizare a avut ca bază *vici* militari ca punct de pornire în procesul de integrare în Imperiu a teritoriilor nou cucerite. *Vici* militari au avut un rol deosebit în iradierea culturii și civilizației romane în noul spațiu provincial. În acest sens este important de avut în vedere și prezența în armata romană a altor etnici decât cei din zona inițială de incorporare, care erau locuitori ai așezării. *Vicus*-ul a reprezentat sursă de îmborsărire, completare a efectivelor unităților militare cantonate în castre, sau chiar bază a unităților formate, cel puțin inițial, numai din etnici locali (vezi la Porolissum cazul unității militare *cohors III Dacorum* formată din etnici daci). Dispunerea relativ uniformă a așezărilor militare în teritoriile noii provincii a avut un rol deosebit în urbanizarea provinciei și romanizarea populației băștinașe.

Dumitru Gheorghe TAMBA

Alegerile parlamentare parțiale din circumscripțiile electorale Zalău și Crasna (1920-1921)

În numărul 50 al revistei "Caiete Silvane" am publicat un studiu referitor la alegerile parlamentare din anul 1920 în județul Sălaj, studiu care continuă serialul dedicat vieții politice sălăjene, în perioada 1919 - 2000, cu accent pe campaniile electorale. În finalul studiului anterior, subliniam faptul că de la alegerile parlamentare din anul 1920 și până la cele din anul 1922 au existat, și în județul Sălaj, alegeri parlamentare parțiale, pentru Camera Deputaților, în circumscripțiile electorale Zalău și Crasna, care vor constitui subiectul prezentului studiu.

În circumscripția electorală Zalău, după cum aminteam în studiul anterior, la alegerile din iunie 1920, mandatul de deputat l-a obținut Aurel Breban, candidat al partidului de guvernământ, adică al Partidului Poporului, condus de generalul Alexandru Averescu. Însă, în momentul validării mandatelor în ședințele Camerei, deputații Partidului Național Român (P.N.R.) au contestat acest mandat, pe motiv că Aurel Breban fusese condamnat pentru escrocherie în anul 1913 de către Tribunalul din Lugoj. Contestația a fost acceptată și s-a format o comisie care a anchetat acest caz. În urma anchetei, se pare, că a fost invalidat mandatul lui Aurel Breban și, astfel, în luna octombrie 1920 au fost organizate noi alegeri în circumscripția electorală Zalău.

În urma desfășurării acestor alegeri a fost ales, în cele din urmă, liberalul Gheorghe Tătărescu, viitorul prim ministru al României în perioada 1934-1937, cu o majoritate de doar 400 de voturi. El a fost sprijinit de către Partidul Poporului, care se afla la guvernare. În timpul acestei campanii electorale, se spune că "administrația îndeosebi în pașalâcul lui Șerban Niculiță, în județul Sălaj, s-a dat la toate samavolniciile din trecut" ¹.

Subliniem faptul că Nicolae Șerban de Voila cum își spunea, deoarece era originar din comuna Voila, de lângă Făgăraș, l-a înlocuit în funcția de prefect al județului Sălaj pe Gheorghe Pop de Oarța, în aprilie 1920 și s-a menținut în funcție pe toată perioada guvernării averescane, adică până în ianuarie 1922.

Prefectul Nicolae Șerban², care avea obligația de a organiza aceste alegeri în mod imparțial, deoarece era reprezentantul administrației în județul Sălaj, a fost acuzat că a făcut o intensă propagandă candidatului liberal Gheorghe Tătărescu. Așadar, datorită faptului că județul Sălaj era fieful electoral al P.N.R., partidul de guvernământ nu a prezentat un candidat propriu ci l-a susținut pe cel liberal, care era mai bine poziționat.

Perioada guvernării averescane (13 martie 1920 - 13 decembrie 1921) a fost marcată de intense lupte politice, care au dus, în cele din urmă, la retragerea din Parlament a opoziției parlamentare, pe data de 16 iulie 1921. Motivul retragerii din Parlament a întregii Opoziții și a doi deputați ai Partidului Poporului (Amos Frâncu și G. Băcescu-Silvan) l-a constituit naționalizarea Uzinelor "Reșița" de către guvernul Averescu. În această afacere se pare că erau implicați peste 80 de deputați ai partidului averescan³.

În ședința Camerei din 15 iulie 1921, partidele din Opoziția națională: Iuliu Maniu din partea P.N.R., I. Mihalache din partea P.Ț., I. Inculeț din partea P.Ț. din Basarabia, S. Ungureanu din

partea partidului Unirii din Bucovina și Chiriță Paraschiv din partea Partidului Naționalist-Democrat au declarat că se retrag din Parlament. Declarații de retragere au mai făcut reprezentanții P.N.L. Și cei doi deputați ai majorității amintiți mai sus. În declarația de retragere se afirmau următoarele: "*Opoziția națională, în dorința de a da țării legile de care are nevoie mai urgentă, a suportat până la data aceasta, cele mai neauzite mijloace de teroare, violente și ilegalitate, pe care le-a comis guvernul cu majoritatea sa, în actualul parlament*". Au suportat toate acestea, se precizează în continuare, pentru a se adopta cele două legi, cea financiară și cea agrară, la care și-au adus concursul și parlamentarii opoziției, fapt recunoscut de către miniștri. Picătura care a umplut paharul a fost "afacerea Reșița", adoptată "ilegal" de majoritatea parlamentară. Prin această lege se socotea că "*statul este păgubit enorm*" și totodată s-a "*încuviințat ca de pe banca ministerială un membru al guvernului, să coboare prestigiul instituțiilor noastre, în așa fel, încât, o rămânere mai departe în aceeași Cameră, ar însemna tolerarea atentatului la moravurile publice*". Fruntașii "opoziției naționale" considerau că aceasta "*și-a făcut datoria*".

În aceeași notă, președintele P.N.R., Iuliu Maniu, în numele partidului, conchidea, pe data de 16 iulie, următoarele: "*În urma acestora, partidul național român declină dela sine orice răspundere morală și politică pentru lucrările acestor corpuri legiuitoare, și ridicând protest contra abuzurilor și nelegalităților săvârșite de majoritate, declară că în astfel de împrejurări nu va mai lua parte la lucrările acestor corpuri legiuitoare*"⁴.

Într-un comunicat de presă, se afirmă că, în timpul guvernării Partidului Poporului, în Ardeal a fost dezorganizată administrația, iar populația a sărăcit: "*Dezorganizarea vieții administrative din Ardeal, procedeele arbitrare, puse în aplicare față de funcționari și particulari deopotrivă, distrugerea completă a vieții comerciale și industriale din provinciile unite, pauperizarea populației de peste Carpați, învederează incuria, lipsa de competență a guvernului actual și în ce privește îngrijirea exigențelor reale ale țării și ale cetățenilor săi*"⁵.

Într-un interviu acordat ziarului "Dacia", preluat și de ziarul "Patria", Iuliu Maniu considera că afacerea Reșița a umplut paharul și o asocia cu scandalul mondial provocat de "afacerea Panama"⁶.

Președintele Camerei Deputaților, Dului Zamfirescu, a cerut deputaților P.N.R. să explice dacă declarația președintelui partidului din data de 16 iulie reprezenta demisia parlamentarilor din Corpurile Legiuitoare sau nu. Răspunsul dat era că în declarație nu era cuprinsă demisia, ci numai faptul că nu vor să participe la lucrări. El amenința cu declararea vacantă a acestor mandate⁷.

Având în vedere faptul că urmau o serie de alegeri parlamentare parțiale, conducerea P.N.R. dă un comunicat de presă prin care anunță că, în conformitate cu declarațiile lui Iuliu Maniu din data de 16 iulie 1921, parlamentarii P.N.R. nu vor participa la lucrările Parlamentului. În consecință, se spune în

comunicat, nu va participa la *"alegerile suplinoare pentru aceste camere și renunță să numească oficiale candidați"*⁸.

Deși a refuzat să numească candidații oficiali la alegerile parlamentare din circumscripțiile electorale Crasna, județul Sălaj, și Oaș, județul Sărmăr, totuși a dat voce organizațiilor județene să depună candidaturi. La Crasna, a candidat I. Lapedatu, care nu era din Sălaj, așa că el poate fi socotit tot un candidat impus de la centru.

În circumscripția electorală a Crasnei au fost organizate noi alegeri, în urma trecerii în eternitate a deputatului P.N.R., Teodor Mureșan. P.N.R. a susținut în aceste alegeri două candidaturi: cea a lui Ghiță Pop, respectiv a lui Aurel Ghilea, preot în Iaz⁹. Secretarul general de la Ministerul Muncii din acea perioadă a demisionat pentru a putea să candideze în circumscripția Crasnei¹⁰. Pe lângă aceștia s-au mai înscris în cursa electorală Alexandru Cadar, preot în Cățălul Unguresc, cu program socialist-creștin, Ioan R. Petringenariu-Moțul, cu program socialist și Al. Marghiloman¹¹. În total s-au înscris 11 candidați.

Din partea P.N.R. se punea problema retragerii candidaturii preoților Ghilea și Cadar, în favoarea candidatului oficial, I. Lapedatu¹². În final, în cursa electorală au rămas doar candidatul P.N.R., I. Lapedatu și cel al guvernului, Al. Hodoș.

În campania electorală pentru aceste alegeri, candidatul guvernului era sprijinit în mod direct de prefectul județului Sălaj, Nicolae Șerban. Acesta era acuzat că străbătea satele circumscripției cu automobilul lui Octavian Goga și făcea campanie candidatului guvernului, avându-i alături de el pe candidat și administratorul plasei Crasna. Prefectul îi amenința pe alegători că dacă nu vor vota cu candidatul guvernului *"zile bune nu vor avea în județ cu dsa"*. În aceste condiții, P.N.R. prevedea că și la Crasna se vor produce ilegalități și falsificarea alegerilor, precum s-a întâmplat la Diciosânmartin și la Oravița¹³.

În sprijinul candidatului guvernului au mai venit preotul Dăianu, Octavian Pric, deputații Aurel Milea și Danil Vasu. Teodor Mihali a primit și el ordin să spijine această candidatură dar, se spune într-un articol din ziarul "Patria", *"se vede a avut totuși atât respect pentru etatea sa și a rămas la Dej"*.

Preotul Dăianu le spunea confrăților din această circumscripție să nu se pună rău cu *"stăpânirea, căci numai dela ea poate veni toate bunătățile"*. Octavian Pric, secretar general în Ministerul Instrucțiunii Publice, amenința pe revizorii școlari, pe preoți și pe învățători *"și când nu eșia la cale cu aceștia, amenința, suflecându-și mânecile, pe toată lumea"*. Deputatul Aurel Milea *"se jura pe nevastă și copii către poporul din Bănișor, că la 24 de ceasuri va răpune capul notarului din acea comună"*, iar Dănilă Vasu *"striga poporului din Sâg, că înaltul guvern pentru aceea plătește fânul rechiziționat în Crasna cu 60 de lei maja, iar în Ciucia cu 120 lei, deoarece Crasna a avut deputat din partidul național, iar Ciucia are deputat, care ține cu puterea"*.

Văzând că nu au succes la electorat, fieful fiind tradițional al P.N.R., s-a încercat amânarea alegerilor. Astfel, Aurel Milea, însoțit de primpretorul de la Crasna, a sustras buletinele de vot de la 6 secții de votare, iar Danil Vasu și Gheorghe Petruca, funcționar de la resortul de Interne de la celelalte 4 secții și le-au ars, sperând că dacă nu vor fi buletine de vot se vor amâna alegerile.

Fruntașii P.N.R. au aflat de aceste ilegalități și au plecat urgent la Zalău, capitala județului, unde au protestat în fața prefectului. Atunci, prefectul a apelat *"la alt truc"*. Au născocit

un ordin telefonic al directorului general al Internelor din Cluj, prin care se sublinia că ar fi existat unele agitații în circumscripție și că se amână alegerile cu 30 de zile. Dar, se spune că ordinul era dat din Cluj la 16 august, ora 8,30 seara, adică în momentul în care sosise și la Zalău, așadar era *"măslui"*. Ordinul nu a fost trimis Biroului Electoral Central, singurul abilitat să decidă dacă se amânau sau nu alegerile, ci a fost transmis primpretorelui Marcu, iar acesta la rândul lui urma să-l transmită președintelui circumscripției electorale, venerabilul protopop Grațian Flonta.

În timpul nopții, frunțașii P.N.R., *"printr-un act eroic"*, au reușit să ajungă, din nou, în posesia buletinelor de vot și le-au restituit secțiilor de votare.

În ziua alegerilor primpretorul a comunicat protopopului Grațian Flonta că se amână alegerile, însă acesta socotind că ordinul este nelegal și luându-și responsabilitatea pentru ordinea și liniștea din circumscripție a dat ordin pentru începerea votării.

În aceste condiții, prefectul a dat ordin primpretorelui să-l aresteze pe Grațian Flonta. Însă, venerabilul protopop nu și pierde calmul, se ridică de pe scaun și-i spune să-l aresteze dacă are cu ce, dar să nu uite că în acea zi el era suveran, în calitatea sa de președinte al circumscripției electorale, și-l invită să părăsească sala, dacă nu va da ordin să fie arestat chiar el. Auzind acestea, prefectul l-a chemat la el pe căpitanul de jandarmi și îi dă ordin și lui să-l aresteze pe Grațian Flonta. Dar, căpitanul refuză să execute acest ordin, subliniind faptul că în ziua de alegeri primea ordine doar de la președintele circumscripției electorale și de la general. Nici frunțașii Partidului Poporului amintiți mai sus (Dăianu, Vasu și Prie), care se găseau la Crasna, nu l-au putut îndupleca pe Grațian Flonta să amâne alegerile, fiind scoși afară din sala de votare de către acesta.

În sfârșit, prefectul se adresează Biroului Electoral Central județean, care se întrunește de urgență la Zalău. Cercetând ordinul venit de la Cluj și cele întâmplate până atunci, membrii Biroului îi dau dreptate lui Grațian Flonta și decid continuarea alegerilor. Prefectul nu respectă această decizie și dă ordin primpretorelui plasei Crasna să confiște buletinele de vot. Acesta îl atenționează că era o ilegalitate ce se pedepsea cu 5 ani de închisoare și cere ordin scris. Prefectul nu renunță și-l sună pe pretorul Gheție, care acceptă și ordin verbal și se deplasează, împreună cu jandarmii, la Crasna, unde confiscă buletinele din această secție. Dar în celelalte 9 secții se încheiasă deja votarea, iar procesele verbale erau întocmite și semnate.

Delegații secțiilor de votare s-au întrunit la Crasna, unde au totalizat voturile, neluând în considerare secția de votare din Crasna, deoarece aici procesul de votare a fost întrerupt. Legea electorală prevedea că dacă într-o secție s-a întrerupt procesul de votare, alegerile erau validate dacă aceasta nu ar vicia rezultatul definitiv. Astfel, a fost proclamat ales candidatul P.N.R., Ioan Lapedatu, care a obținut 1.613 voturi, iar Al. Hodoș doar 240. La secția din Crasna, în momentul întreruperii procesului de votare, I. Lapedatu avea 66 voturi, iar Al. Hodoș doar 4 voturi¹⁴.

Astfel, se încheiau alegerile parlamentare parțiale din circumscripția Crasna, județul Sălaj, alegeri care au iscat mari pasiuni politice. Este de remarcat curajul, cinstea și onestitatea protopopului Grațian Flonta, care nu s-a lăsat înduplecat și intimidat de reprezentanții administrației locale, aceștia dorind câștigarea alegerilor, cu orice preț, a candidatului guvernamental.

În campania electorală s-au folosit numeroase metode, legale sau ilegale, pentru a atrage electoratul. Astfel, deputatul Aurel Milea a oferit rachiul alegătorilor din localitatea Pecei, în valoare de 100 lei, fără ca, apoi, să plătească cârciumarului, un invalid de război, care declară presei, având și martori, acest incident¹⁵.

În toamna anului 1921 continuă luptele politice pentru răsturnarea guvernului Averescu, prin mari adunări populare organizate de către P.N.R. în întreaga Transilvanie și Banat. Totodată, au loc tratative între P.N.R. și P.N.L., în vederea formării noului guvern, negocieri care, în cele din urmă, au eșuat.

Guvernul Averescu a fost demis pe data de 13 decembrie 1921, fiind înlocuit cu guvernul condus de Take Ionescu. Acesta din urmă a avut o viață scurtă de doar o lună de zile. Pe data de 17 ianuarie 1922, fruntașul Partidului Poporului, Octavian Goga introduce o moțiune de cenzură, în urma căreia guvernul Take Ionescu a fost demis.

După demisia lui Take Ionescu, regele Ferdinand I-a însărcinat cu formarea guvernului pe I.I.C. Brătianu, în seara zilei de 18 ianuarie 1922, orele 19. C. Argetoianu notează, referitor la acest eveniment, că regele Ferdinand, "*veleiturul și-a pus însă toate scrupulele în sertar, a chemat pe Ionel Brătianu și l-a însărcinat cu formarea noului Minister, dându-i bineînțeles și dizolvarea Palamentului*"¹⁶.

Guvernul Brătianu s-a constituit la data de 19 ianuarie 1922, iar în data de 23 ianuarie s-a publicat Decretul Regal pentru dizolvarea Parlamentului și organizarea de alegeri pentru Adunarea Națională Constituantă, la începutul lunii martie 1922¹⁷.

Noul guvern liberal a dizolvat Palamentul printr-un decret necitit în fața acestuia, în ședință publică, conform uzanțelor. Procedul era considerat de către liderii P.N.R. a fi neconstituțional și fără precedent în istoria parlamentară românească de până atunci. Procedura urmată de către I.I.C. Brătianu era considerată că "*aduce jignire instituției și ar fi putut fi evitată dacă guvernul liberal ar fi încercat să dea dovadă că este înșuflețit de simțul legalității*"¹⁸.

După nominalizarea sa în funcția de prim ministru I.I.C. Brătianu l-a vizitat, a doua zi dimineața (19 ianuarie) pe Iuliu Maniu și a oferit P.N.R. ca din patru portofolii (culte, lucrări publice, al justiției și al comunicației) să-și aleagă două, plus ministerul Transilvaniei, fără portofoliu, cerând, în schimb, pentru P.N.L. 1/3 mandate și 1/3 funcții administrative în Transilvania și Banat. El motiva această ofertă redusă față de cea din toamnă, cu "*împrejurările schimbate*" și cerea răspunsul până cel târziu la orele 12, adăugând că acesta era ultimul său cuvânt. Iuliu Maniu i-a răspuns că deși i-ar putea da răspuns pe loc, ținea să aducă la cunoștința Clubului parlamentar al P.N.R. această ofertă. La orele 12 s-a întrunit Clubul parlamentar. Iuliu Maniu le-a comunicat convorbirea avută cu noul prim ministru. Membrii Clubului au considerat că se află în fața "*unei înscenări umilitoare*", care nu avea ca scop colaborarea și au respins-o cu unanimitate de voturi. Conducerea P.N.R. considera că prin condițiile oferite de liberali nu era "*garantată posibilitatea de a-și valida principiile sale politice*".

Chiar ziarele considerate a fi independente, precum "Dacia" și "Universul", afirmau că aducerea la putere a guvernului Brătianu nu era o soluție de rezolvare a crizei politice. Ziarul "Dacia" scria că: "*Împotriva tuturor așteptărilor, chiar ale partidului liberal, M.S. Regele a numit un guvern personal și*

de partid"¹⁹.

În urma acestor evenimente, partidele de opoziție s-au întrunit în după amiaza zilei de 19 ianuarie 1922, în localul Clubului P.N.R. din hotelul Majestic, la orele 18. Cele 6 partide (P.N.R., Partidul Țărănesc, Partidul Poporului, Partidul Conservator Progresist, Partidul Naționalist Democrat și Partidul Conservator Democrat) au redactat un comunicat de presă, în care se subliniază faptul că au luat în discuție "*rezolvirea neașteptată și nefirească a crizei politice*", prin aducerea la putere a guvernului Brătianu și că "*au căzut de acord că trebuie să se protesteze dela început în fața țării împotriva aducerii în împrejurările actuale a unui guvern de partid dușmănit de opinia publică și amenințând ca atare liniștea internă și consolidarea statului*". De asemenea, au semnat un acord prin care se constituie într-un singur "*bloc constituțional electoral*", formând astfel un front unic împotriva liberalilor. Anunță că vor candida pe o singură listă în toate circumscripțiile din țară, ceea ce nu s-a întâmplat.

Comitetul de conducere al P.N.R. s-a întrunit de urgență în seara de 20 ianuarie și a hotărât convocarea, la Cluj, pe data de 26 ianuarie 1922, a Comitetului Executiv, Comitetul celor 100, a Sfatului parlamentarilor și a președinților organizațiilor județene. Scopul acestei întruniri era analiza situației politice în urma numirii guvernului liberal și demararea noii campanii electorale. Totodată, printr-un titlu sugestiv al articolului, P.N.R. chema la luptă tot Ardealul.

Începea, astfel, o nouă campanie electorală și o perioadă lungă de opoziție pentru P.N.R., care va lua sfârșit doar în anul 1928, când vor fi aduși la putere de către Regentă. Totodată, începea o guvernare liberală, care a fost dusă la bun sfârșit, până în anul 1926, când aceștia depun mandatul.

Marin POP

Note:

1. *Patria* (Cluj), 1920, nr. 227, 21 octombrie, p. 3
2. Vezi o scurtă biografie a lui Nicolae Șerban în lucrarea semnată de Dănuț Pop, Doru. E. Goron, *Prefecții județului Sălaj. O istorie în documente*, Edit. "Caiete Silvane", Zalău, 2007, p. 55, cu precizarea că N. Șerban a fost membru marcant al Partidului Poporului și nu al Partidului Național Liberal, cum afirmă autorii.
3. Idem, 1921, nr. 152, 14 iulie, p. 1; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România. 1918-1921*, Edit. Politică, Buc., 1976, p.294-295; Atanasie Iordache, *Ion I. C. Brătianu*, Buc., Edit. Albatros, 1994, p. 482
4. *Patria*, 1921, nr. 156, 19 iulie, p. 1
5. Idem, 1921, nr. 163, 27 iulie, p. 1
6. Idem, 1921, nr. 159, 22 iulie, p. 1
7. Idem, 1921, nr. 161, 24 iulie, p. 3
8. Idem, 1921, nr. 180, 16 august, p. 1
9. *Gazeta de Duminecă*, 1921, nr. 23, 3 iulie, p. 3
10. Idem, 1921, nr. 24 din 10 iulie, p. 2
11. Idem, 1921, nr. 25 din 17 iulie, p. 3
12. *Patria*, 1921, nr. 165, 29 iulie, p. 3
13. Idem, 1921, nr. 177, 12 august, p. 3
14. Idem, 1921, nr. 184, 20 august, p. 1
15. Idem, 1921, nr. 193, 31 august, p. 3
16. Constantin Argetoianu, *Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. VI, Edit. Machiaveli, Buc., 1995, p. 298
17. Ioan Scurtu, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, Editura Enciclopedică, Buc., p. 67
18. *Patria*, 1922, nr. 14, 22 ianuarie, p. 1
19. Idem, 1922, nr. 15, 24 ianuarie, p. 1; Vezi și C. Argetoianu, *Ibidem*
20. *Patria*, 1922, nr. 14, 22 ianuarie, p. 1, articolul "Partidul Național cheamă la luptă Ardealul"

"Veșnica" amazoană și adolescența de elită

La ultimele două ședințe de cenaclu au citit Ancuța Mărieș (proză), respectiv Alexandra Maria Cristea (poezie), ambele fiind cunoscute, credem, cititorilor *Caietelor Silvine*.

Adevărata surpriză ne-a oferit-o cea de-a doua autoare (prima fiind deja consacrată, întrucâtva, prin cele trei romane ale sale, despre care s-a scris în paginile acestei reviste), elevă la Colegiul Național "Silvania" din Zalău, care a debutat cu un volum de poeme (*Breton în ochi*, Editura Pro Transilvania, București, 2008), îngrijit de neobositul Tudor Opreș (membru al Uniunii Scriitorilor), promotor cunoscut al creațiilor tinerilor din toată țara. Dar să le luăm pe rând, în ordinea cronologică în care și-au prezentat textele în cadrul cenaclului.

Ancuța Mărieș ne-a propus o proză scurtă, intitulată *Armageddon*, în care reapar amazoanele, atât de dragi ei, înfrățite de data aceasta, în înfruntarea finală dintre forțele binelui și cele ale răului, cu samurarii, cu luptătorii și maeștrii chinezi, cu kșatriașii indieni și cu războinici arabi, persani, greci, egipteni, romani, daci, germanici... Și cu legiunile îngerilor Luminii, avându-l în frunte pe marele lor arhistrateg, Arhangelul Mihael. Nu putem reproduce aici integral discuțiile purtate pe marginea textului Ancuței, ci ne vom mărgini să vă oferim doar câteva flash-uri din ele: "Dialoguri interesante... Autoarea se plimbă bine pe verticală și pe spații vaste, pe orizontală. Proză interesantă, dar care mai necesită șlefuire. Remarcabilă intenția, lăudabilă realizarea" (Ion Pițoiu-Dragomir); "Îmi lasă impresia că vrea să epateze. Are fluenta scriiturii ce denotă talent, dar care poate sluji, tematic vorbind, o cauză mai bună. Text eclectic ce ar necesita mai multă claritate. Amestecul de mitic și mistic mi se pare involuntar. Mizează pe senzational. Tonalitatea, stilul, alura merg către literatura de consum. Aștept altceva

de la Ancuța..." (Marcel Lucaci); "Fragment de proză în care domină latura fantastică, cu final moralizator. Autoarea are o cultură serioasă legată de epocile anterioare; mânuiește bine tehnicile prozei, dovedind că știe să scrie și asta e cel mai important câștig" (Iuliu Suciu). După părerea noastră, oricât talent și meșteșug scriitoricesc ar avea, prin revenirea obsesivă la nelipsitele amazoane, Ancuța Mărieș riscă să-și irite cititorii (mai ales pe cei de sex masculin) sau chiar să-i plictisească prin impresia de *deja văzut*. Recomandarea noastră ar fi să se gândească serios la o primenire... tematică.

A doua autoare, Alexandra Maria Cristea, numită de dl. Tudor Opreș, pe coperta a patra a volumului ei de debut, *adolescență de elită* (sintagmă măgulitoare și exaltantă, care o obligă pe Alexandra, vrea nu vrea, să fie la înălțimea ei), se înscrie într-o serie de eleve din Zalău ce au debutat la editura Pro Transilvania, dintre care le-am aminti pe Diana Olah, Iulia Drugaș, Oana Gherman, Patricia Birtocan (căreia i-a mai apărut de curând un al doilea volum la aceeași editură, intitulat *Anima Mundi*) și suntem convinși că vor urma și altele. "Alexandra Maria Cristea - scrie dl Opreș - face parte din strălucita pleiadă actuală de tinere condeie sălăjane, care aduc o notă de prospețime și originalitate într-un climat oficializat de postmodernism, pus azi la remorca unui globalism cultural care aspiră cu perseverența răposatului realism socialist la așa-zisa europenizare și atlantizare a poeziei *underground*-ului ce uniformizează, vulgarizează și anulează specificitatea lirică a fiecărei literaturi naționale". Credem că merită să reflectăm la "diagnosticul" pus de Tudor Opreș tendințelor dominante ale literaturii actuale... Și nădăjduim că nu se va ajunge la situația schițată de domnia sa la finalul textului citat...

D. HOBLEA

Ploaia frunzelor de nuc

Soba arde în miezul verii
Noi înghețăm sub nucul din curte
Și tânjim la caldura dinăuntru
E frig și ploua aici
Ne plouă cu frunze de nuc
Atât de umede și reci
Atât de moarte
Și atât de înfiorator de vii
Ne îngroapă nucul încet
Cu ale sale cadavre
Și noi ne conformăm stupid
Gemem și plângem cu lacrimi fierbinți
Însufletind frunzele înghețate
Picioarele ni s-au făcut rădăcini
Suntem acuma una cu pământul
Una cu ploaia de frunze de nuc
Depart de scâncetul sobei, sobei noastre.

Incantație topită

Pielea ta miroase a Soare
Nu vreau să mă adoarmă aroma ei
Vocea ta e ca o incantație ce parcă o spui,
Doar pentru a-mi încurca toate gândurile
Și nu mai vreau să tragi draperia
Nu vreau să-ți văd chipul
L-aș ști pe de rost o viață de acum încolo.
Azi vreau doar să simt
Să simt până mâine când știu,
Știu mai bine ca nimeni
Vei trage draperia
Și ne vom scaldă în simțuri
Ce nu au sfârșit pentru noi
Ne vom privi în ochi până când..
Unul dintre noi va ceda
Și atunci ne vom strânge în brațe
Pielea ta ce arde mă va topi încet
Și eu mă voi scurge ca o dulce incantație
Pentru toate sufletele ascunse de Soare.

Un împiedicat

Piatră în drumul mare
Profunzimea gropii ce nu are
Nimic de făcut decât o chemare
Să te facă să scapi de drumul mare
Hop și așa...!
Ai căzut chiar în groapa ta.
Un împiedicat visător
Pentru alții un simplu trecător,
Pe un trotuar pavat cu ace
Nu ai observat șiretul ce-l desface,
Încet, dar sigur nu știm cine,
Să te bage-n groapă pe tine.
În propria ta Gheenă,
Din care vei scăpa fără vreo problemă,
Vei smulge de jos ac cu ac,
Le vei arunca într-un sac
Te vei ridica la suprafață
Să te mai împiedici de nimic încă o dată.

Alexandra Maria CRISTEA

Serie nouă, Anul V, Nr. 5 (52), mai 2009

Armaghedonul

- Trezește-te Oka Hito.

Razele lunii așezau fulg după fulg, o mângâiere de ninsoare proaspătă, pe fruntea marelui maestru. Din nesfârșitele zăpezi nocturne se înălțase-n rochia sa albă, o femeie. Și un fluviu de plete de culoarea lunii îi curgea pe spate.

Răsuflarea ei împrăstie luminoasă, cu clinchet, fulgii de pe fața lui Oka Hito. Dar lumina lunii, în strălucirea ei adâncă, neîncetat cernea cristale de zăpadă pe fața marelui maestru. Și atunci ea iluminează inima lui Oka Hito cu lumina-care-luminează-în-eternitate. Iar marele maestru deschise ochii. Se ridică de sub zăpezi și bucăți mari de nea alunecară lăsându-și în urmă pudra cristalină pe chimonoul de mătase albastră care străluci în luna plină. Cu săbiile la brâu, marele maestru se scutură de ultimele rămășițe de zăpadă.

- Cine ești tu? o întrebă cu o neascunsă asprime, care îi răzbătu și în voce și în atitudine și în privire.

Înveșmântată în rochia de zăpadă și de lună, jucându-se cu strălucirea a miliarde de cristale, ea avea asupra ei o lance cu care era prietenă.

- Eu sunt Anghira, ce-a de-a treia maică totală a amazoanelor.

Anghira se aplecă adânc înaintea lui. Marele maestru avu o grimasă de repulsie:

- O amazoană?! Una din acelea care își folosesc sexul ca să obțină putere?

- Am fost numită "acelea" de atâtea ori încât aş putea să mă prezint direct așa, spuse ea, stând plecată. Lăsa să ningă în tăcere fulgii mari prin luna plină. Prin sora Lună.

- Dacă tu îți folosești arma ca să obții putere, pășind glorios din victorie în victorie, așa cum fac și eu, înseamnă că ești capabil să apreciezi o persoană victorioasă mereu.

- Ai o limbă înspicată amazoano...

- Iată încă un organ cu ajutorul căruia acumulez putere.

Maestrul se simți brusc obosit, foarte obosit de această discuție lipsită de sens.

- M-ai învins! deschise el ochii deodată.

Anghira se ridică încet.

- Inspiră adânc pe nara dreaptă și-ți vei recăpăta energia.

Maestrul o ascultă.

- Încă o dată.

Oka Hito simți cum interesul și buna dispoziție se reîntorc la el și îl luminează încetul cu încetul.

- Amazoano, ai ceva putere!

- Iar tu ești foarte vulnerabil la cuvinte, maestru. Când o femeie vorbește prea mult, îți recomand să-i tai limba. Altfel nu ai nici o șansă în fața ei.

Oka Hito trase sabia într-o fulgerare și în aceeași clipă lama izbi cu scânteii mânerul metalic al lăncii, ciobindu-l. Ochii de chihlimbar ai preasfintei străluciră din spatele armelor încrucișate în tensiune:

- Mă refeream la femei obișnuite, Oka-san. Râse: Nu la astea pe care le ascuți cu sfințenie.

Ochi negri ai maestrului se îngustară și mai mult.

- Dacă îmi supraviețuiești... îți dau dreptate.

Sabia mai fulgeră o dată și ea trebui să rotească lancea și o roti din nou și din nou, având toate mișcărilor libere și ușoare. Lancea și sabia fugiră mereu împreună, nebune, prin spații. Până când respirațiile celor doi luptători, ca două fuioare, de făcură una. Până când bătăile inimilor lor se făcură una. Și în timp ce se înfruntau, inima preasfintei Anghira glăsui astfel în lumină:

- A venit timpul tău, Oka Hito, iată, a început Armaghedonul în ceruri și pe bătrânul Pământ.

Iar inima lui Oka Hito înțelese imediat și atunci sabia se opri.

- Ești cu adevărat glorioasă, preasfânto. Oricare ar fi armele care te poartă spre victorie, prezența ta mă onorează.

Oka Hito se înclină.

Preasfânta se înclină și ea și astfel îi răspunse:

- M-ai onorat nespun permițându-mi această împărtășanie a puterii tale.

Oha Hito se ridică în aura ei de percepție extinsă și gândi: "Ești un adversar demn de zei." Totuși în aceeași clipă știu că preasfânta n-ar uicide, căci era mai degrabă deschisă spre a tămădui.

Preasfânta îi făcu semn să o urmeze. Se plimbară împreună, ca doi puternici și vechi camarazi de arme.

- O veche legendă wickingă spune că toți luptătorii care mor sunt duși în Valhala. Aici ei beau, mănâncă și se antrenează neîncetat, ca să fie pregătiți pentru marea înfruntare, Ragnarok, Armaghedonul. Când va începe această bătălie, fiecare luptător bun trebuie să participe, ca forțele binelui să iasă învingătoare. În caz contrar, răul va câștiga.

Oka Hito o evalua pe preasfânta. Ce stranie era! Totalmente non-violentă. Luminoasă și extinsă până în cele mai mici unghere ale lumii.

- Te-am trezit ca să te invit să participi la această mare bătălie, să te alături șirului de strămoși glorioși pe care i-ai avut.

Preasfânta făcu un semn și mâna ei mișcă realitatea, desfăcând o brazdă prin care Oka Hito văzu deodată armatele Armaghedonului. O văzu pe mama sa, Iko Yamamoto, cu armele familiei lor și se îmbrățișară dintr-o dată cu lacrimi. Lângă Iko erau aproape toți membrii familiei sale, purtând vechile arme. Yko îl prezentă tuturor pe fiul ei, plângând de încântare. Dar tatăl lui nu era nicăieri. Șirul mergea mai departe, erau acolo străbunii și stră-străbunii lui, cu aceleași trăsături ale fețelor lor, atât de familiare lui Oka; șirul se prelungea la neasfârșit cu ancesori necunoscuți și totuși atât de familiari, îmbrăcați în haine de epocă, un șir interminabil de războinici, mergând până la cei în haine făcute din piei de animale și care nu știau cine este Budha.

Când își ridică privirile, Oka Hito văzu vastitatea armatei. Văzu interminabilele coloane de luptători și măști chinezi, bărbați și femei deopotrivă, văzu încă și mai vastele rânduri ale kșatrișilor indieni, alături de oceane de arabi, persani, greci, egipteni, romani, daci, germanici. Fără sfârșit, fără sfârșit era numărul luptătorilor de criță care erau gata să mai moară o dată pentru umanitate.

Și undeva mai sus, legiunile de îngeri amuțiră. Către ei păseau un general. În ritmul pașilor lui, îngerii începură să murmure:

- Mi-ha-el! Mi-ha-el!

Murmurul crescă, în mișcarea aripilor îngeresti; și ciocnirea armelor îl transformă într-un vuiet:

- Mi-ha-el! Mi-ha-el!

Și într-un bubuit de furtună:

- **MI-HA-EL! MI-HA-EL!**

Arhanghelul trecu în splendoare prin inimile tuturor, oprindu-se la fiecare. Iar preasfintei îngenunchiate îi spuse:

- Sunt mândru de tine!

- La dispoziția ta, șopti preasfânta, neîndrăznind să-și ridice fruntea de la picioarele lui.

Ea știa cât sunt de importante întâlnirile armatelor dinaintea bătăliei și că de multe ori soarta unei bătălii s-a decis în aceste momente.

- Preasfânto. Ce spune legenda wickingă mai departe, despre soarta bătăliei? o întrebă Oka Hito după ce arhanghelul trecu.

Preasfânta privi peste oceanul nesfârșit de strămoși.

- Spune că zei, eroi și oameni vor lupta împreună, fără a cruța nici un efort, într-o înțeleștare pe viață și pe moarte.

Apoi îl privi în ochii lui oblici și îl umplu de o luminozitate difuză.

- Dar când bătălia va începe, fiecare dintre noi vom lupta singuri, cu dușmanul care ne va fi sortit și avem datoria de a face tot ce ne stă în putință ca să ieșim victorioși, asupra fiecăruia dintre atacatorii noștri, pe rând. Iar dacă un camarad este în pericol și tu poți să-l ajuți, ajută-l. Dar să nu crezi că armata aceasta, prin numărul ei mare, te va scuti de efortul tău personal. Dacă nu vei lupta hotărât și atent, vei fi ucis, indiferent din ce armată ai face parte.

- Toate aceste lucruri le știu deja, preasfânto. Finalul, finalul care este?

- Legenda nu este explicită în acest sens, așa că nu te baza nici pe profeție. Mai bine pune-ți credința în propriul efort, trage sabia și hai să vedem ce final suntem în stare să-i facem noi.

Ancuța MĂRIEȘ

Mai

"Simțirea, ca și bunătatea, deopotrivă pot să piară
Din inima îmbătrânită, din omul reajuns o fiară,
Dar dintre flori și dintre stele nimic nu va fi clintit,
Veniți: privighetoarea cântă și liliacul e-nflorit."

(Alexandru Macedonski, *Noaptea de mai*)

ANIVERSĂRI:

01.05.1904 - Paul **STERIAN**, publicist, poet, eseist, cronicar literar, dramatic și de arte plastice († 1984);

02.05.1954 - Dora **SCARLAT**, prozatoare, eseistă, traducătoare;

03.05.1954 - Silvia **CHIȚIMIA**, poetă, jurnalist; - **1964** - Ioana **BOTH**, critic și istoric literar, traducătoare;

05.05.1919 - Mihnea **GHEORGHIU**, poet, prozator, dramaturg, eseist și traducător, membru titular al Academiei Române; - George **USCĂTESCU**, poet, dramaturg, eseist, filosof, estetician, sociolog, membru de onoare al Academiei Române († 1995);

08.05.1924 - Petru **DUMITRIU**, gazetar, celebru prozator, dramaturg († 2002);

09.05.1954 - Anca **MĂNIUȚIU**, critic literar, eseistă;

10.05.1929 - Ion **HOREA**, POET; - **KÁNYÁDI Sándor**, poet și traducător; - **1934** - Dorin **ALMĂȘANU**, poet și prozator; - **1979** - **PAPP** Attila Zsolt, poet și publicist;

11.05.1924 - Aurel **GURGHIANU**, prozator, poet, memorialist, publicist († 1987); - **1929** - Eugenia **ZAIMU**, prozatoare, autoare de literatură pentru copii;

12.05.1934 - Lucian **RAICU**, important critic literar postbelic († 2006);

13.05.1924 - Iv **MARTINOVICI**, poet, prozator și traducător († 2005);

14.05.1954 - Kaus **HENSEL**, publicist, poet și prozator de limbă germană;

15.05.1884 - Octav **BOTEZ**, critic și istoric literar ieșean († 1943);

16.05.1919 - Vasile **IOSIF**, ; - **1939** - Constantin **CUBLEȘAN**, prozator, dramaturg, poet, critic și istoric literar;

17.05.1939 - Vasile Radu **GHENCEANU**, poet, publicist, eseist, memorialist băimărean († 2007); - **1940** - Valeriu **PANTAZI**, poet și pictor; - **1944** - Efim **TARLAPAN**, epigramist, autor de literatură satirică și pentru copii;

19.05.1939 - Vasile **GALAICU**, poet și prozator din Basarabia;

20.05.1949 - Ion **BOLOȘ**, prozator; - **1959** - Marcel Ion **FANDARAC**, poet;

21.05.1914 - Franz Johannes **BULHARDT**, poet, traducător și scriitor, involuat la proleto-cultism († 1998); - **1924** - Constantin **POPOVICI**, filolog moldo-basarabeian cu preocupări literare; - **1939** - **LÁSZLÓFFI** Csaba, poet, prozator, dramaturg, traducător;

22.05.1919 - Dumitru **IGNEA**, prozator; - **1944** - Dan **MUNTEANU**, doctor în Filologie, profesor de Filologie Romanică la Universitatea din Las Palmas de Gran Canaria, traducător; - **1949** - Mihai **BĂRBULESCU**, poet și prozator;

23.05.1899 - George Mathei **CANTACUZINO**, arhitect și eseist († 1960); - **1909** - Dorina **RĂDULESCU**, scriitoare († 1982);

24.05.1924 - Antoaneta **RALIAN** (născută Stein), cunoscută traducătoare; - **1954** - Florin **IARU** (pseudonim literar al lui Florin Rîpă), poet, jurnalist, realizator TV;

25.05.1899 - Georgeta Mircea **CANCICOV**, prozatoare († 1984); - **1959** - Tudor **VLAD**, prozator, publicist;

26.05.1929 - Nicolae **HOLBAN**, prozator și publicist;

27.05.1899 - Petre **STRIHAN**, poet, cadru didactic universitar și diplomat, condamnat politic în 1948 pentru 10 ani de către sovieto-comuniștii români († 1990);

Lucian Raicu

Constantin Cubleșan

V. R. Ghenceanu

Florin Iaru

Kányádi Sándor

COMEMORĂRI:

01.05.1934 - **Paul ZARIFOPOL** (n.1874), critic, istoric literar, eseist;

02.05.1979 - Letiția **PAPU** (n.1912), prozatoare, poetă și traducătoare;

07.05.1964 - Septimiu **BUCUR** (n.1915), gazetar și critic literar;

10.05.1994 - **Radu ALBALA** (n.1924), prozator;

11.05.1984 - Virgil **TEMPEANU** (n.1888), istoric literar, publicist, prozator și poet;

13.05.1964 - **TOMPA László** (n.1883), poet și prozator; - **1974** - Gheorghe **DINU** (n.1903), poet și publicist avangardist asumându-și pseudonimul literar Stephan ROLL;

16.05.1864 - **SIMION BĂRNUȚIU** (n.1808), eseist estetician și om politic ardelean;

17.05.1939 - Ion **MOLDOVEANU** (n.1913), scriitor;

20.05.1974 - Ion **PAS** (n.1895), prozator și poet;

21.05.1964 - **TUDOR VIANU** (n.1897), istoric, critic, estetician și teoretician al literaturii;

25.05.1984 - Henriette Yvonne **STAHL** (n.1900), prozatoare;

26.05.1994 - Tiberiu **UTAN** (n.1930), poet;

29.05.1954 - Dumitru V. **BARNOVSCHI**;

30.05.1949 - Marcu **BEZA** (n.1882), diplomat și scriitor; - **1979** - George **SURU** (n.1940), poet și prozator; - **1984** - G. T. **NICULESCU-VARONE** (n.1884), lexicograf etnolog și publicist.

Paul Zarifopol

Gheorghe Dinu
(Stephan Roll)

Simion Bărnuțiu

Tudor Vianu

Tompa László

Viorel TĂUTAN

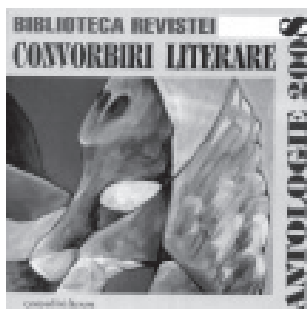
Serie nouă, Anul V, Nr. 5 (52), mai 2009

Malaxorul de cărți și reviste de cultură

• A apărut nr. 1/2009 al revistei de cultură în limba maghiară **"Hepehupa"**. Din sumarul acestui număr, ilustrat cu grafică realizată în Sălaj de artistul budapestan Wagner Péter, am reținut poeziile semnate de Halmosi Sándor, Kiss Lehel, Müller Dezső, Székely Géza, articolul lui Ioan Bejinariu despre Szikszai Lajos și o traducere din Cristian Popescu, realizată de László Noémi. Este marcată și împlinirea a 15 de ani de activitate a tipografiei Color Print, "patronul" acestei reviste. Revista de cultură a Sălajului în limba maghiară "Hepehupa" apare din 2002, sub conducerea publicistului Fejér László, cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj, Centrului Culturii Tradiționale Sălaj, Color Print și Communitas Alapítvány.

• Am participat recent la cea de-a 13-a ediție a Zilelor revistei **"Convorbiri literare"**, eveniment organizat de revista ieșeană, cu sprijinul Uniunii Scriitorilor din România, Primăriei municipiului Iași, Consiliului Județean Iași și al Asociației Publicațiilor Literare și Editurilor din România (APLER). Organizare foarte bună, lume multă (și bună), Cultură. Un prilej și pentru noi de a ne face cunoscută munca. Și de a lega noi amiciții (culturale) sau de a le întări pe cele existente deja. Remarc apariția "Antologiei 2008" din "Biblioteca revistei «Convorbiri literare»" (prezentată cu acest prilej), redactor **Cassian Maria Spiridon**, al șaptelea volum din colecție ce reunește cele 12 pliante care, pe parcursul anului trecut, au fost parte detașabilă a revistei. Semnează poezie de calitate: Iancu Grama, Arcadie Suceveanu, Nicolae Marian Tomi, Ion Cristofor, Liviu Pendefunda, Dan Dănilă, Marian Dopcea, Angela Furtună, Clara Mărgineanu, Ianoș Țurcanu, Dorin Popa, Ioan Radu Văcărescu.

• Din **"Convorbiri literare"**, nr. 4 (160), aprilie 2009, redau un foarte scurt fragment din interviul realizat cu **Dan Puric** (unul dintre premiații ediției din acest an a Zilelor "Convorbiri literare", alături de **Irina Mavrodin, Geo Vasile, Daniel Cristea-Enache, Dan Ciachir, "Observator cultural"** ș.a.) de Vasilica Oncioaia, "Mimul care a deschis gura": "Certitudinea mea este Dumnezeu, țara mea, mama mea. Eu nu pot să fac patinaj artistic. Și deoarece ei au ordin din altă parte, pun etichete, iar tu, se vede că ai întâlnit aceste etichete, inclusiv pe cea cu paranoicul sau mai știu eu ce. Într-adevăr, există o anume exaltare a mea. Dar exaltarea este foarte necesară. (...) În ultimă instanță cu ce se întâlnește publicul la spectacolul meu? Cu un om care pune niște întrebări, dar și mărturisește anumite certitudini".

• **"Contemporanul. Ideea europeană"**, nr. 4 (685), aprilie Serie nouă, Anul V, Nr. 5 (52), mai 2009

2009. **"Adevărul și plagiatul secolului"**. Un dosar ce merită citit. Și pentru ca asemenea triste "cazuri" să nu se mai repete.

• **"Sud"**, nr. 3 (116), martie 2009. Un excelent articol **"Șaua lui Marx"** de C. Stănescu. Despre "înjurături" în lumea literară. "(...) Așa și Alex Șt., și el s-a despărțit de Marx sau, mă rog, a sărit din șaua lui Marx spre a se împlini, spirit liberal, prin sine însuși: nu-i nimic neobișnuit aici. Neobișnuită a fost, poate, doar subita lui aspirație, momentană, să-și dea independența pe un post de portar la Cotroceni. Noroc că postul era ocupat: mare noroc pentru cultura și literatura română".

• **"Cronica"**, Iași, nr. 2, februarie 2009. A doua parte a editorialului **"Hai să dăm mână cu mână!"** de Valeriu Stancu: "(...) Când stai la căldurică și ai burta plină, e ușor să îndemni la unire, la conciliere, la solidaritate. Dar ce spune România cocioabelor, a boschetarilor, a drogaților, a bețivilor, a criminalilor, a alcoolicilor, a șomerilor, cereșetorilor, păduchioșilor, a oamenilor simpli și cinstiți? Ea cu cine ar vrea să se unească? Dar cine o întreabă pe ea, cui îi pasă de opiniile, dorințele, suferințele, visele, speranțele, nevoile, durerile României cocioabelor?!"

• **"Tomis"**, aprilie 2009. Interviul de Costel Popa cu **Adrian Miroiu**: "În spațiul nostru cultural, abordările elitiste sunt foarte puternice. A fi profesor universitar era considerat, la un moment dat, un statut extrem de înalt, care nu se compara cu al muritorului de rând. Eu m-am opus dintotdeauna elitismelor de acest gen și am considerat că în fiecare domeniu trebuie să ne comportăm ca niște meșteșugari, în sensul că trebuie să fim profesioniști. Asta este cel mai important lucru. Să fim profesioniști în domeniul nostru și să acceptăm că și alte abordări sunt posibile, sunt de dorit".

• **"Tribuna"**, nr. 159, 16 - 30 aprilie 2009. **Ovidiu Pecican**, "Rețetar de avarie", despre "Istoria..." lui N. Manolescu: "(...) sunt curios ce va mai produce în continuare Nicolae Manolescu în materie de istorie literară și dacă volumul de față, atât de discutat, va fi revizuit întrucâtva la o ediție următoare. Așa sau altfel, el rămâne, în felul lui, o piatră de hotar greu de urnit, nu tocmai ușor de digerat și imposibil de reprodus de eventualii ucenici".

• **Victor Martin, "Țara lui Traian"**, aforisme, Editura Cellina, Craiova, 2009. Parte din aforismele cuprinse în această carte au fost publicate și în "Caiete Silvane". Singurul lucru care poate fi reproșat cărții: insuficienta selecție (calitativă) a textelor. Pe lângă multe scilipitoare fraze sunt și altele, nu puține, slabe. Exemple de texte bune: "Fără un cartier de vile împrejur, o biserică strică ambientul"; "Când se enervează, deșteptul se protestește"; "De frica hoților, în România nu au loc atentate teroriste"; "Vechiul regim a fost un regim bazat pe salam cu soia. Actualul regim ne vinde separat aceste produse" etc.

• **"Familia"**, nr. 3, martie 2009. **Gheorghe Grigurcu**, "Fișele

Caiete Silvane

unui memorialist": "Ura se compromite prin faptul că nu e un mijloc de apărare, ci doar unul de atac"; "Treptat ajungi să înțelegi că Destinul posedă simplitatea înșelătoare a marii poezii. Nu-ți rămâne decât să contempli ceea ce ai putut și mai cu seamă ceea ce n-ai putut trăi"; "E atât de plin de griji, încât n-are timp să îmbătrânească"; "Nu mă înspăimântă nici Îngerul, nici Demonul cât compromisul lor".

• **"Dunărea de Jos"**, nr. 86, aprilie 2009. Interviu cu **Ioana Crăciunescu** realizat de Aura Cristian: "Eu pe la vârsta de 5 ani am decis să fiu scriitoare și actriță, în această ordine. S-a răs mult de mine până în jurul vârstei de 16 ani, când deja publicam, când deja mi se luau interviuri. În jurul vârstei de 17 ani deja jucam. Am făcut film, relativ mult. Filmul și televiziunea m-au făcut să fiu mai cunoscută pentru că lumea e mai comodă și ce-i aduce televizorul în casă nu-i aduce cartea în bibliotecă întotdeauna".

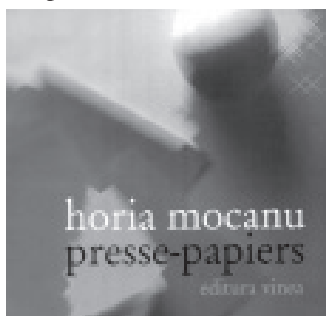
• **"Dacia literară"**, nr. 83 (2/2009). Poetul **Cristian Simionescu** în dialog cu Călin Ciobotari: "Dar ce nu-i provincie în lumea asta? Oriunde ai locui pe lume ești în provincie. Provincia e un ținut foarte întins, geografia ei e foarte variată. Pământul și Lumea sunt provincii în chaos. În Metropole sunt mulți provinciali și «provinciali»...și pentru scriitor - insularitatea e o Provincie, mentalitatea la fel, singurătatea, demnitatea..."

• **George Boitor**, **"Alberia"**, roman, Editura Citadela, Satu Mare, 2009. Nae Antonescu: "Scriitorul nu și-a găsit locul unde a dorit să viețuiască. A colindat prin orașele transilvănene: Zalău, Satu Mare, Baia Mare, Dej, Cluj Napoca, Brașov (în orașul de la poalele Tâmpiei a prestat o rodnică activitate în revistele vremii) și Câmpina. Creația lui George Boitor, rămasă prin filele periodicelor, poezii și proză, diverse manuscrise care se odihnesc în unele portofolii ale editurilor, multe dintre ele sunt păstrate de familie și de prieteni. Un studiu critic va fi posibil atunci când întreaga creație literară a lui George Boitor va fi cunoscută".

• Am primit și volumul de versuri **"Clipa - Infinit"**, de **Adriana Weimer**, apărut la Editura "Marineasa" anul acesta. Autoarea este secretarul general de redacție de la revista "Banat" din Lugoj. Câteva mostre din creația Adrianei Weimer cuprinse în această carte: "Las Sfârșitul/să doarmă în mine;/fi dau uneori,/ drept somnifer,/ câte-o speranță;/așa,/ spre liniștea lui/ și a mea" (Speranță); "Dacă pot/să renasc/din clipă,/mă voi numi/timp." (Timp).

• Un alt volum de versuri primit la redacție: **"În vid iată viața mea!"** de Robert László, redactorul - șef al revistei "Alfabet" a tinerilor creatori din județul Satu Mare. Volumul a apărut în colecția "Debut" a Editurii "Citadela", 2009. În opinia prefațatorului Felician Pop, autorul este un poet adevărat și că "orice ar urma, cartea de față rămâne un reper important pentru «noul val» al liricii de la acest început de mileniu".

• Am primit și volumul de versuri **"Presse-papiers"** de **Horia Mocanu** apărut la Editura Vinea, București, 2008, cu o prefață de Radu Voinescu. Un volum de debut. Radu Voinescu: "Eminentul comparatist care este profesorul Romul Munteanu îmi spunea, cu mai mulți ani în

urmă, că, după părerea sa, în literatura de după anul două mii se va face simțit un nou romantism, desigur, purtând amprenta contemporaneității noastre, dar, în adâncuri, un romantism de cea mai curată factură. Mie mi se pare că prin poeți precum Horia Mocanu, dar nu este el singurul, această anticipare este tocmai pe cale să se împlinească".

• **"Autograf MJM"**, nr. 7-8-9 (27-28-29), 2008. În revista craioveană publică și colaboratorul nostru permanent Györfi - Deák György. În articolul "Preducea", pornind (și) de la Muzeul tehnicii populare din Sibiu, Gyuri afirmă că "inventatorii populari sunt *geniile* care ne reamintesc de unde provine cuvântul «*ingenier*» și derivatele sale: «*ingenios*», «*ingeniozitate*»".

• Din sumarul nr. 3 (70), martie 2009, al revistei **"Nord literar"** am remarcat și cronică literară de Gheorghe Glodeanu la antologia "Asimetria durerii" de Adam Puslojic, inaugurată la Editura "Proema" din Baia Mare cu volumul "După primul plâns", lucrările artistului Barbu Crăciun, poemele lui Dan Mircea Cipariu și Augustin Botiș și, nu în ultimul rând, paginile dedicate lui N. Steinhardt.

• O altă carte primită la redacție: **Icu Crăciun**, **"Mitingul"**, proză scurtă, Ed. Grinta, Cluj Napoca, 2009. Autorul, membru al Societății Scriitorilor din județul Bistrița - Năsăud, este traducător, prozator și publicist, redactor -șef al publicației "Cuibul visurilor".

• Din Bistrița - Năsăud "zburăm" până în **"Argeș"** (nr. 3, martie 2009), unde Nichita Danilov publică un articol pilduitor despre promovarea culturii române în străinătate: "Dacă ne-am lua după știrile și cronicile ce apar în *Cotidianul* și *Ev.z.*, atunci întreaga noastră viață literară s-ar reduce la un singur om: Mircea Cărtărescu..."

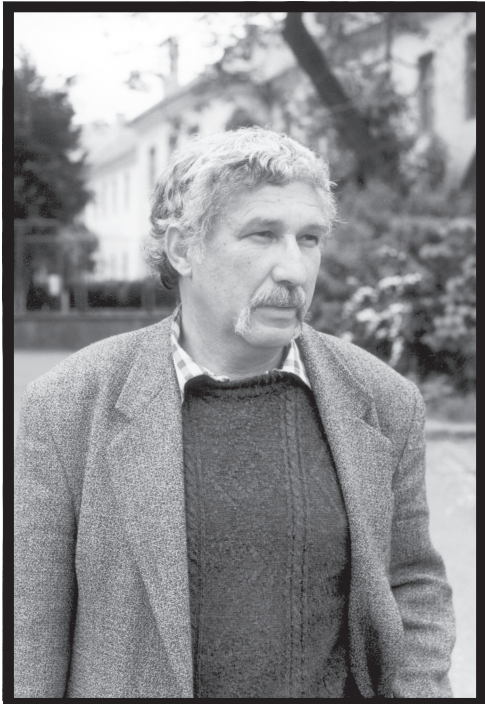
• **"Poesis"**, nr. 215-216-217, 2009. Polemic, ca de obicei, editorialul semnat de Dumitru Păcuraru: "Structura instituțională de regulă ucide spiritul de inițiativă. O personalitate puternică, mai devreme sau mai târziu, intră în conflict exact cu structura instituțională. Atât cu cea din subordine, cât și cu cea superioară. Prin urmare, dată fiind seriozitatea sa, domnul Paleologu ar putea fi un mai bun ministru al Transporturilor decât unul al Culturii. E un fel de a spune. Ministerul Culturii îi oferă ocazia să se compromită ca intelectual".

Daniel SĂUCA

Serie nouă, Anul V, Nr. 5 (52), mai 2009

Pictorul și profesorul Szabó Vilmos:

*"Sunt bucuros dacă reușesc să
fac o bucurie oamenilor"*

Moartea unuia dintre cei mai cunoscuți și mai apreciați pictori din județul Sălaj, un colaborator de excepție al revistei noastre, Szabó Vilmos, ne-a prilejuit această rememorare. Cu un fragment dintr-un interviu publicat într-un număr mai vechi al revistei "Caiete Silvane", din mai 2005... Dumnezeu să-l odihnească în pace! (D.S.)

*"Întodeauna m-a interesat lumea obiectelor.
De unde nu lipsește nici omul"*

Ileana Petrean-Păușan: Ce este, în viziunea lui Szabó Vilmos, artistul?

Szabó Vilmos: Artistul este un creator al societății, care are ceva de comunicat pentru semenii săi, prin mijloace proprii, prin mijloacele artei pe care o practică fie prin sunete, fie prin mișcare, cuvinte, forme, culoare. Pictura, una dintre artele plastice, transmite un mesaj prin forme colorate, indiferent că ele sunt concrete sau abstracte. Artistul face vizibil ceea ce vede, ceea ce simte. Opera pe care o realizează trebuie să conțină un mesaj, o idee. Dincolo de o forță expresivă, trebuie să fie lămuritoare, convingătoare pentru public și consumatorii de artă.

I.P.: Care este mesajul artei oriunde și oricând?

S.V.: Mesajul artei oriunde și oricând trebuie să fie ceva uman, ceva pe măsura omului, care îmbogățește sufletul, care ne face să fim mai sensibili la bine, ceea ce până la urmă trebuie să fie și frumos. Să ne facă să ne ferim de rău, de urât, în toate sensurile.

I.P.: Ce înseamnă "fericirea" pentru un artist?

S.V.: Pentru un artist fericirea înseamnă că ceea ce a creat cu suflet și cu inimă să fie acceptat, dacă se poate, să-i facă fericiți pe oameni, să trezească în ei trăiri estetice. Lucrările - picturile - să ajungă pe pereții muzeelor, sălilor de expoziții sau în locuințe, să fie de folos oamenilor.

I.P.: Ce teme, ce tehnici ați abordat și abordați în creația Dvs.? De care vă simțiți cel mai... aproape?

S.V.: Întodeauna m-a interesat lumea obiectelor. De unde nu lipsește nici omul. Mai ales obiectele utile, confecționate de oameni cu mare dragoste, cu o căldură sufletească. Obiecte unice și nu fabricate în serie. Această lume, care în fragmente mai există la țară, la bătrâni, de care se leagă oamenii cu suflet și din inimă, această lume se pierde împreună cu bătrânii, cu ea ne întâlnim numai în muzee etnografice, o lume a copilăriei noastre. În aceste obiecte observ grija, iubirea, gesturile oamenilor care le-au folosit sau le mai

folosesc. Pentru mine chiar un cui strâmb, lovit, îmi spune multe. Mă gândesc: oare cine a dat peste el - un bătrân sau o bătrânică fără putere care vroia să facă ceva cu acesta? Răspunsul rămâne o enigmă, sau fantezia artistului sau a privitorului va da răspunsul... Obiectele suntem noi, să avem grijă de ele. Sunt documentele unei forme de viață foarte umane. Prin imortalizarea lor, fie cu mijloacele artei, rămânem mai bogați. Îmi plac diverse tehnici și materiale în pictură și în grafică. Cea mai solidă tehnică, pictura în ulei, culorile acrilice, și în mod deosebit îmi place pastelul, care asigură o realizare mai rapidă. Îmi place să desenez mult în alb-negru, am caietele mele speciale pentru acest lucru, pe care scrie "caiet de toate", utile pentru desen și notițe. Dintre tehnicile amintite, cred că pastelul e cel pe care îl simt cel mai bine ca material. Se poate utiliza într-o gamă largă aplicarea culorii pe suprafață. De obicei folosesc și cărbunele presat, cu care accentuez formele.

I.P.: Care sunt cele mai mari și mai de neuitat satisfacții din viața de artist plastic?

S.V.: Cele mai mari satisfacții din viața de artist cred că sunt momentele când am senzația că am reușit să realizez o lucrare bună, care-i place și publicului. Critica pozitivă, recunoașterea efortului meu de a comunica ceva cu oamenii, prin operele mele, mă satisfac. Sunt bucuros dacă reușesc să fac o bucurie oamenilor.

I.P.: Cum "dialogați plastic" cu fiul dvs., el însuși artist?

S.V.: Băiatul meu, și el artist plastic, face o pictură bună. Dialogul între mine și el este permanent. Pot să spun că acest dialog are un caracter constructiv pentru noi amândoi. El vede lumea prin prisma unui artist tânăr, probabil în mod mai optimist, din care aș dori să fructific și eu ceva. Însă nici el nu refuză să vadă lucrurile dintr-o latură mai dramatică, cum văd eu, recunoscând că viața are și fețe umbrite, pe care le valorifică estetic în creațiile lui. Ne bucurăm în mod reciproc dacă reușim să lucrăm bine. (...)

